

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Cluverii[i] Italia Antiqua

Opus post omnium curas elaboratissimum ; tabulis geographicis ære expressis illustratum ...

Philippi Cluverii[i] Italiae Antiquae. Tomus ...

Clüver, Philipp

Lvgdvni Batavorvm, 1624

Cap. II. De Prisci Latii finibus, & principe eius urbium Roma, locisque proximè adjacentibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14124

Αἰεὶ ὁ πῶμα ἑκατολῆ, Σινέσσα, Οὐόλτηρον, Κέρμη. Id est: *Latinorum itidem juxta mare Etruscum; Tiberis amnis ostium, Ostia, Antium, Clostra, Circæum promontorium, Tarracina, Formia. Item Campanorum ad Etruscum litus; Liris fluvii os, Sinuessæ, Vulturnum, Cuma.* Et longè ante Ptolemæum Polybius lib. IIII disertè Sinuessam inter Campaniæ urbeis connumerat; ut infra eap. x in eius urbis descriptione videbimus. Certè quum etiam ultra Lirim multa fuerint Novi Latii opida; ut infra cap. VIII videbimus; commodior eius fuisset terminus jugum montis, quod lævam Liris ripam eminus prosequitur; altero verò suo latere habet Campaniæ opida *Suessam & Teanum.* Mela, lib. II cap. IIII, quum satis disertè *Sinuessam* extra Campaniam tribuisset Latio: oratio eius à malè curiosis imperitisque exscriptoribus miserè confusa vitiatæque est. eam ergo sic distingvo: *Buxentum, Velia, Palinurus, Pæstannus sinus, Pæstum opidum, Silarus amnis, Picentia, Petræ quas Sirenes habitavère, Minervæ promontorium; opima Lucaniæ loca. Sinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum, Vesuvii montis adpectus, Pompei, Neapolis, Puteoli, Lacus Lucrinus & Avernus, Baia, Misenum, Cuma, Linternum, Vulturnum amnis, Vulturnum opidum; amœna Campaniæ litora. Sinuessæ, Liris, Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina, Circæ domus aliquando Circeii, Antium, Aphrodisium, Ardea, Laurentum, Ostia, citra Tiberim in hoc litore sunt. ultra Pyrgi, Alisium, Castrum novum, Graviscæ, Cossa, Telamon, Populonia, Cacina, Pise, Etruscæ loca & flumina.* Semper opida fluminaque priore loco enumerat: tandem subjungit regionis nomen, cuius illa fuerint. Verùm, quo faciliùs clariùsque antiquissimæ Romanorum res, hoc spacio inter Tiberim & Lirim sive Sinuessam gestæ, intelligantur; nos vetustissimorum populorum, id est, *Priscum Latinorum, Rutulorum, Hernicorum, Volscorum,* fincis atque opida singulatim explicabimus.

CAP. II.

De PRISCI LATII finibus, & principe eius urbium
ROMA, locisque proximè adjacentibus.

ANTIQUYI igitur LATII fines fuère isti: Ab Solis occasu, Anio fluvius, ab opido *Tibure* ad confluentem usque Tiberis: hinc ipse Tiberis, ad ostia usque: ab meridie, mare inferum, à Tiberis ostiis ad medium locum inter duo opida *Patricam & Ardeam*; quorum hoc *Rutulorum* fuisset, infra patebit. hinc ab ortu hiberno limes fuit, quo Latinorum includebantur opida *Lavinium, Aricia, Lanuvium, Albanus mons, Labici, Præneste*; quæ vulgò nunc adpellantur, *S. Petronella, L' Ariccia, Cività Lavinia, Gallicano, Pilastrina.* extra quem litem *Ardea*, ut dictum, *Rutulorum* fuit, *Velitra*, vulgò nunc *Beletri, & Cora, Volscorum.* A septemtrionibus, ut supra lib. II cap. XVI ostensum, Aequorum gens, veluti cuneo quodam, inter *Præneste & Tibur*, in Latinorum agrum ad Tusculanos usque monteis sese insinuabat; opido eorum prope Tusculum sito *Algido*: quo loco nunc diverforium publicum in viâ Latinâ esse dixi vulgari vocabulo *Ostia*. Tam arctis igitur fuère Latinorum agri inclusi finibus, postquàm eos Sabini regione inter Narem Anienemque amneis, ut superiori capite ostensum, expulerunt. Patuère in longum, à Tibure ad mare, xxxv millia; in latum, ab Tiberiâc Româ in Albanum montem, xx. De nonnullis trans Anienem opidis, quæ nonnulli auctores Latio, ceu Albanorum colonias, adscripserunt, quàm dubia sit res, supra lib. II cap. VIII in Sabinis patuit. Potuerant tamen aliqua eorum Latini sive Aborigines condidisse, antequàm eâ regione à Sabinis ejecti fuerunt. Virgilius equidem Aeneid. lib. VI Anchisen introducit, apud inferos filio Aeneæ ita de futuris Albanorum regibus vaticinantem:

Hi tibi Nomentum & Gabios urbemque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arceis,
Laude pudicitiaæ celebres; addentque Coramque
Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.
Hæc tum nomina erunt: nunc sunt sine nomine terræ.

Sancè *Suessæ Pometia* Volscorum semper fuit caput, donec à Tarquinio Superbo, qui primus Romanorum bellum Volscis movit, teste Livio lib. I, capta fuit; ut infra

infra suo loco ostendetur. unde etiam Florus lib. 1 cap. VII, in rebus gestis Tarquinii: Sic valida opida in Latio capta sunt: Ardea, Gabii, Sessa, Pomertia. Poëtica igitur licentiâ istud quoque à Virgilio confictum est.

De cætero urbium in Prisco Latio princeps existimata est *Laurentum*, Latinorum regum sedes. inde *Latvium*, ab Aeneâ Troiano conditum. tum *Alba*, ab Ascanio, Aeneâ filio, constituta. hinc profecti Romulus atque Remus, *Romam* condidisse crediti sunt. Verùm quia de huius origine & conditoribus summa apud antiquissimos etiam rerum scriptores controversia fuit; unde omnium vetustissima esse tandem dispicitur: simulque, quia non tantùm Latii, & mox Italiae, sed denique totius ferè terrarum Orbis caput evasit: priore loco de hac dicere dignum atque fas sit.

URBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισθητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert.

10 eas, ut & quæ apud alios exstant scriptores, in medium huc producere, quò veritas, quantum eius fieri poterit, inde eruatur, consilium est. Plutarchus ibidem: οἱ μὲν Πελασγός, Φάσιν, Ἰππὶ πολλοὺς τῆς οἰκιστικῆς πλεονηθῆναι ἀνθρώπων τῆς πόλεως κεραιχαιῶν, ἀντιπῶν καπιχαιῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμω, ἕτως ὀνομάσαι τὴν πόλιν. Id est: Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percurassent Orbis, plurimasque devicissent gentes, eam oram tenuiss, atque ex suo in armis robore [hoc Ῥώμη est Græcis] urbem Romanam adpellasse. Solinus cap. 1: Sunt, qui videri velint, Roma vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi offensusset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque significatione impositi prius nominis, Ῥώμω Græcè Valentiam nominatam. Festus Pompeius: Historia Cumana compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque, ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines, quorum subiecti qui fuerint Caximparum viri unicarum virium [fortè rectiùs Caxipari, viri unicarum virium] imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi confederint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam. quod nomen, adventu Euandri Aeneaque in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ῥώμω.

20 Dionysius ibidem: κεφαλῶν ἢ ὁ Γεργιθίος, συγγραφεύς παλαιὸς πῶν, δὲ τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἱλιασῶν πόλεμον ἐκτίθει λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῆς ἱλίας διασωθέντων σὺν Διείῳ· οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς δοξαζομένην τὴν ἡγεμονίαν τῆς δαμοκίας Ῥώμων· τῶν δὲ εἶναι τῆς Διείας πύλων ἕνα· πῆρας δὲ Φησὶν Διείῳ ἡρώων παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥώμον· εἰσηται ἢ Δημαγόρα ἢ Ἀραβιδῶν καὶ ἀλλοῖς συγχοῖς ὅτι καὶ ἡγεμονίᾳ ἢ ὁ τῆς δαμοκίας ἡγεμῶν ὁ αὐτός. Hoc est: Cephalo Gergithius, scriptor maximè antiquus, secundâ etate post bellum Troianum, ait, conditam ab iis urbem, qui cum Aeneâ ex Ilio elapsi erant, conditorem autem ex iis nominat Romum, colonia ducem. fuisseque hunc unum ex Aeneâ filiis. quidpè quatuor Aeneâ habuisse filios, Ascanium, Euryleontem, Romulum, atque Romum. Atque cum hoc de tempore de que colonia duce consentiunt Demagoras & Agathyllus, compluresque alii. Festus: Romam adpellatam esse, Cephalon Gergithius, qui de adventu Aeneâ in Italiam videtur conscripsisse, ait, ab homine quodam, comite Aeneâ, cum enim, occupato monte, qui nunc Palatinus dicitur, urbem condidisse; atque eam Romam nominasse.

30 40 50 Dionysius: οἱ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἀργεὶ καὶ τὰ κατ' ἐκάστῳ προχρηθέντα συναγωγῶν, Διείας Φησὶν ἐκ Μολοσσῶν εἰς ἱταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεύς, οἰκιστὴν ἡρώων τῆς πόλεως· ὀνομάσαι δὲ αὐτὴν δὸτ' αἰσῆς τῆς ἱλιασῶν Ῥώμης. τῶν τῶν ἢ λέγει τῆς ἀλλοῖς Τρωάσι πρὸς ἀκελδοσαμῶν, κωνὴ μετ' αὐτῶν ἐμπέστη τὰ σάφην, βαρυμοῦδον τῆς πόλεως. ὁ μολοσσὶ δὲ αὐτῶν καὶ Δαμασῶς ὁ Σιγῶς, ἢ ἄλλοι ἄλλοι. Hoc est: Is, qui recenset mulieres sacerdotio apud Argos functas, & quid cuiusque tempore sit gestum, Aeneâ tradit, ἐκ Μολοσσῶν in Italiam cum Ὀδυσσῆϊ delatum, urbis conditorem fuisse: nomenque ei indidisse à quadam Iliensi feminâ Româ, quam, narrat, ceteras Troianas horta-

tam,

ταις, effeciffent, ut factis fecum impetu naveis exurerent, navigationis & errorum radio. Huic adftipulatur Damaftes Sigenfis. & nonnulli alii. Plutarchus: Οι δε, Τροίας ἀλισκο-
 ρήεις, διὰ Φυζόντας ενίως κ̄ πλοίων Ἰπτιυχόντας, ὑπὸ πλομαίων τῆ Τυρρηνία περὶ πλοῖα Φε-
 ρομένης, ἐπεὶ τ̄ θυμὸν πομπὸν ὀρμίσαντες. ἢ ἢ γυναιξὶν αὐτῶν δουραρχίας ἢ δὴ κ̄ δουραρχε-
 τίας περὶ τῶν ἡαλασσῶν, ὑποφύσσῃ μίω, ἢ κ̄ γυνὴν περὶ τῶν ἐ Φρονεῖν ἐδόκη μάλιστα, ῥώμην ὀνο-
 μα, καὶ περὶ τῶν πλοῖα. παραχρῆντ̄. Οἱ δὲ τῶν, πρῶτον ὑπὸ ἀγαθακλεῖν ἑστῶν ἀνδρα: ἐπὶ δὲ
 ἀγάκλῳ, ἰδρωθέντας περὶ τὸ Παλλάντιον, ὡς ὀλίγω χρόνῳ κρεῖττον εἰ τὸ ἑστῶν, ἀγαθὸς πε-
 πρωμένοι χείρας, κ̄ δεχομένων αὐτῶν τ̄ περὶ τῶν, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν δονεῖν τῆ ῥώμῃ, κ̄ τ̄ πλῆ-
 ῶν αὐτῶν, ὡς αὐτῶν, περὶ τῶν. Id est: Alei tradunt, captā Troiā, nonnullos profu-
 gos, quum naveis essent natti, ad Tyrheniam vi ventorum expulsos, circa Tiberim anco-
 ras jecisse. ubi, uxoribus eorum satisfacitibus, pelagique jactationem pertesis, unam, que
 & genere nobilior reliquis esse & praeclere mente videbatur, nomine Romam, ut classem
 incenderent, subgressisse. Id viros primū agrē tulisse. deinde, quum necessariō sedes circa
 Pallantium possissent; & brevi supra spem succederent omnia; quōd agri fertilitatem mi-
 ram sentirent; ipsosque adcola reciperent: cum alios habuisse honores Romae, tum eius, ut
 auctoris, urbi nomen indidisse. Solinus: Heraclidi placet, Troiā captā, quosdam ex Achi-
 vis in ea loca, ubi nunc Roma est, devenisse per Tiberim. deinde, suadente Rome, nobi-
 lissimā captivarum, que his comes erat, incensis navibus, possisse sedes; struxisse mœnia;
 & opidum ab eā Romam vocavisse. Festus: Lesbios qui adpellatur Heraclides, existimat,
 revertentibus ab Ilio Achivis, quosdam, tempestate dejectos in Italia regiones, sequentes 20
 Tiberis decursum, pervenisse, ubi nunc sit Roma. ibique propter tedium navigationis im-
 pulsas, captivas, auctoritate virginis cuiusdam tempestiva [lege, item captiva,] nomine
 Romae, incendisse classem. atque ab eā necessitate ibi manendi urbem conditam ab his; &
 potissimum eius nomine eam adpellatam, cuius consilio eas sedes sibi firmassent. Dionysius:
 Ἀριστοπλῆς ἢ ὁ Φιλοσοφῶν Ἀχαιῶν πῶς ἰστέ, τ̄ δὲ τῶν Τροίας ἀναστῆσαι ἡμῶν, περὶ πλοῖα
 Μαλέαν, ἐπὶ χερσὶν Βιαιῶν καὶ ἀληφθέντας, πῶς μὲν ὑπὸ τ̄ πλομαίων Φερονέως, πῶς αὖ
 ἢ πλοῖα πλανῶν. πλοῖα δὲ εἰς τὸ πῶν τῶν τ̄ ὀπικῆς, ὅς καλεῖται Λάπιον. Ἰπ-
 τῶ Τυρρηνικῶν πλοῖα κείνη. ἀσμένως ἢ τ̄ γυνὴν ἰδόντας, αἰετικῶν τὴν πῶν αὐτῶν, ἐκ
 τῶν πῶν χερσὶν αὐτῶν, ὅπως αὐτῶν ἐστῶν ἐστῶν πῶν. ἐμπροσθεν αὐτῶν ἢ αὐτῶν
 ὑπὸ τῶν τῶν, σὺν ἑχένας ἑπὶ πῶν πῶν ἀπερῶν, ἀβελήτων ἀνάγκη ἑστῶν βίως ἐπὶ κα-
 τήχθησαν χερσὶν ἰδρῶσαντες. συμβῆναι δὲ αὐτῶν τῶν διὰ γυναικῶν ἀιχμαλίας, ὡς ἐπὶ ἑ-
 χόντες ἐξ Ἰλίου πῶν τῶν καὶ καὶ πῶν πλοῖα, φοβηθέντας τῶν οἰκῶν Ἀχαιῶν ἀπερῶν, ὡς εἰς
 δελέαν ἀφῆσαντες. Hoc est: Aristoteles philosophus tradit, Achaorum quosdam, à
 Troiano bello redeuntes, circum Maléam cursum flexisse; correptosque à ventis, tempesta-
 tis vi, ultro citroque diu per altum jactatos, tandem adpulisse ad eam Opica regionis oram,
 que, Tyrreno pelago perfusa, Latium vocatur. quumque, oprati litoris desiderio, naveis
 illò subduxissent; exegisse totam hiemem, ineunte vere abnavigare paratos. sed quum na-
 veis eis nocturno incendio conflagrassent; ademptā profectiois facultate, necessitatem in
 voluntatem vertisse: vitaeque sedes in agris, ad quos adpulerunt, fixisse. Eum casum ob-
 venisse eis captivarum Iliensium operā: quōd, metuentes, ne se domum in servitutem ab-
 ducerent, ignem in naveis conjecissent. Solinus: Agathocles scribit, Romam non capti-
 vam fuisse; ut supra dictum est: sed, Ascanio natam, Aenea neptem, adpellationis istius
 causam fuisse. Dionysius: Καλλιῶς ἢ, ὁ τῶν Ἀγαθοκλεῶν περὶ τῶν ἀναστῆσαι, ῥώμην ὑπὸ
 Τρωάδα, τ̄ ἀφῆσαντες ἀμα τοῖς ἀλλοῖς Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν, ἡμαδὲ Λαλίω, τῶ βασιλῆ τ̄ Ἀ-
 βορμηίων, ἐ γυνῆσαι δύο πῶν, ῥώμην κ̄ ῥώμῳλον. οἰκίσαντες δὲ πῶν, δὲ τ̄ μητρός αὐτῆ
 ἦσαν τῶν. Hoc est: Callias, rerum ab Agathocle gestarum scriptor, Romam quamdam,
 ait, Troianam mulierem, cum cateris Troianis delatam in Italiam, nupsisse Latino, Abo-
 riginum regi; eique duos peperisse filios, Romum & Romulum: à quibus condita urbi no-
 men matris impositum. Festus: Callias, Agathoclis Siculi qui res gestas conscripsit, arbi-
 tratur, è manu Troianorum, è fugientium Ilio capto, cuidam fuisse nomen Latino; cum-
 que habuisse conjugem Romam: à quo, ut Italiā sit potius, urbemque condiderit, eam Ro-
 mam adpellavisse. Idem postea: Galitas scribit, quum, post obitum Aenea, imperium
 Italia pervenisset ad Latinum, Telemachi Circesque filium: isque ex Romā suscepisset filios
 Romum Romulumque: urbis condita in Palatio [fortè Palatino] causam fuisse adpellanda
 potissimum Roma. Servius ad Virgillii Aeneid. lib. 1: De origine & conditore Urbis di-
 versa à diversis traduntur. Clinias refert, Telemachi filiam, Romam nomine, Aenea ne-
 ptem fuisse; ex cuius vocabulo Romam adpellatam..... [interiit nomen auctoris] ...
 dicit.

dicit, Latinum, ex Phye & Circe editum, de nomine sororis suae mortuae Romen civitatem adpellasse. Atteius adserit, Romam ante adventum Euandri diu Valentiam vocitatum: sed post Graco nomine Romam vocitatum. Alii à filia Euandri ita dictam, alii à fatidicâ, qua prae dixisset Euandro, his cum locis oportere considerare. Eratosthenes Ascanii, Aeneae filii, [filium] Romulum parentem urbis refert. Nævius & Ennius Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt. Sibylla ita dicit: Ρώμῃσι Ρώμης παῖδες. [Id est: Romani Romi progenies. Dionysius: εἰσὶ δὲ ἄλλοι, οἳ τὸ Ρώμῳ ἐκλήθη λέγουσιν ἕκαστον Ρώμης, ἢ Ἰταλῆς, μητρὸς ἢ Ἡλεκτρῆς, ἢ Λαλῆος θυγατρὸς. Id est: Sunt, qui Romam conditam aiunt, ab Itali filio Romo, nato ex Electra, Latini filia. Plutarchus: Ἄλλοι δὲ Ρώμῳ, Ἰταλῆς θυγατρὸς

10 καὶ Λακωνίας, οἳ τὴν Τηλέφου, ἢ Ἡρακλέους, Αἰνείας γαμηθεῖσαν, οἳ δὲ Ἀσκάνιος, ἢ Αἰνείας, λέγουσι τὸννομα ἦσαν τῆ πόλι· οἳ δὲ Ρώμῳ, Ὀδυσσεύς παῖδα Ἐκκύρης, οἰκίστην τὴν πόλιν· οἳ δὲ, Ρώμῳ, Ἐκ Τροίας ἕκαστος Διομήδης Διοσκουρίδης, ἢ Ἡμαθίων· οἳ δὲ Ρώμῳ, Λαλῆων πόρνον, ἐκβαλόντων Τυρρῶνός. Hoc est: Alii tradunt, Romem Itali & Leucaria filiam, alii Telephi, Herculis filii, filiam, Aeneae nuptam, alii Ascanii, Aeneae filii, filiam, uomen urbi dedisse. alii aiunt, Ulyssis atque Circes filium Romum urbem condidisse. alii rursus ferunt, Romum, Emathionis filium ab Diomede à Troia missum: alii Romum, Latinorum tyrannum; quum eiecisset Tyrrenos. Dionysius: Ξενογόρας δὲ ὁ συληφόρος, Ἰσραῖ, Ὀδυσσεύς καὶ Κίρκης ὑπὸς ἡρώδου τρεῖς, Ρώμῳ, Ἀντίαν, Ἀρδέαν· οἰκίστην δὲ τρεῖς πόλιν, ἀφ' ἑαυτῶν ἕκαστος πῆρς οἰκισματι πῆρς οἰκισματι. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν Διοφάντην τὴν πόλιν Ρώμῳ· τῶν δὲ λέγει, καὶ μὲν Ἰταλίας, Ἀσκάνιος, καὶ δὲ Ἰνέας, Ἡμαθίων παῖδα εἶναι. Id est: Xenagoras historicus tradit. Ulyssis at Circeis treis fuisse filios, Romum, Antiam, & Ardeam. eosque conditis tribus opidis, nomina is à se imposuisse. Dionysius verò Chalcidensis consentit quidem de auctore urbis Romo: at filium eum fuisse tradit, quorumdam opinione, Ascanii; aliorum autem sententiâ, Emathionis. Feitus: Apollodorus in Exenide ait, Aeneâ & Laviniâ natos, Mayllem, Mulem, Romumque. atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimtus ait, ex Tyrreniâ Aeneae natum filium Romulum fuisse; atque eo ortam Albam, Aeneae neptem: cuius filius, nomine Romus, condiderit urbem Romam. Antigonus, Italica historia scriptor, ait, Romum quemdam nomine, Iove conceptum, urbem condidisse in Palatio, eique Roma dedisse nomen. Agathocles, Cyzicenarum rerum conscriptor,

30 ait, vaticinio Heleni impulsus Aeneam Italiam petivisse, portantem suam secum nepotem, Ascanii filiam, nomine Romam: eamque, ut, Italiâ sint Phryges potiti, & iis regionibus maximè, qua nunc sunt vicina urbi, primam omnium consecrasset in Palatio Fidei templum. in quo monte postea quum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli urbis Romae causam à nomine eius, qua prior eum locum dedicavisset Fidei. Ait idem Agathocles, complures esse auctores, qui dicant, Aeneam sepultum in urbe Berecynthiâ, proximè flumen Nolon. atque ex eius progenie quemdam nomine Romum venisse in Italiam: & urbem Romam nominatam, condidisse. Plutarchus: οὐ μὲν εἶδεν οἱ Ρώμῳ τὸν διηγησάμενον τῶν λόγων Διοφάντην ἐπὶ τὴν πόλιν, ὁμολογοῦντι πρὸς τὸν ἄνθρωπον αὐτῶν. οἳ μὲν γὰρ Αἰνείας καὶ Δεξιθέας, τῆς Φοῖβαντι, ἢ ἰόν ὄντα ἠπίον, εἰς Ἰταλίαν κρημνίσαν, καὶ τὸν ἀδελφόν αὐτῶν Ρώμῳ· ἐς δὲ τὸ πῶς μὲν πλημμύραν τῶν ἄλλων σκαφῶν ἀφ' ἠφθέρων, ἐν ᾧ δὲ ἦσαν οἱ παῖδες, εἰς μαλακὴν Διοκλινῆντι ὄχθην ἀτρέμα, σάθεντας ἀπεροδοκῆτας, ὀνομασθῆναι Ρώμῳ· οἳ δὲ Ρώμῳ, θυγατρὸς τῆς Τρωάδος ἐκείνης, Λατίνω, τῷ Τελεμάχῳ γαμηθεῖσαν, πικρὴν τὴν Ρώμῳ· οἳ δὲ Αἰμιλίω, πῶ Αἰνείας καὶ Λαβίνιας, ἀφ' ἧς συνημοδύου. Hoc est: Quin nec inter eos, qui probatissima adserunt, qui Romulum contendunt urbi nomen posuisse, de origine eius convenit. alii quidpe eum Aeneae atque Dexitheae, Phorbantis filiae, filium, admodum infantem cum fratre Romo in Italiam fuisse deportatum adfirmant. quum autem reliqua navigia amne effuso perissent; illud verò, in quo pueri erant, ad ripam mollem placide delatum esset; praeter spem salvos evasisse. atque ita eum locum adpellatum fuisse Romanum. Alii Romem, mulieris filium Troiane filiam, qua Latino, Telemachi filio, fuit nupta. Romuli fuisse matrem adserverant. Alii rursus Aemiliam, Aeneae & Lavinia filiam, ex Marte concepisse aiunt. Dionysius: Ἐχον δὲ πολλὰς καὶ ἄλλας τῶν Ἑλλήνων παρέχουσα συγγραφεῶν, οἱ Διαφόροι Διοφάντην ὄντι οἰκιστὴς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ ἀξιοῦται μακροζῆρεν. ὅτι ὄντι Ρωμαίων ἐλθόντων συγγραφεῖς. Παλαιὸς μὲν οὖν ἔπει συγγραφεῖς ἐπὶ λογογράφῳ ἔστι Ρωμαίων εἶδεν εἰς. ἐν παλαιῶν μὲν πῶ λόγων, ἐν ἡρώδου δὲ λέγει τὸ σάθεντας ἕως τῶν ἡλαθῶν ἀνέγραψε. Τῶν δὲ ἄλλων μὲν Αἰνείας ἡρώδου ὑπὸς λέγει Ρώμῳ καὶ Ρώμῳ, ὄντι οἰκιστὴς τῆς Ρώμης. ἔπει δὲ θυγατρὸς Αἰνείας παῖδας· ὅτι δὲ πατρὸς, πικρὴν διοκλινῆντι. Διοφάντην δὲ αὐτῶν ἕκαστος Αἰνείας Λαλῆω, τῷ βασιλεῖ

των Ἀβορράγιων, ἐμφοροῦντας, ὅτι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλικῆς περὶ τὸν Ἰνδὸν ἐπιλυμαίον ἐξήγοντο. ἀ-
 παλάξιδρον δὲ αὐτὰς λατῖνον τῆ πᾶσι Ἰταλικῆς ἀπέπειν εὐ, ἐκτρέφοντες τὴν ἀρρεῖν ἀπαγαγεῖν πλοῦ-
 τῶντα, ἀποδοχῆς μέγας ἴσως τ᾽ αὐτὰς ἀρχῆς καὶ λατῖνον. Ἀλλοὶ δὲ λέγουσιν, αἰνέας πλοῦτησαν-
 τῶντα, Ἀσάνιον ἀπέσειν τὴν ἀρχὴν ἀδελφῶντα, νείμασιν περὶ τὸν ἀδελφῶν, Ῥωμύλον τε ἔ-
 Ῥώμον, τὴν πὶ χῶρον καὶ τὴν δὴ Ῥωμῶν τῆ λατῖνων τελεχῆ· αὐτὸν μὲν δὲ τὴν πὶ ἄλβαν κτίσασιν καὶ
 ἀλλὰ ἀπὸ πλοῦμασιν. Ῥώμον δὲ καπύλου μὲν δὸς ἔσπερὶ πᾶσι καπύλου, Ἀγχισίω δὲ τ᾽ ὑπε-
 ρον κληθῆσιν Ἰακίλον, δὸς ἔσπερὶ πατρὸς, Ῥώμου δὲ ἀφ᾽ αὐτῶν. τῶντων δὲ χροῖνος ἴσως ἐρημοθεῖ-
 σαν, ἐπεὶ αὐτὸς ἐλθῶντος ἀποικίας, ἡ δὲ ἄλβαν ἐστὶν ἡγεμῶν Ῥωμύλου ἔσπερὶ Ῥώμου, τ᾽ ἀρ-
 χαιῶν κτίσιν ἀπολαβεῖν· ὡς πὶ διττῶν εἶναι τῆ Ῥώμῃ πᾶσι κτίσιν· τὴν μὲν ὀλίγω ὑπερον τ᾽ Ἰταλικῶν
 ἡσοῦντι· τ᾽ ἡ πεντηκῆδεκα ἡσῶντες ὑπερῶν τ᾽ ἔσπερὶ πατρὸς. Hoc est: Passim equidem & alios
 multos Gracorum scriptores adducere, qui de urbis conditoribus variant. verum, ne nimis
 prolixus videar, praestat transire ad Romanos. Apud hos vero nemo exstat, neque historia
 neque veterum sermonum scriptor. Vnusquisque tamen aliquid ex antiquis desumpsit tabu-
 lis, quae in templis servantur, dicata numinibus. Horum quidam volunt, Aeneam fuisse
 filios Romulum & Romum, conditores urbis. alii, Aeneam ex filia nepotes; patris tamen no-
 mine non indicato. hos Aeneam Latino, Aboriginum regi, dedisse obsides ex foedere, inter
 indigenas atque advenas icto. puerosque benigne apud regem habitos: & non solum educa-
 tos liberaliter: verum etiam, quum is absque virili prole decederet, relictos ex parte qua-
 dam heredes regni. Alii dicunt, Aeneam defuncto, Ascanium, ex asse regni heredem relictum,
 adsumpto principatu, agros & opes Latinorum tripartito divisisse cum Romulo ac Romo fra-
 tribus. ipsum deinde Albam condidisse, & alia quaedam opidula: Romulum vero Capuam,
 à Capy proavo denominatum; Anchisam de Anchise avi sui nomine; de patris autem no-
 mine Aeneam; qua post fuit Ianiculum: Romam vero de suo. hanc desolatam aliquamdiu,
 rursus, Albanis aliam eò coloniam sub Romuli atque Romi ducta mittentibus, pristinam
 recuperasse formam: ita, ut jam eadem urbs intelligatur bis condita: semel, haud multo
 post belli Troiani tempora; iterum, etate post priorem xv. Posterioris Roma conditores
 Romulum atque Romum postea eodem libro tradit Numitoris fuisse ex filia nepotes:
 quos Romanus auctor T. Livius Romulum & Remum adpellat. Verum de his ante-
 quam plura dicamus, alia, adhuc fabula è Plutarcho ciranda est, ei, quae de illis fer-
 tur, haud abfimilis, ex eodemque haud dubie fonte hausta. οἱ δὲ μωθῶδη, inquit,
 πάντας περὶ τῆς ἡρώσεως διζητοῦσι. Ταρχεῖω γὰρ, Ἀλβανῶν βασιλεὺς ἀρχαῖοτατος ἔσπερὶ αὐτοῦ,
 Φάσμα δαιμόνιον εἶκεν ἡρώσῃ. Φαλλὸν γὰρ ἐκ τῆς ἑστίας ἀναστῆναι, καὶ ἀγαμῶν ἰσπὶ πλοῦτος ἡμέρας.
 εἶναι τῆ Τητυῶν ἢ Τυρρῶν καὶ χροῖνον, ἀφ᾽ ἧς κομῶντι τῶ Ταρχεῖω χροῖνον, ὡς πὶ συμμῆσαι
 τῶ Φάσματι παρεγένοντο· ἐπεὶ γὰρ ἐξ αὐτῆς πύδα κληῖντα πᾶσι δροῖν ἔσπερὶ καὶ Ῥωμῆ ἀφ᾽ ἑρῶντα.
 Φερόμεν δὲ ἐν τῷ μάλιστα ἔσπερὶ Ταρχεῖω μίαν τῆς ἡρώσεως, ἔσπερὶ αὐτῶν τῶ Φαλλῶν περὶ τῆς ἡρώσεως,
 αὐτῶν μὲν ἀπερῶσαι, ἡρώσῃται ἢ εἰσπέμψαι. τῆ δὲ Ταρχεῖω, ὡς ἐγὼ, χαλεπῶς φερόμεν,
 συλλαβεῖν μὲν ἀμφοτέρωσιν ἰσπὶ ἡρώσεως, τῆ δὲ ἑστίας ἰδόντα ἔσπερὶ ὑπνεος, ἀπαγορεύσασιν αὐτῶν τ᾽
 Φῶνον, ἰσπὶ ἡρώσεως παρεργῶσαι τῆ ἡρώσεως ὑφ᾽ αὐτῶν δεδεδῶσαι, ὡς ὅταν ἐξ ἡρώσεως, ὅτι δροῖν αὐτῶν
 περὶ ἡρώσεως. Ἐκείνας μὲν ἂν δὲ ἡρώσεως ὑφ᾽ αὐτῶν, ἐπεὶ ἡρώσεως ἡ νυκτοῦ, ἔσπερὶ Ταρχεῖω κληῖντα, ἀνα-
 λείναι τῆ ἰσπὶ. ἐκ τῆς Φαλλῆς τῆς ἡρώσεως ἰδόντα πικρῶς δίδυμα, δέναι ἡρώσεως Ταρχεῖω τῆ Ταρχεῖω
 κληῖντα κληῖντα. τῆ δὲ ἡρώσεως φερόμεν ἔσπερὶ πλοῦτος πλοῖον. εἶτα λυκῶναι μὲν ἰσπὶ Φοῖον, μασπὶν δίδῶ-
 σαν ὄντας ἢ πλοῦτα πλοῖον, ψωμισματῶν κομῶντας, ἐκείνας πᾶσι βρέφουσιν· ἀρχῆς δὲ βρεχλόν, ἰδόν-
 τα ἔσπερὶ ἡρώσεως, τυλιχῶσαι περὶ εἰδῶν, ἔσπερὶ ἀνελεύσῃ τῶ πλοῖον. πλοῖον τῆ δὲ σωτηρίας αὐτῶν ἡρώ-
 σεως, ἐκείνας ἰσπὶ τῶ Ταρχεῖω ἔσπερὶ ἡρώσεως. Ταῦτα μὲν ἂν προμαθῶν ἡρώσεως, ἰσπὶ ἡρώσεως ἰσπὶ
 λυκῶν αὐτῶν γένους, εἶρηκε ἔσπερὶ πλοῖον ἐκείνας λόγους μάλιστα ἔσπερὶ εἶρηκε μάλιστα, τῶ μὲν κληῖ-
 ντα πλοῖον εἰς ὄντα ἔσπερὶ ἡρώσεως ἐξέδωκε Διοκλῆς Πεπυρῶντι, ὡς καὶ φαῖνται Πικτωρ ἐν τῶ πλοῖ-
 οῖς ἐπικαθῆσαι. Γερόντι δὲ καὶ περὶ τῶν ἐπῶν ἀφ᾽ ἡρώσεως. τῶ πλοῖον ἢ εἶπεν, πλοῖον ἔσπερὶ. Τῶν ἀπ᾽
 αἰνέας χροῖνον ἐν Ἀλβῆ βασιλείῳ, εἰς ἀδελφῶν δύο, Νομήτωρ καὶ Ἀμέλιον, ἢ ἀφ᾽ ἡρώσεως καθῆσαι.
 Ἀμέλιος ἢ νείμασιν τῶ πλοῖον δίχα, τῆ βασιλείῳ τῶ χροῖνον ἔσπερὶ ἡρώσεως καὶ τῶ ἡρώσεως κομῶντι τῶ χροῖνον ἀ-
 πλοῖον, εἶλετο τῆ βασιλείῳ ὁ Νομήτωρ. ἔχων ἂν ὁ Ἀμέλιος τῶ χροῖνον, καὶ πλοῖον ἀπ᾽ αὐτῶν
 δυνάμει ἔσπερὶ Νομήτωρ, τὴν πὶ βασιλείῳ ἀφέλετο Ῥαδίας, καὶ Φοβερῶν ἐκ τῶ ἡρώσεως αὐτῶν
 ἡρώσεως πλοῖον, ἔσπερὶ ἡρώσεως ἀπέδιδξαν, ἀγαμῶν καὶ παρεγένοντο αἰσπὶ βιωσῶντι. τῶντων οἱ μὲν Ἰλίαν,
 οἱ δὲ Ῥεῖαν, οἱ δὲ Σιλῆϊαν ὀνομάζουσιν. Φωρῶντι δὲ μὲν ἔσπερὶ πλοῖον κῆσαι ἔσπερὶ τῶ καθεστῶσαι πᾶσι
 ἔσπερὶ ἡρώσεως. καὶ τῶ μὲν ἀνήκεσαι μὴ παθεῖν αὐτῶν, ἢ ἔσπερὶ βασιλείῳ ἡρώσεως Ἀνθῶν παρεγένοντο, δε-
 θεῖσαι ἔσπερὶ πατρὸς· εἶρηκε τῆ, καὶ δειλῶν εἶρηκε ἀνεπίμῃον, ὅπως μὴ λάθῃ πλοῖον τῶ Ἀμέλιον. ἔσπερὶ
 δύο πλοῖον, ἔσπερὶ ἡρώσεως μερῆς καὶ καλλῆς δὲ ὁ ἔσπερὶ Ἀμέλιον ὁ Ἀμέλιος Φοβερῶν εἰσπὶ αὐτῶν ἔσπερὶ
 πλοῖον λαβόντα ἡρώσεως. τῶντων εἰσπὶ Φωρῶν ὀνομάζουσιν λέγουσιν· οἱ δὲ ἔσπερὶ τῶντων, ἀλλὰ τῶ ἀειρόμενον.
 ἔσπερὶ.

10

20

30

40

50

ἐξήμερον οὐκ εἰς σκάφην πρὸς Βρέφη, κατίβη ἡδὲ τὸν πλοῦτον, ὡς εἶπεον· ἰδὼν δὲ καλὸν τὸ
 πολλὰν ῥομῶν, ἢ τρεσχωιδῶν, εἰσεῖτε ποσειδάων. ἐγγὺς δὲ τὸ ὄχθης κατὰ θάλασσαν, ἀπηλάσσετο·
 ἔδωκε πλοῦτον κατὰ κλιζόν, ἢ πηλείων τὸ σκάφην ἑσπλάζεσθαι καὶ μετασπλάζεσθαι πρὸς,
 κατίνεγκεν εἰς χροῖον ἑπὶ τῶν μαλθακῶν, ὃ τῷ Κερμαῶν καλεῖται, πάλαι δὲ Γερμαῶν, ὡς εἶ-
 κεν, ὅτι καὶ ἀδελφὸς γερμανὸς ὀνομάζεσθαι· ἡ δὲ πλησίον ἐργεῖς, ὃν Γερμανάλιος ἐκάλεσε, ἢ
 Δία τὸν Ρωμύλον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· ἢ Δία τὸ πρὸς μνησκόμα τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ Δία τὸν
 σκίαν ἐνοιάζει, ἢ μάλιστ' Ἄρα τὸν Βρέφον ἠλασμένον, ὅτι τὸν πρὸς ἠλλοῦ ῥομῶν ὀνομάζον οἱ πα-
 λαοὶ, ἢ ἦσαν ἵνα τὸ ἐκτροφῆς τὸ ἠπτόν ἑπιμελεῖσθαι δοκῶσαν, ὀνομάζεσθαι Ρωμύλιον, καὶ ἦσαν
 αὐτῇ ἠφάλια, ἢ γὰρ αἰς ἱεροῖς ἑπιπέδουσιν. ἐν αὐτῇ δὲ τῶν Βρέφει κειμένοις, τὸν πρὸς λυκαῖον
 10 ἱσσοῦν, ἢ ἠλοζομένον, ἔδρουκαί τιν' ἵνα παρῶναι σωνικρῆφοῦτα ἢ Φυλάκῆον· νομίζουσι δὲ ἄ-
 ρεος ἱερὰ τὰ ῥομῶν. τὸ δὲ δρουκαί τιν' ἐξ ἀφ' ἐροῖως Λατίνοι σέβοντα ἢ ἡμῶν, ὅθεν ἐκ ἡμεῶν πρὸς
 ἔργον ἢ πρὸς τὰ Βρέφη, περὶ ἐξ Ἄρα τὸ Φάσπασι. καίτοι τὰ παρῶν αὐτῶν ἐξ ἀπατηθείου λέ-
 γουσιν, ἢ τὸν Δ' ἀμύλιον Δραπυρηνόβειον, ἐν ὅποις ἑπιφαιέντ' αὐτῇ, καὶ σωμαρπῶσι τὸν
 οἱ δὲ τὸν ὄνομα τὸ τροφῆς δὲ ἀμφιβολίαν ἑπὶ τὸ μνησκόμα ἐκτροφῆς τῇ Φήμη ὠρᾶσθαι· λαπας
 γὰρ ἐκάλεσαν οἱ Λατίνοι τὸν ἠπτόν τῶν λυκαῖων, ἢ τὸ γωακῶν τῶν ἐπυρῶσι. εἶναι δὲ πρῶτον
 φασί τιν' γωακῶν, ἢ τὰ Βρέφη θρεψάσθαι, ἢ ἡμῶν λαρεντίας ὄνομα. ταύτη δὲ τὸν ῥομῶν, ἢ
 ἢ καὶ ἑπιφαιέντ' ἢ ἠπτόν τιν' μετὰ αὐτῇ ὅτι Ἄρα τὸ ἱσσοῦν, ἢ λαρεντίας καλεῖται τὸ ἱσσοῦν· τὰ δὲ
 Βρέφη φασί τιν' ἢ ἠπτόν τιν' μετὰ αὐτῇ ὅτι Ἄρα τὸ ἱσσοῦν, ἢ λαρεντίας καλεῖται τὸ ἱσσοῦν· τὰ δὲ
 ἠπτόν τιν' μετὰ αὐτῇ ὅτι Ἄρα τὸ ἱσσοῦν, ἢ λαρεντίας καλεῖται τὸ ἱσσοῦν· τὰ δὲ ἠπτόν τιν'
 20 μετὰ λυκαῖον ἢ τὰ λυκαῖον μετὰ τιν' οἱ πρὸς εἰς Γαβίης κομῶντες, ὅσα τιν' ὄντ' ἐν ἠπτόν τιν'. κλη-
 θῆναι δὲ τὰς τρεῖς δὲ τὸν ἠπτόν τιν' ῥομῶν, ὅτι ἠπτόν τιν' ὄντ' ὄφθῆσαν τὸν ἠπτόν τιν'. Hoc
 est: Alii planè fabulosa de orin Romuli referunt. spectrum scilicet Tarchetio, Albanorum
 regi cetero ac severissimo, divinum domi oblatum tale: Genitale ex foco eius masculini
 sexus exstitisse; per multasque dies comparuisse: atque oraculo, quod in Etruria Thetidis
 erat, responsum esse, uti virgo cum spectro coiret: ex qua filium virtute clarissimum fortunâ
 que & robore oriturum insignem. Hoc responsum Tarchetius quum uni ex filialibus expo-
 sisset; jussissetque, ut cum genitili isto sese conjungeret; eam, quod aspernabatur, submisisset
 ancillam. Tarchetium, ut reseruit, graviter offensum, ambas in vincula coniecisse; morte
 vindicaturum. sed quum Vestæ ei in somnio oblata, deterrisset eum à cæde; telam in vinculis
 30 texere puellas jussisset: eâ lege, ut eâ detextâ elocarentur. atque illas texuisse interdum: nocte,
 jussu Tarchetii, alias retexere telam solitas. Quum autem ancilla ex genitili illo geminos
 esset enixa; Teratio cuidam Tarchetium necandos tradidisse. illum ad fluminis ripam eos ex-
 posuisse. lupam inde adcurrentem lactasse, varique generis volucris alimenta minuta ori
 indidisse. bubulum tandem, re cum admiratione conspectâ, accedere ausum, infanteis sustu-
 lisse. Ad hunc modum servatos educatosque evasisse Tarchetium, eumque superasse. Hec e-
 quidem Promathion quidam, qui historiam de rebus Italicis conscripsit, ita retulit. caterum
 receptissime historie, & à pluribus adprobata, Diocles Peperethius præcipua primus apud
 Græcos edidit. que ut plurimum Fabius Pictor sequitur. & quamquam in hac quoque va-
 rient; tamen ut brevibus absolvam, ea huiusmodi est. Ex Aenea posteris, qui Albæ regna-
 runt, ad duos fratres regnum devenit, Numitorem & Amulium. Univerſo patrimonio ab
 40 Amulio in sortis diviso duas, regnoque cum pecuniâ & advecto Troiâ thesauro comparato,
 regnum sumpsit Numitor. Amulii quum essent ex argento, quàm Numitoris, ampliores opes;
 facile eum regno exsult. eiusque filiam, quæ perpetuo cælibatu & virginitate liber ab huius
 partu foret, Vestæ sacerdotem legat: quam Iliam alii vocant; alii Rheam; nonnulli Silviam.
 Haud multo post deprehenditur, contra virginum Vestalium legem, prægnans esse. Ne postre-
 mo supplicio adficeretur; regis filia precibus à patre obtinuit Antho. in custodiam tamen, ne
 inscio pareret Amulio, data est, & remota ab hominum consortio. Illa gemellos edidit; mirâ
 corporis proceritate ac specie. Qua re magis commotus Amulius, imperat ministro, uti eos ex-
 ponat. nomen huic erat Faustulo. alii tamen non huic, verum ei, qui postea sustulit, id nomi-
 nis fuisse tradunt. Minister infanteis imposuit alveo: atque, expositurus eos, descendit ad flu-
 50 men. quod inflatum quum cerneret atque rapidum; non ausus accedere, ad proxima ripe ex-
 positus; recessit. Flumine evagato, suscipiens alveum alluvies, & leniter subvehens, in loco
 destituit satis molli. Germanum vocant nunc locum. olim verò Germanum adpellabant. sci-
 licet, quia fratres vocant germanos. Erat juxta ficus, quam Ruminalem dicebant, ut mul-
 torum fert opinio, à Romulo: vel, quod maximè probatur, propter puerorum lactationem.
 mammam quidæ vocabant rumam præsci: & decam, infantium educationis præsidem, Rumi-
 liam dicunt: eique sacrificium faciunt absque vino, in quo lac libant. Ad pueros ibi jacenteis

Tom. 2.

D 2

lupam,

lupam, tradunt, lactantem cursum flexisse; & picum Martium nutriendis ac servandis præstò
 fuisse. Marti utrumque animal sacrum habetur. picum verò Martium præcipuo honore ve-
 nerantur Latini. Vnde puerpera maior fides, ex Marte se peperisse adseveranti, quamvis ab
 Amulio deceptam, qui armatus eam suppraverat, in eam venisse opinionem, credita est. Sunt,
 qui ferant, nutricis nomen ex vocis ambiguitate fabula locum dedisse. quidpe lupus Lati-
 ni, præter vulgarem notamque significationem, etiam eas vocabant, que corpus vulgabant:
 cuiusmodi Faustuli, puerorum nutritii, uxorem fuisse, Accam Larentiam nomine. Huic
 quoque sacra Romani faciunt: & mense Aprili flamen Martialis ei libat. Festum Larentiar
 [forte Larentalia] vocant. Caterò Faustulus, regias subulens, infanteis clam omnibus su-
 stulit. Alii veritati magis consona referunt. conscio nimirum Numitore, & alimenta 10
 suppeditante secretò nutriciis, pueros literis omnique liberali disciplinà Gabis institutos.
 quia autem sugentes visi essent lupam, à papillà Romulum & Romum vocatos. Eandem
 historiam ex eodem auctore conciliùs sic refert Pompeius Festus: Diocles Peparethius
 ait, Iliam, Numitoris, Albani regis filiam, gemellos edidisse: quos in imà Tiberis ripà à Fau-
 stulo, regio ministro, expositos juxta ficum, adpellatam postea à Romulo Ruminalem. sic ja-
 centeis lupam lactasse: & picum Martium nutritivisse. post repertos Accam Larentiam, Fau-
 stuli uxorem, educasse. Plerique tamen, conscio & alimenta præbente Numitore, nutritos
 aiunt: quòd Ilià ex Marte se peperisse eos adseverabat: ac secretò literis omnique liberali di-
 sciplinà Gabis institutos atque excultos fuisse: atque ita in musicis primam pueritiam tra-
 duxisse. Quum inter aqualeis omneis præstarent corporis proceritate & formà; nominatos, 20
 alterum Romulum, Remum alterum. vel, quòd expositos in ripà Tiberis lupa lactaverit,
 præbens rumam, monte vicino descendens; & quòd reperti à Faustulo sunt educati; Romulus
 & Remus à rumà nominati potissimum. Eos, ubi, ex compressu Iliæ natos se, cognoverint;
 præterea, quo patre essent procreati, intellexerint; Numitori a vo primum restituisse regnum.
 deinde de urbe condendà per auguria decrevisse, uter eam conderet nominaretque. ac deo-
 rum manifestà adprobatione Romulum urbem condidisse: eamque nominasse Romam potius,
 quam Romulam, de suo nomine, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patria sua
 ominaretur. Eandem fermè historiam de Amulio atque Numitore, deque huius fi-
 lià & nepotibus Romulo ac Romo pluribus verbis refert Dionysius quoque Halicar-
 nassensis dicto lib. 1: & item Livius lib. 1: Isaciusque Tzerza in commentariis ad 30
 Lycophronem; Sex. Aurelius Victor in libro de Origine gentis Romanæ; & alii.
 quæ mahercules historia nihilo certior est primis illis compluribus variisque Græ-
 corum fabulis, auditu absurdissimis ac maximè ridiculis putidisque. etenim, licet
 ex antiquis tabulis, in templis suspensis, eam præcos Romanos collegisse adfirmet
 Dionysius: ut apud quos nulla alia fuerint literarum monumenta, antequàm ea à
 Græcis mutuati sint: tamen Plutarchus disertissimis testatur verbis, primum eam
 apud Græcos prodidisse Dioclem Peparethium: eundemque postmodum ex eius
 libris desumpsisse primum Romanorum scriptorum Fabium Pictorem. quod & ipse
 fatis postea, ubi eandem refert historiam, agnoscit Dionysius, his verbis: περὶ τῶν
 ἐκ τῆς Ἰλίας ἡρωμένων κείνῳ μὲν φάβιῳ, ὁ Πίπλωρ λεγόμενον, ὁ Δόκιος πικύκιον ἢ κατὼν 40
 πόρκιον ἢ Πείσων καλπερῆον, καὶ τῶν ἄλλων συγγραφῶν οἱ πολλοὶς ἠκολούθησαν, τῆδε γραφῆ.
 Id est: De natis ex Ilià pueris Q. Fabius Pictor, quem postea sequenti L. Cincius, Porcius
 Cato, Calpurnius Piso, & plerique alii scriptores, sic tradit. Fuisse Romanorum scripto-
 rum antiquissimum Q. Fabium Pictorem, Livius quoque testatur lib. 1. Vulgò autem
 receptam fuisse apud Romanos isthanc de Romulo Remoque, urbis Romanæ con-
 ditoribus opinionem, non tantum ex hætenus citatis, & quos alios complureis
 allegat Aurelius Victor in dicto libro de Origine gentis Romanæ auctoribus, sed
 etiam ex publicis actis & sacris patet, Herodianus lib. 1, de Matre deum loquens,
 quæ & Mater Idaa, & Dea Pessinuntia, à locis adpellabatur: ἐν δὲ τῷ περὶ ἡμεῶν
 Πεισινυντῆν πάλαι μὲν Φρύγες ὠργίαζον ἐπὶ τῷ παλαιῷ Γάλλῳ τῷ Ἰσθάρωνι. ἔπειτα δὲ Ῥωμαίων ἡ- 50
 ζεῖν τὴν πραγμὰς, φασὶν αὐτοὺς χρῆσθῆναι, μένειν π τὴν ἀρχὴν ἔς ἐς μέγα περὶ ἡμεῶν, εἰ τὴν
 Πεισινυνταν θεὸν μεταρᾶζον αἰς αὐτὴς. πρὶν αὐτὴν δὲ πρὸς θεοὺς εἰς Φρύγας, τὸ ἀρχαῖον ἦπυ.
 εἴπυεν δὲ Ῥαδίας, συγγράφαι περὶ βαλδάρων, καὶ τὴν ἀπὸ λινεῖς τῶν Φρυγῶν εἰς αὐτὴς ἀγαδοχλὸν κα-
 τὰ λινεῖς. Hoc est: In prædicto Pessinunte Phryges olim orgia colebant, apud præstuen-
 tem amnem Gallum. sed ubi res Romana crevit; responso accepto, mansurum imperium,
 & ad summum auctum iri, si Pessinuntiam deam ad se transferrent: missi in Phrygiam le-
 gati sunt, petiturum deæ simulacrum. quod quidem facile illis concessum est, consanguineos
 sese

sefe dictitantibus, atque oriundos ab Aeneâ Phryge. Tacitus Annal. lib. IIII: Ne
 Iliensibus quidem, quum parentem urbis Roma Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriam
 pollebant. Et eodem libro antea, de funere Drusi, Funus imaginum pompâ maximè
 inlustre fuit: quum origo Iulia gentis Aeneas; omnesque Albanorum reges, & con-
 ditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Ap. Clausus, ceteraque Claudiorum effigies,
 longo ordine spectarentur. Solinus cap. 11: Et adfirmat Varro, auctor diligentissimus,
 Romam condidit Romulus, Marte genitus & Rheâ Silvâ; vel, ut nonnulli, Marte &
 Iliâ. dictaque est primùm Roma quadrata; quòd ad equilibrium foret posita. ea incipit à
 silvâ, qua est in areâ Apollinis, & ad supercilium scalarum Caci. habet terminum, ubi tu-
 10 guriam fuit Faustuli. ibi Romulus mansitavit: qui auspiciò fundamenta murorum jecit,
 duodeviginti natus annos, XI Kalendas Maias, hora post secundam ante tertiam; sicut L.
 Taruntius prodidit, mathematicorum nobilissimus: Iove in Piscibus; Saturno, Venere,
 Marte, Mercurio, in Scorpione; Sole in Tauro, in Lunâ, in Librà, constitutis. Et obser-
 vatum deinceps, ne qua hostia Parilibus caderetur: ut dies iste à sanguine purus esset. cuius
 significationem de partu Iliæ tractam volunt. Cicero de Divinatione lib. 11: L. quidem
 Taruntius Firmianus, familiaris noster, in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis et-
 iam nostra natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam acce-
 20 pimus: Romanque, quum esset in jugo Luna, natam esset dicebat. nec eius fata canere du-
 bitabat. Ovidius Μετμορφώσεων lib. XIII:

Proximus Ausonias injusti miles Amuli
 Rexit opes: Numitorque senex amissa, nepotum
 Munere, regna capit. festisque Parilibus urbis
 Mœnia conduntur.

Varro Rer. Rusticar. lib. II cap. 1: Romanum populum à pastoribus esse ortum, quis non
 dicit? quis Faustulum nescit pastorem fuisse nutricium, qui Romulum & Remum educavit?
 non ipsos quoque fuisse pastores obtinebit, quòd Parilibus potissimum condidit urbem?
 Nempe quia Parilia eadem dicebantur & Palilia: hæc autem à Pale, pastorum deâ,
 adpellata putabantur. Svetonius in Caligulâ, cap. XVI: Decretum autem, ut dies,
 quo cepisset imperium, Palilia vocaretur. Varro de Lingvâ Latinâ lib. V: Palilia dicta à
 30 Pale: quòd feria ei dea sunt; ut Cerealia à Cerere. Virgilius Γεωργικῶν lib. III:

Te quoque magna Pales, & te memoranda canemus
 Pastor ab Amphrysò.

Ad qua: ita Servius: Pales, ut diximus, dea est pabuli; quam alii Vestam, alii Matrem
 deum vocant. Huic sacra solvuntur XI Kalendas Maius, die, qua Palilia vocantur. Ergo
 Magna Pales dicitur poëta, quia Mater etiam deum vocabatur, & Magna mater, &
 Magna dea; ut Germaniæ lib. I cap. XXVII docui. Ovidius Fastor. lib. IIII; de eo-
 dem die XI Kalendas Maias:

Nox abiit; oritur auro: Palilia poscor.
 Non poscor frustra, si favet alma Pales.
 Alma Pales faveas pastoria sacra canenti;
 40 Prosequor officio si tua facta meo.

Et deinde:

Quæ precor eveniant; & nos faciamus ad annum
 Pastorum domina grandia liba Pali.

Paullo post:

Pars quoque cum saxis pastores saxa feribant:

Scintillam subito profuuisse ferunt.

Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.

Hoc argumentum flamma Palilis habet.

50 An magis hunc morem pietas Aeneia fecit:

Innocuum victo cui dedit ignis iter?

Hoc tamen est vero propius: quum condita Roma est;

Transferrî jussos in nova tecta laevis;

Mutantisque domum rectis agrestibus ignem

Et cessatura supposuisse case.

Per flammâs saluisse pecus, saluisse colonos.

Quod sit natali nunc quoque, Roma, tuo.

Propertius lib. IIII eleg. IIII:

*Urbis festus erat. dixere Palilia patres.
Hic primus cepit manibus esse dies.
Annua pastorum conviviva, lusus in urbe,
Quum pagana madent fercula divitiis,
Quumque super raros fœni flammantis acervos
Trajicit immundos ebria turba dapes.
Romulus excubias decrevit in ocia solvi,
Atque intermissâ castra silere tubâ.*

Ergo à Romulo primùm Palilia sive Parilia instituta? Id equidem ita illi etiam cen-
suerunt, qui, teste suprâ scripto Solino, ab *Ilia*, Romuli matris, partu Parilia dicta
tradiderunt. At negarunt hoc alii. unde Festus Pompeius: *Pales dicebatur dea pas-
torum; cuius festa Palilia dicebantur. vel; ut alii volunt, dicta Parilia, quoniam pro partu
pecoris eidem sacra fiebant.* Et jam ante conditam Romam sacra hæc celebrata fuisse,
testis est locupletissimus Plutarchus in dictâ Romuli vitâ. ὅτι μὲν οὐδὲ ἡ κλισίη ἡμέρῃ
ἤνοιρε τῇ αἰῶνδεκα καλειδῶν Μαίων, ὁμολογεῖται: καὶ τὴν ἡμέραν πάντων ἑορταζέσθαι Ῥωμαῖοι,
ἡμέθλων τὸ πατερίδων ὀνομαζόντες. εἰ μὲν ἄλλα καὶ αἰῶν τὸ κτίσιος βοτρημένης ἐν αὐτοῖς ἑορτῇ καὶ
πάντων τῶν ἡμέραν, καὶ Παλῆλια αἰῶνδεκα ὀνομαζόντων αὐτῶν. Id est: *Convenit inter omnes, condi-
tam esse urbem XI Calendas Maias. quem diem Romani patriæ natalem adpellant; ha-
bentque festum. Quamquam etiam, ante conditam urbem dies hic festo pastorali sacrum*
habebant; vocabantque Palilia. Verùm enimverò, non omnes huic de Romulo nar-
rationi fidem habuisse, disertè testatur idem Plutarchus continuò post enarratam
eam historiam, his verbis: Ἄν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίος λέγοντι καὶ Πεπαρηθίης Διοκλῆς, ὅς
δοκεῖ πρῶτον ἐκδοῦναι Ῥώμης κτίσιν, ὑποπῆον μὲν εἶναι ἐπὶ τὸ θεματικὸν καὶ πλασματικὸν. Οὐ
δέ τῃ ἀπιστεῖν, τὴν τυχλὴν ὀρίσας: εἶων ποιημάτων δημοκερὸς ἐστὶ, καὶ τὴν Ῥωμαίων περὶ γυμνασίου λογι-
ζομένης, ὡς εἶπεν ἂν ἐνταῦθα πρῶτη διωάμεως, μὴ δέ τῃ ἑνὶ ἡμέρῃ λαβόντα καὶ μηδὲν μῆρα μὴδὲ
ἀρῶδοξον ἔχεισαν. Hoc est: *Horum pleraque quum & Fabius referat & Peparethius Dio-
cles; qui primus putatur de conditione urbis Roma aliquid prodidisse; quidem suspectam
habent eam narrationem, ut fabulosam atque commentitiam. Verùm haud fas est fidem ei
derogare, quum cernamus, quanta vis sit fortunæ: utique si consideremus, rem Romanam*
sine divino aliquo auspicio & magno miraculo non fuisse eò potentia progressuram. Hoc
sanè satis frigidum ac frivolum satisque futile argumentum. Melius itaque ac pru-
dentiùs Livius in præfatione operis: *Quæ ante conditam condendamve urbem poetis
magis decora fabulis, quàm incorruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea nec af-
firmare nec refellere in animo est.* En, ut apertè fatetur, fabulosa sibi videri, quæ de
origine conditoribusque urbis Romæ scripturus est. Pergit ita: *Datur hæc venia
antiquitati, ut miscendo humana divinis, primordia urbium angustiora faciat. & si cui
populo licere oportet consecrare origines suas, & ad deos referre auctores; ea belli gloria est
populo Romano, ut suum conditorisque sui patrem Martem potissimum ferat. tam & hoc gen-
tes humane patiantur æquo animo, quàm imperium patiantur.* Et lib. v: *In rebus tam an-
tiquis, si, quæ similia veri sint, pro veris accipiantur, satis habeam. hæc ad ostentationem
scenæ, gaudentis miraculis, aptiora, quàm ad fidem, neque adfirmare neque refellere opera
pretium est.* Sanè in tantum gravissimus rerum Romanarum scriptor Sallustius ab
hac de Romulo fabulâ abhorruit, uti, nulla prorsus eius factâ mentione, primor-
dia urbis Aenææ cæterisque Troianis hisque junctis Aboriginibus tribuerit. Ver-
ba eius initio historiæ de bello Catilinario hæc sunt: *Urbem Romam, sicuti ego accepi,
condidère atque habuère initio Troiani, qui, Aenæâ duce, profugi, sedibus incertis va-
gabantur: cumque his Aborigines, genus hominum agrestis, sine legibus, sine imperio, li-
berum atque solutum. Hi postquàm in una mænia convenère, dispari genere, dispari ling-
uâ, alius alio more viventes, incredibile memoratu est, quàm facile coaluerint.* Diocles
igitur iste Peparethius, homo Græcus, haud dubiè ex omnibus illis suprâ recita-
tis Græcotum variis diversisque fabulis, simulque ex quibusdam Romanorum sa-
cris, paullo, quantum in tantâ auctorum discrepantiâ fieri potuit, probabiliorem
historiam cōstruxit: quam postea ipsi Romanorum vetustissimi optimique scri-
ptores, ob id ipsum, quia cæteris probabilior videbatur, sequuti sunt. neque enim
veri & simile, Dioclem solum, præ omnibus aliis Græcis, certiora quædam verio-
raque somniasse; quum apud Romanos ipsos nihil monumenti eâ de re extiterit,
præter

præter dictas tabulas, in deorum templis suspensas, quas ipsas haud perinde probavit Fabius Pictor, quin potiorẽ duxerit Græci hominis fidem. nec immeritò quidem: quando ex iisdem tabulis varias opiniones trahi posse videbat, alii quidpe, teste supra citato Dionysio, Romulum & Romum Aenea filios, alii ex filia nepotes, & nescio quas non præterea nugas tradiderunt. Livii verba initio statim libri vi sunt ista: *Quæ ab condita urbe Româ ad captam eandem urbem Romani sub regibus primùm, consulibus deinde ac dictatoribus decemvirisque ac tribunis consularibus gesserunt foris bella, domi seditiones, quinque libris exposui: res, cum vetustate nimia obscuras, velut quæ magno ex intervallo loci vix cernuntur; tum, quod perrara per eadem*

10 *tempora litera fuere: una custodia fidelis memoria rerum gestarum: & quod etiam, si quæ in commentariis pontificum aliisque publicis privatisque erant monumentis, incensâ urbe pleraque interiit.* Clariora deinceps certioraque ab secundâ origine, velut ab stirpibus latius feraciusque renata urbis, gesta domi militiaque exponentur. Parum igitur vel nihil certi de iis, quæ ante captam incensamque urbem gesta fuerunt, scribere potuerunt Romani auctores. Ipsos Græcos nulla apud se eâ de re habuisse documenta, luculentus testis est Plinius, Romanus homo, lib. iii cap. v, his verbis: *Theophrastus primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit. nam Theopompus, quem nemo mentionem habuit, urbem dumtaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus, ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum missam. Et prædictus Dionysius, in præ-*

20 *fatione operis: Ουδεμία ἀκριβὴς ἐξηγήθη περὶ τῶν Ῥωμαίων Ἑλλήνων ἱστορία μέχρι τῆς κατ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις ἱστορίαι, πᾶν βραχέαι. πρῶτον μὲν, ὅσα καμὲ εἶδοναι, τῶν Ῥωμαίων δεχαιολογίαν ἱστοροῦντες. Γερωνόμος δὲ Καρδινὰ συζητάει, ἐν τῇ περὶ τῆς ἱστορίας παραμασίαι· ἐπεὶ Τίμαχος δὲ Σικελιώτης, τὰ μὲν δεχαιῶν τῶν ἱστορίων ἐν τῇ κοινῆς ἱστορίας ἀφηγησάμενος, ὅσα δὲ περὶ Πύρρον τῆς ἠπείρου πολέμου εἰς ἰδίαν κατὰ κράτος παραμασίαι· ἀμα δὲ τῶν Αἰγυπτίων περὶ Πολυβίου καὶ Σιλίου, Ἐμπερίων ἀλλων, πῶς αὐτοὶ πράγματι ἐχέοις ἱστορίας ἱστοροῦντες. ὡν εἰς τὴν ὀλίγα, ἔστι δὲ αὐτὰ διεσπασμένως ἐδὲ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστοροῦντων ἀνασμάτων συνθεῖς, ἀνέγραψεν. ἐμπερίων δὲ τῶν ἑσθίων ἐξέδωκεν ἱστορίας καὶ Ῥωμαίων ὅσα τὰ πάλαι ἔργα τῶν πόλεων Ἑλληνικῆς ἀνασμάτων· ἂν εἰς πρῶτον, κοινῶς φάσιν, ἂν εἰς Κίρκου, ἀμφοτέρων δὲ τῶν φωνικῶν ἀνασμάτων πολέμου. τῶν δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐκαστῶν, οἷς ἂν αὐτοὶ ἔργου παρεχόμετο, ἀλλὰ τῶν ἐμπειρίων ἀκριβῶς ἀνέγραψεν· τὰ δὲ δεχαιῶν τὰ μὲν τῶν πόλεων ἱστορίας κεφαλαιώδεις ἱστοροῦντες. Hoc est: Nullum habentis de rebus Romanis adcuratum scriptum apud Græcos existat: exceptis summaris quibusdam compendiis, admodum brevibus. Et primus, quod ego quidem sciam, scriptorum Hieronymus Cardianus antiquitates Romanas cursim attigit in opere de Epigonorum rebus gestis. deinde Timæus Siculis, res prisca complexus universali historiâ; Pyrrhi Epirensis bellis privatim dicato volumine. tum Antigonus, Polybius, Silenus, & innumeri alii, res easdem haud eodem modo adpressi. quorum unusquisque parum aliquid, ac ne id quidem debita curâ & diligentia, sed ut ex fortuitis rumoribus collegerat, scripto prodidit. Nec ab similibus historiis eâsiderunt, quotquot Romani homines urbis suæ res antiquas Græco sermone conscripserunt. quorum vetustissimi Q. Fabius & L. Cincius, ambo aequales bellis*

30 *Punicis. Horum uterque ea, quibus ipse interfuit, ut probè sibi cognita, diligenter mandavit literis. quæ verò olim post urbem conditam deinceps consequuta sunt, contenti fuere summam percurrere. Quidquid igitur de Romulo ac Remo, quem Græci, primi huius vocabuli fictores, omnes pariter adpellant Romum, sive Romani seu Græci prodiderunt, mera est fabula, per se satis absurda & inepta: in qua neque de patre puerorum, neque de matris nomine, neque de expositore, nec de sublatore, nec de nutrice, quidquam certi constat. Ecce verò credibile fiat, maluisse in longius disito Tiberi amne perire pueros Amulium, Albanorum regem, quàm in proximo conliguoque immensa profunditatis lacu Albano? Quis credat, ministrum regium,*

40 *qui in tam gravi negotio haud dubiè jurejurando ab Amulio adactus fuisset, tam temerè in ripâ amnis vivos pueros reliquisse? Sed, uti innumera alia leviora mittamus, quis credat, Romulum, ut ampliore, quod ait Festus, vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ornaretur, Romam maluisse nominare urbem à se conditam, quàm de suo nomine Romulam: quum satis intelligere potuisset, posteris visum iri id vocabulum urbi impositum de fratris Romi nomine. quem adeò gloria adificatæ novæ urbis participem noluisse tradunt isti scriptores, uti etiam ad prima mox eius fundamenta eum interfecerit. Verùm absurdum hoc quum ipsi jam inde antiquissimi Romano-*

50

rum scriptores animadverterent, fratris Romuli nomen, quod omnes, ut dixi, Græci referunt Ῥώμιον, Romum; illi mutarunt in Remum: uti eâ demum ratione urbis adpellatio propius ad Romuli, quàm Remi, nomen accedere videretur. Eam tamen rationem Varroni postea non placuisse, ex prædicto Festo patet. cuius verba supra scriptis subiunguntur ista: Romam antea Romulam adpellatam, Terentius quidem Varro ait, fuisse ab Romulo. deinde detortam vocem detritasque literas fuisse, credibile. At hoc ille nemini pervaserit, nisi, cui jam antè pervasum fuerit, nullum Romulo fuisse fratrem Romum. Verùm aliter alij tradiderunt auctores; ex quibus hoc habuit Servius ad Virgiliti Aeneid. lib. 1: Remus prior vi vultures vidit; Romus postea 10
xii. quæres bellum creavit; in quo extinctus est Remus. & à Romi nomine Romani adpellati. Ut autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti gratiâ factum est. Sed & illi fati ridiculos sese prodiderunt homines, qui, geminam urbis ædificationem, ut refert Dionysius, colligentes, primam Ascanii, Aeneæ filii, fratribus Romulo ac Romo, alteram itidem Romulo & Romo, Iliæ filii, Numitoris nepotibus, attribuerunt. Scilicet, in fati fuisse videtur, uti nulli alij homines Romam, vetustate ac nescio qua calamitate desolatam, instaurarent, quàm qui eadem cum primis conditoribus ferrent nomina.

Verùm longiùs hunc Romulum ab urbis Romæ ædificatione removere conabimur. Mater eius, ut supra intellectum, habebatur Numitoris, Albanorum regis, filia nomine Iliæ; sive, ut alij tradiderunt, Rhea Silvia. At deam fuisse Rheam, Saturni, ut quidam voluerunt, uxorem. Latinis Opem dictam, vulgò notum est. de hac ita Strabo lib. x: Καὶ οἱ Φρύγες, καὶ τῶν Τρώων οἱ περὶ τὴν Ἰδλίαν κατοικῆσαντες, Ῥέαν μὲν καὶ αὐτῶν ἡμῶσι, Ἐὐρησίαν τῶν τε, μητέρα καλῶντες Ἰλιῶν, Ἐλῆδεςιν, καὶ Φουρῖαν, καὶ Θεὸν μεταλλῶν Ἰσπὸν ἢ Πίπρον, Ἰδαίαν, καὶ Δινδυμῆνιν, καὶ Πυλλῆνιν, καὶ Πεισινυντιάδα, καὶ Κυβέλλην. Id est: Phryges etiam, & ex Troibus qui Idam adcolunt, Rheam venerantur; eique orgia peragunt Matrem adpellantes deorum & Adgestin & Phrygiam & Magnam deam; à locis verò Ideam, Dindymenen, Pylenen, Pessinuntiam, & Cybelen. Eamdem & Palen, & cognomine Magnam Palen Latinis fuisse adpellatam, supra ex Virgilio atque Servio intelleximus: ubi Servius, Pales, inquit, quam alij Vestam, alij Matrem deum vocant. Eamdem Terram matrem fuisse dictam, supra memoratæ Germaniæ lib. 1 10
cap. xxvii docui. unde Ovidius Fastor. lib. vi:

Vesta eadem est & terra. subest vigil ignis utrique:
Significant sedem aëra focusque suam.

Hinc igitur antiquissimus ille Latinis mos ignis accendendi in festo Palistorum; ut supra ex Propertii lib. iiii eleg. iiii & Ovidii Fastor. lib. didicimus. Atque ne dubites Ovidium hoc loco intellexisse Vestam; en, apertè eam nominat eodem loco postea, sic de Romulo canens:

Vox fuit hæc regis: Condenti, Iupiter, urbem,
Et genitor Mavors Vestaque mater ades.

Rhea igitur isthæc Silvia nulla fuit homo, Numitoris aliusve mortalis filia; sed dea, toti terrarum Orbi, ut dicto Germaniæ lib. 1 cap. xxvii docui, sub pluribus nominibus culta. quæ & ipsa, ut cæteris illis à locis tractis adpellationibus, ab Ilio etiam dicta est Iliæ; & Latinis pastoribus, quibus pecorum pabulorumque, ut supra didicimus, dea habebatur, à silvis Silvia. 40

Videamus nunc ergo de Romulo etiam. Hunc, in deum numerum relatum, alio nomine Quirinum dictum fuisse, legimus. Ovidius Transformationum lib. xiiii:

Innixusque haste pressos remone cruento
Impavidus conscendit equos Gradivus: & ictu
Verberis increpuit: pronumque per aëra lapsus,
Constitit in summo nemorosi colle Palati:
Reddentemque suo non regia jura Quirini
Abstulit Iliaden. corpus mortale per auras
Dilapsam tenuerit: ut lata plumbea fundâ
Missa solet medio glans intabescere cælo.
Pulcra subit facies: & pulvinaribus altis
Dignior est, quàm sit trabeati forma Quirini.

Et Fastor. lib. ii:

Proxi-

*Proxima lux vacua est. at tertia dicta Quirini.
 Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
 Sive, quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis,
 Bellicus à telo venit in astra deus:
 Sive suo regi nomen posuere Quirites:
 Seu, quia Romanis junxerat ille Cureis.*

Apud Virgilium Aeneid. lib. 1 Iupiter Vencri ita prædicat de futuro Romanorum imperio:

*Romulus excipiet gentem, & Marvortia condet
 Mænia; Romanosque suo de nomine dicet.*

10

*Cana Fides & Vestra, Remo cum fratre Quirinus
 Iura dabunt.*

Ad hæc Servius: Romulus idè Quirinus dictus est, quod hasta utebatur; quæ Sabinorum lingua curis dicitur. unde & securis, quasi semicuris. vel à *κείραν*, qui Græcè rex dicitur. vel propter generis nobilitatem. Mars enim quum servit, Gradivus dicitur; quum tranquillus est, Quirinus. Festus: Matræ Junonis Curitis in tutelâ sunt: quæ ita adpellabatur à ferendâ hastâ; quæ lingua Sabinorum curis dicitur. Plutarchus in Romulo:

τὸ δὲ ἡρωικὸν ἐπισημαίνει τῶν Ῥωμαίων τὸν Κεῖρον, οἱ δὲ Ἐνυάλιον ἀποκαλοῦσθαι, οἱ δὲ ὅτι κείραν ἡλικίαν Κεῖρας ὀνομάζον· οἱ δὲ, τὴν αἰχμὴν ἢ τὸ δόρυ κείραν παλαιῶς Κεῖρον ὀνομάζον· ἢ Κεῖρον· ἢ ἕως ἀγαθὰ καλεῖν ἐπὶ αἰχμῆς ἰδρυμένων. ἐν ἡ τῆς Ῥηγίας δόρυ καὶ ἰδρυμένον, Ἄρεα

ἀποκαλοῦσθαι· καὶ δὲ ἕως κείραν ἐν πλείοις θεοῖς δυνάστας ἡγεῖσθαι. οἷς οὖν Ἄρηϊον ἵνα Ῥωμύλον,

ἢ αἰχμητὴν θεῶν, ὀνομασθῆναι Κεῖρον. Hoc est: At Quirinum dictum Romulum volunt

aliquasi Martem; alii, quod civēs Romani etiam Quirites dicerentur: alii à quiri; quod hastam priscis significabat. & Quiritidis Junonis adpellari simulacrum, quod hasta impositum. in regiâ item collocatam hastam, Martem significare. tum eos, qui bello strenuè fecissent, hastâ solitos donari. Ergo, quasi Martialem Romulum; aut hastatum deum, nomen invenisse Quirini. De origine Sabinorum urbis Curium ita tradit Dionysius

Halicarnassensis lib. 11: Περὶ ἧς τῆς Κεῖραν πόλεως ποῦντα παρελάβομεν. Ἐν τῇ Ῥεαλίῳ χωρίῳ, καὶ ὃν κείρον Ἀβοργίνες αὐτῶν καλεῖσθαι, παρὲν ἵς Ἰπικωρία ἔ πρώτος ἦν εἰς ἱερὸν ἤλθεν Ἐνυάλιος χοροῦσθαι τὸν δὲ Ἐνυάλιον οἱ Σαβίνοι, καὶ παρ' ἐκείνων οἱ Ῥωμαῖοι μαθησθε,

30 Κεῖρον ὀνομάζουσιν. ἐν ἧς ἔστι τῶν πικρῶν χοροῦσθαι ἢ πικρῆ, ἐστὶν ἄφρα γίνεσθαι· καὶ κατὰ τὴν ἑσπερίαν τὸ χορὸν, εἰς τὸν σπῆν εἰσεστέλλεσθαι. ἐπέτω ἐγκύμων ἐκ τῆς δαίμωνος, οἷς ἀπαρτίζεσθαι, ἡρωικῆς, ἡλικίαν πῶδα, Μέδιον ὄνομα, Φίδιον Ἰπικλησθαι. ὅς αἰδρωθεῖς, μορφῶν π' ἔκατ' αἰδρωτων, ἀλλὰ δαίμονιοι ἰσθῆ, ἢ τὴν πόλεμα πάντων γίνεσθαι λαμπεροῦσθαι. ἢ αὐτὸν εἰσερχεσθαι π' οἰκίῳ π' ἄλλω ἀφ' ἑαυτοῦ. σπαραγῶν δὲ χεῖρα πολλῶν τ' ὅτι ἐκείνα τὰ χωρία οἰκουμένων, ἐν ὀλίγῳ πᾶν

ῥεῖον κληθῆναι καλεῖσθαι Κύρῆς, οἷς ἰδὲ ἵνες ἰσορῶσιν, Ἰπὶ τῆς δαίμωνος, ἐξ ἧς ἡρώδης αὐτὸν λόγῳ εἶχε, τῶνομα τῆς πόλεως ἡλικίαν· οἷς δὲ ἔπειρα ῥεάφουσιν, Ἰπὶ τῆς αἰχμῆς· κύρῆς γὰρ οἱ Σαβίνοι τὰς αἰχμῆς καλεῖσθαι. τῶν δὲ οὖν Τερέντιον οὐάφρων ῥεάφ. Hoc est: De Curium urbe sic accepimus. In Reatino agro, quo tempore Aborigines eum tenebant, virgo quadam indigena, principali genere nata, Martis templum ad choros celebrandos intraverat.

40 hunc Sabini, hosque sequuti Romani, Quirinum indigetant. In huius igitur dei fano saltans puella, repente divino furore correpta, chorum deseruit; & in sacrarium dei curriculo sese proripuit. dein à loci genio compressa, ut vulgò creditum est, puerum edidit, nomine Medium, cognomine Fidium. is virilem atatem ingressus, & formâ supra hominem fuit, & in re militari longè clarissimus evasit. quumque captus esset condendæ urbis cupidine;

magnâ ex finitimis agris multitudine collectâ, intra perbreve tempus Cureis condidit; quas sic, ut quidam opinantur, à genio, cuius dicebatur filius, nominavit; vel; ut alii volunt, ab hastâ. quidpe hastas Sabini vocant cureis. Atque hæc equidem Terentius Varro tradit. En tibi nativa & germana cunabula, ex quibus prodiit Romuli simul & urbis Romæ origo. Nempe, quum antiquissimi mortales hoc prodidissent de Curium primordio; ex qua urbe, ut superiori capite dictum, Aborigines simul cum Pelasgicis, quum jam uno nomine vocarentur Latini, profecti, Romam urbem occuparunt: Romanorum postea scriptores suæ id tribuerunt urbis origini; Quirinum, id est, Martem, qui à Curibus sic videbatur adpellatus, à suâ etiam Româ adpellantes Ῥωμύλον, Romulum. Et conveniebat hoc cognomen cum maximè Marti; quando ipsa Roma, ut môx infra ostendetur, à robore ac viribus hoc nominis habuit. unde Festus: Romulum quidam à ficu ruminati, alii, quod lupa rumâ nutritus est, adpellatum esse, ineptissimè dixerunt. quem credibile est, à virium magnitudine, item fratrem eius, adpella-

50

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpella-

adpellatos. Et ex Festo brevior eius Paul. Diaconus: Romulus & Remus à virtute, hoc est, à robore adpellati sunt. Ένωλιον autem Martis esse cognomentum, præter alios auctores, disertis verbis testatur Macrobius Saturnalior. lib. I cap. XVIII. Quæ de Libero patre, inquit, dicta sunt, hæc Martem eundem ac Solem esse demonstrant. siquidem plerique Liberum cum Marte conjungunt; unum deum esse monstrantes. Unde Bacchus Ένωλιον cognominatur; quod est inter propria Martis nomina. Festus: Ordo sacerdotum æstimatur deorum maiestate; ut maximus quisque. Maximus videtur Rex: dein Dialis: post hunc Martialis: quarto loco Quirinalis. Mox: Martialis; quod Mars conditoris Urbis parens: Quirinalis, socio imperii Romani Curibus adscito Quirino. At idem Quirinus etiam erat Ianus. Macrobius Saturnalior. lib. I cap. VIII: In sacris invocamus Ianum Quirinum, quasi bellorum potentem; ab hastâ; quam Sabini curim vocant. Suetonius in Augusto, cap. XXII: Ianum Quirinum, terrâ marique pace partem, ser clusit. Scilicet, omnium gentilium deorum numina ac nomina ad unum solum numen spectabant: cui ab variis effectibus varias imposuere adpellationes; ut Germaniæ lib. I innumeris documentis à nobis ostensum. Hactenus igitur falsus urbis Romanæ conditor Romulus, satis remotus est. quo prostrato, nihil est, quod aliquis mihi heic amplius proavos eius, certâ serie ab Aeneâ stirpem ducentes, obtendat; Ascanium, Silvium, Aeneam Silvium, Latinum Silvium, & cæteros hinc omneis eodem Silvii cognomine, Albam, Atyn, Capyn, Capetum, Tiberinum, Agrippam, Romulum Silvium, Aventinum, Procam, Numitorem. de quibus quid certi vel Græci vel Romani scriptores ex tam incertis, ut supra demonstratum, tamque fabulosis commentitiisque tradere potuerint, monumentis cuius collectu facillimum est. unde factum, uti heic etiam mirum in modum variant posteriores auctores, nam ab Livii ordine, quem modò perscripsi, ita post Albam variat Dionysius: Capetus, Capys, Calpetus, Tiberinus, Agrippa, Alladius, Aventinus, Proca, Numitor. rursus sic Ovidius Factor. lib. III: Aeneas, Iulus, Silvius, Latinus, Alba, Epitus, Capys, Calpetus, Tiberinus, Agrippa, Remulus, Aventinus, Proca, Numitor. at Μεταμορφώσεων lib. XIII ita: Ascanius, Silvius, Latinus, Alba, Epitus, Capys, Capetus, Tiberinus, Acrota, Remulus, Aventinus, Palatinus. Isacius Tzetza in Scholiis ad Lycophronem sic: Ascanius, Silvius, Aeneas, Latinus, Capes, Tiberinus, Amulius, Aventinus, Numitor. At omnium paucissimos refert Sex. Aurel. Victor, in libro de Origine gentis Romanæ. Ascanium Silvium, Latinum, Tiberium, Aremulum, Aventinum, Procam, Numitorem.

Omnia igitur hæc ex tam variâ narratione quum falsa & conficta esse deprehendantur, ipsum nunc Aeneam quoque paullo diligentiori manu exeutiamus. Primum omnium Dio Chrysofostomus toto libro, quem privatim eâ de re composuit, negat Troiam umquam fuisse captam: totamque hanc fabulam poetice vult esse confictam. Strabo verò lib. XIII, in descriptione Troadis, ex ipso ostendit Homero, Aeneam mansisse in Troiâ, inque regnum successisse post Priamum regem. Verba eius hæc sunt: Έσι δ' η μὲν πάλαι Σκήψις ἐπένω Κέβριλον κατὰ τὸ μέγιστον τ' ἰδης ὑπερον ἢ κατώτερον αἰθροῖς ἐξήκοντα εἰς τὴν νύκτα Σκήψιν μετ' ἐκείνην ὑπὸ Σκαμαδρία π' ἔκπερ ἢ Ἀσκανίῃ ἢ Αἰνείῃ παῖδος. ἢ δύο ἤδη ταῦτα βασιλεύσασιν πολλὸν χρόνον ἐν τῇ Σκήψι λέγεσθαι. ταῦτα δ' εἰς ὀλιγαρχίαν μετέστησαν· εἴτα Μιλήσιοι συσπλιθῆσαν αὐτοῖς, καὶ δημοκρατικῶς ἔργον· οἱ δὲ πρὸς ἄλλους ἦσαν ἐκαλήθη βασιλείς, ἔχοντες ἵνας ἡμέρας. οὐταὶ δὲ Δημήτριος ὁ Σκήψιν, καὶ βασιλεῖς ἢ Αἰνείας γερμένους τὴν Σκήψιν, μέσσω ἔσαν τ' ὑπὸ τῷ Αἰνείῃ καὶ Λυρνεσσῶ· εἰς τὴν Φυγαίαν εἶρη) διακράτη ὑπὸ ἢ Ἀχιλλεύου· Φησὶ γοῦν ὁ Ἀχιλλεύς.

Ἡ δ' ἐμνήμη, ὅτι πρὸς βοῶν δὲ μὲνον ἴοντα
 Σεῦα κατ' ἰδαίων ὄρεων ταχέως πόδεσσιν·
 Κεῖθεν δ' εἰς Λιρνησὸν ἐπέφυγες· αὐτὰρ ἐγὼ τὴν
 Πέρσαι μεθ' ὀρηκτοῖς.

Ὅσχι ὁμολογεῖ δὲ τῷ περὶ τῆς ἀρχηγείῃ τῆς Σκήψις λόγῳ τῷ λεχθέντι νῦν τὰ περὶ ἢ Αἰνείας θεολογία. περὶ τῆς γὰρ δὴ τῆς τῶν Φασιν ἐκ τῆς πλεῖστης ἀπὸ τῶν περὶ Περσῶν δυσμενῶν.

Ἄν γὰρ Περσῶν ἐπιμύνη δῖος,
 οὐνεκ' αὐτῶν ἰδὸν ἰόντα μετ' ἀσπράξιν ἐπὶ ἕσπεσσι

Τὴν πρὸς ἀρχόντας Ἀντιοχεῖδας καὶ αὐτὸν τῆς Ἀντιοχεῖδας ἀπὸ τῆς Μενελάου παρ' αὐτῶν ἕξιν. τὸν μὲν οὖν Ἀντιοχεῖδα καὶ οὐτὸν παῖδας μετ' ἢ τῶν ἀρχηγῶν ἐνετῶν εἰς τὴν θεοῦ περὶ ἰδῆσαι. καὶ κεῖθεν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν λεγομένην καὶ τὴν Ἀδρία ἐνέκλι. τὴν ἢ Αἰνείαν μετ' Ἀχιλλεύου ἢ περὶ καὶ ἢ

50

καὶ ἔπειθ' Ἀσκάνιος λαὸν ἀφροίσιατο πλεῖστον. Ἐοὶ μὲν οἰκίστην περὶ τὴν Μακεδονίαν Ὀλυμπὸν
 Φαλίαν· οἱ δὲ περὶ Μαυλίαν τὴν Ἀρκαδίαν, κλισίαν Καπίαν, ὀπί Κάρπου· Ἰεῦθρον τένοντα τῷ πλίσ-
 ματι· οἱ δὲ εἰς Λιγύσσεια κατὰ τοὺς ἑκατόμβας τῶν Ἑλλήνων Τρωῶν, καὶ Ἐρυκα καὶ Λιλυβαίων κατὰ
 ὄρεσιν, καὶ πάλαι περὶ Λιγύσσεια πρὸς ἀγορεύσει Σκαμάνδρον καὶ Σιμόεντα· ἐνθεν δὲ εἰς τὴν Λαλίνην
 ἐλθόντα μῆναι καὶ ἡ Λόριον, τὴν κελευὸν μένειν ὅπως αὐτῶν τῶν τετραπύλων κατὰ Φάροι· συμβεβύτας δὲ ἐν τῇ
 Λαπίῃ περὶ τὸ Λακίον τῆτο, ἀρτίως μεγάλα τήνεντ'· αὐτὴν τετραπύλων καὶ ἀπείροισι, καὶ ἅμα ἀναλα-
 θέντ'· πῶς ἐπ' αὐτὰ κρέασι· Ὁμηρὸς μὲν τοὺς σιωπηροὺς ἔδειξε τοῖς τοῖσιν, ἔπειθ' οἱ περὶ τὸν δόρυ-
 γατῶν τὴν Σκηψίαν ἐλεγεῖσθαι· ἐμφανίει γὰρ μετὰ τὴν Λιγύσσειαν ἐν τῇ Τροίᾳ, καὶ Διδομένη-
 νον τὴν δόρυλον, καὶ ὡς ἀδεδωκέναι περὶ παίδων τὴν Διδομένην αὐτοῖς, ἢ Φανισίδρον τὸν τῶν

10 Πελαμιδῶν υἱούς·
 Ἦ δὲ γὰρ Πελάμης υἱὸν ἤχθηρε Κρονίων.
 Νῦν δὲ τῆς Λιγύσσειας βίη Τρωέσσιν αἰετῆ,
 Καὶ παῖδες παίδων τοῖσιν μετὰ ποδὲς ἕστωνται.

Οὕτω δὲ εἰδὴ ἡ Σκαμάνδρις Διδομένην ἔσχετο· ἀλλ' ἢ μᾶλλον πῶς ἐπί τοις Διδωμένοις πῶς μέγισ-
 τὴ ἰταλίας αὐτῶν τὴν πάλαιον λέγεται, καὶ αὐτῶν πῶς τὴν κατὰ τὸν ὄρειον τὴν βίαν. Id est: Anti-
 qua Scepsis supra Cebrenem fuit sita, juxta celsissimam Ida partem. postea vero urbs XL
 stadia deorsum translata est in eam; quae nunc est Scepsis, à Scamandrio Hectoris & Ascanio
 Aeneae filio. quae duae familiae diu Scepsi regnasse dicuntur; donec urbs in paucorum pervene-
 rit administrationem. deinde Milestis sese in civitatem eorum adjunxere: redditaque est
 20 reipublica administratio popularis. nihilo minus tamen, qui ex istis erant familiae, reges sunt
 adpellati; ac suos peculiares habuere honores. Demetrius autem Scepsius patriam suam arbi-
 tratur Aeneae fuisse regiam; medio sitam loco inter Aeneae ditionem & Lyrnessum. in quam
 dicatur fugisse, Achille persequente. sic quidam ait Achilles. [Iliados lib. xx:]

An non meministi, quando te a bobus solum existentem
 Repuli ab Idaeis montibus velocibus pedibus.
 Indeque in Lyrnessum evasisti. sed ego hanc
 Everti adgressus.

Verum huic de Scepsis conditoribus principibusque narrationi non consonant ea, quae de
 Aeneae vulgo memorantur. nempe bello eum superstitem fuisse, ob inimicitiam, qua ei cum
 30 Priamo erat: [Iliad. lib. XIII:]

— Semper enim Priamo iratus erat divino:
 Quod strenuum inter viros alios nihil honorabat.

Tum etiam socios eius Antenoridas, & ipsum Antenorem; propterea, quod Menelaum is
 hospitio excepisset. Proinde Antenorem cum filiis & Henetis sibi adjunctis in Thraciam
 evasisse; atque inde in Venetiam, quae ad sinum Hadriaticum sita, pervenisse. Aeneam
 item cum Anchisa patre & Ascanio filio, collecta hominum multitudine, abnavigasse. at
 alii eum sedes possuisse aiunt in Macedonia apud Olympum; alii tradunt, in Arcadia apud
 Mantineam condidisse opidum; Capuas à Capy dictum. alii dicunt, in Sicilia ad Aegestam
 cum Elymo Troe trajecisse; & occupasse Erycem ac Lilybaeam, stuviosque apud Aegestam
 40 adpellasse Scamandrum & Simoentem. venisse inde in Latium: monituque oraculo ibi
 consedisse. quod manere ibi jusserat, ubi mensam comedisset. idque ei in Latio apud La-
 vinium usuvenisse: quum ob inopiam magnus panis loco mensa positus, una cum injectis ei
 carnibus esset absumptus. Verum Homerus neque his adstipulari videtur, neque is, quae de
 Scepsis conditoribus dicta sunt. innuit namque, Aeneam mansisse in Troia; inque regnum
 successisse; & id per successionem ad filiorum filios propagasse: quum stirps Priami esset ex-
 stincta. [Dicto Iliad. lib. xx:]

Iam enim Priami stirpem odit Iupiter.
 Nunc vero Aeneae virtus Troibus imperabit,
 Et filii filiorum, qui ex eo nascentur.

50 Hoc sane pacto nec Scamandrio quidem successio sua servabitur: multoque magis hac dis-
 sentiant ab is, qui in Italiam usque Aeneam vagatum dicunt; ibique vitam cum morte
 commutasse. Sane nemini maior hac in re debebat esse auctoritas fidesque, quam
 ipsi Homero: ut qui vetustissimus post Syagrum; quem primum id fecisse tradit Ae-
 lianus Variar. histor. lib. XIII cap. XXI, sive post Corinnum Troianum, ut vult Svi-
 das, belli Troiani historiam prodidit; ducentis circiter ac xxx annis eo bello ipse
 posterior. Et ineptum maximèque irritum dignum fuisset, ea praedixisse eum in poe-
 mate, quae ipsa aetas eius falsa esse comprobaret. Merum igitur figmentum est,
 quod

quod post Homerum sive poetæ sive λογογράφοι ac μυθολόγοι de Aeneæ in Italiam adventu regnoque inibi constituto tradiderunt. Ac sanè totam eam fabulam ad imitationem Homericæ Vlyssis compositam esse, satis ex eo perspicitur, quòd ad nulla deduxerit loca Homerus Vlystem, quin ad eadem postea paribus casibus, paribusque penè rerum eventibus, adpulsus narretur Aeneas: nisi, quòd hic paullo alio itineris ordine. scilicet, quia non reducendus erat in Asiam ad Ilium: quemadmodum post longos errores ille in Ithacam suam. Hancque itinerum gestorumque similitudinem, seu potiùs imitationem, observavit pridem Macrobius, Saturnal. lib. v cap. 11; ut Siciliæ lib. 11 cap. xvii adnotavimus. Atque hinc factum, uti nonnulli ex antiquis illis scriptoribus Aeneam unà cum Vlyste in Italiam venisse tradiderint: alii verò, hunc postea ad illum pervenisse. Dionysius lib. 1: οὐ πᾶσι ἱερείαις πᾶσι ἐν Ἀργεὶ καὶ τῆ κατὰ ἱνάστω πρᾶχθῆντα σωμασάγων, λινείων Φησὶν, ἐν Μολοσσῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεύος, οἰκιστὴν ἦρξεν τῆς Ἰωάνης. Id est: Is, qui mulieres recenset sacerdotio apud Argos functas, & quidquid gestum sit cuiusque tempestate, Aeneam ait, è Μολοσσίς in Italiam cum Vlyste delatum, Romam condidisse. Lycophron in Alexandrà, postquam de Aeneâ dixit:

Σὺ δὲ σφί μετὰ Φίλιον, ἐχθρὸς ὦν, σπατὸν,
 Ὀρκίαις κραπιχταῖς καὶ λιπαῖς γουασματων,
 Νῆϊθ, ἀνάλασι πάντ' ἐρευνητῆρας μυχόν
 Ἀλὸς πὶ καὶ γῆς. Id est:

Cum illo deinde junget amicum inimicum exercitum,
 Juramentis adigens & precibus geniculatis,
 Nanus, omneis perscrutans angulos
 Maris terraque.

Sex. Aurel. Victor. in libro de Origine gentis Romanæ: Quum inserim immolatâ sue in litore sacrificium perageret Aeneas; traditur, fortè advertisse Argivam classem, in qua Vlysses erat. quumque videretur, ne ab hoste cognitus periculum subiret; itemque, rem divinam interrumpere, summum nefas duceret: caput velamento obduxisse, atque ita pleno ritu sacra perfecisse. inde posterus traditum morem ita sacrificandi; ut scribit M. Oribasius lib. 1. Idem & Festus tradit, in voce Saturnalia. Sed ex hæcenus allatis satis manifestò jam patet, Aeneam quoque, ut qui in Italiam numquam venerint, nihil ad constructionem urbis Romæ, quod Sallustius aliique tradiderunt nonnulli auctores contulisse. & Latinum regem, cuius hospitio ille exceptus, cuiusque filiam in matrimonium accepisse dicitur, nullum umquam fuisse, satis superque supra demonstratum est. De classis igitur Troianæ exustione nihil attinet pluribus hæc disputare. quam & ipsam Dionysius lib. 1 & Virgilius lib. v & x in Siciliâ apud Aegestam urbem factam referunt; Aristotelis in Mirandis, Lycophron in Alexandrà, & Strabo lib. vi, in Italiâ apud Sirin, Lucaniæ opidum: alii, teste Tzetza in Lycophronem, apud Neæthum, Crotoniensis agri amnem: atque inde flumini nomen esse. alii, testibus Cæsare ac Sempronio apud Sex. Aurel. Victorem in libro de Origine gentis Romanæ, & item Servio in Virgilio Aeneid. lib. vii & x, in Casertæ portu: cui inde nomen κατὰ τὴν κρήνην manserit. quidam etiam apud Pisas in Arni ostio, teste eodem Servio dicto lib. x. sed plerique in Latio apud Tiberinam ostiam; testibus apud Dionysium dicto lib. 1 Aristotele & auctore Argeorum, item Damaste, & nonnullis aliis: testibus item Plutarcho in Romulo atque in libro de Mulierum virtutibus, Solino cap. 1. Vnde Strabo, homo minimè supersticiosus, nec temerè aut vanè fatuèque credulus, haud immeritò hæc atque talia ridet dicto lib. vi, his verbis de Siri urbe loquens: τῆς ἢ τῶν Τρωῶν κατὰ κίρας πενήτην ποιεῖται τὸ ἄθ' ἰωῶν τῆ Ἰλιάδ' ἔξοαν, ἰδρυμένην ἀντίθι, ὅπερ κατὰ μύθου μιν δόξασιν διασωσάμενον τῶν ἱκετῶν Ἰώνων τῶν ἐλοντῶν τῶν πλιν. δεικνύσθ' ὅτι ἔνυ κατὰ μύθον τὸ ἔξοαν. Ἰταμὸν μὲν οὐ καὶ τὸ ἔξοαν μιν δόξασιν ἄνε μὴ μόνον κατὰ μύθου Φαινόμενον, καθάπερ καὶ τὸ ἐν Ἰλίῳ διαπραξιῶν κατὰ τὸν Κασάνδρου βιασμὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ μύθον δεικνύσθ' ἔτι. πλὴν δὲ ἰταμῶν τῶν ποταμῶν ποιεῖται Ἰλίου κρημίστῳ ἔξοαν, ὅσα φασὶν οἱ συγγραφεῖς. καὶ γὰρ ἐν Ἰωάνη, καὶ ἐν Λακωνίῳ, καὶ ἐν Λυκαονίῳ, καὶ ἐν Σικελίῳ, Ἰλίου ἄθ' ἰωῶν καλεῖται, ὡς ἐκείθεν κρημίστῳ: καὶ τὸ τῶν Τρωῶν δὲ τὸ λημμεναι περὶ φερεται πρὸς, καὶ ἀπὸ τῶν Φαινόμεναι, καὶ περὶ διωατῶν ὄν. Id est: Troianorum esse coloniam, documentum proferunt Minervæ Iliacæ simulacrum, ibidem dedicatum. quod oculos, palpebris clausis, solo defixisse fabulantur, quum Iones, urbe captâ, supplices ab eo simulacra auveller-

avellerent. & hodiè que monstrari dicunt simulacrum id connivens. Sedenim protervum est, fingere, simulacrum aliquod non modo visum esse connivere; sicut imaginem Minerva Ilii, ferunt, oculos avertisse, quum violaretur Cassandra: sed fabula etiam ad-jicere, simulacrum etiam nunc connivens conspici. at multo etiam protervius, ea omnia ab Ilio allata fabulari, qua scriptores tradunt. siquidem & Romæ, simulque Lavinii, & Lucerie, & Siri, Minerva habetur Iliaca; quasi ab Ilio allata: & sacinus Troiana-rum mulierum compluribus adscribitur locis. qua re fides ei derogatur: quum fieri ta-men potuerit. Sed poëta Latini, Virgilius Aeneid. lib. VIII, & Ovidius Me-tamorphoseon lib. XI, à Turno classem Troianam concrematam tradunt. Adeo sane nihil profusum est in totâ hoc de Aeneâ ad Italiam adpulsu, deque posteris eius urbem Romanæ conditoribus historiâ, in quo inter se concinnant auctores.

Quapropter quum planè fabulosa, audituque perquam absona esse deprehen-dantur omnia ea, quæ ex vulgari opinione tradiderunt Græci pariter ac Latini scriptores; alia urbis toto Orbe celeberrimæ investiganda est origo. Dionysii Ha-licarnassensis verba lib. I, postquam binas supra dictas Romæ ædificationes me-moravit, sequuntur ista: Εἰ δὲ τις ἀποδὲν βαλήσεται τὰ προκείμενα, καὶ ἔσται τις δεχαιο-πύρα τῶν ὀρηχόντων Ῥώμῃ. ἤσοι δὲ ἢ πρὸν ἀνείων καὶ Τρώας ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν. πῶπι δὲ ἐ τῶν ὀρηχόντων τις ἐστὶ νεὸν συζευχθεὶς ἰσόρηκεν, ἀλλὰ Ἀίλιον ὁ Συρακούσιος. φησὶ δὲ, Μόργης ἐν Ἰταλίᾳ βασιλεύσει, (ὡς δὲ πρὸ Ἰταλίας, ἢ ἀπὸ Τάραντος ἀρχὴ Ποσειδωνίας ἀρχαίως) ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν εὐδρα Φυγάδα ἐκ Ῥώμης. λέγει δὲ ἄλλος. Ἐπὶ δὲ Ἰταλὸς κα-πύρα, Μόργης ἰβασιλεύσει. Ἰπὶ τῶν δὲ αὐτῶν ἀφικνεῖται ἐκ Ῥώμης Φυγάς, Σικελὸς ὄνομα αὐ-τῶ. Κατὰ μὲν δὲ τὴν Συρακούσιον συζευχθεῖσα, πάλαι τις ὀρεσσεντα περὶ τῶν Τρωϊκῶν χερσῶν ἢ Ῥώμῃ. πρὸν δὲ πρὸ αὐτῶν ὡς πύρις, ἐν οἷς ἢ νῦν οἰκισθεὶς πόλις ἐστίν, ἢ χω-ρεῖον ἔπρον ἕως ἐπιγχαῖον ὄνομαζόμενον, ἀσπίς ἐκείνη καλεῖται, ἐστὶ ἐν ὀρεσσεντα συμ-βαλάν. Hoc est: Quod si quis rem alius velit repetere; tertiam etiam Romam, his antiquiorem, inveniet: ut quæ ante Aeneæ Troianorumque in Italiam adventum existi-terit. Hoc autem nec vulgari aliquis nec recens scriptor prodidit; sed Antiochus Syra-cusanus. Is ait, Morgete in Italiâ regnante, (Italia autem tum erat ea ora, quæ à Ta-rento ad Posidoniâ usque protenditur) venisse ad eum quemdam à Româ exsulem. Ver-ba eius hæc sunt: Postquam Italus consenuit, Morges pro eo regnavit. Huius tempore venit vir quidam Româ profugus, nomine Siculus. Teste itaque Syracusano hoc scriptore antiqua quadam invenitur Roma, Troianis temporibus prior. Verum enim verò ea eodem loco sita fuerit, ubi nunc urbs incolitur; an alius quis locus idem nomen habuerit; siqui-dem ille incertum reliquit, neque ego conijcere valeo. Satis bene habet quod Antio-cho, per vetusto scriptori, ut quem ducentis propè annis Aristotele superiorem fuisse, id est, circa ducentissimum conditæ, secundum vulgarem receptamque opinionem, urbis Romæ, quadringentis annis post Homerum, supra lib. I cap. I dixi, fidem de tertiâ istâ eâ que antiquissimâ Româ non derogaverit. hanc igitur non ab Romulo aliquo vel Romo, Aeneæ Troiani postero, adpellatam concedit.

Hinc etiam Philargyrus in Scholiis ad Virgilio Eclogam I: Roma & ante Romulum fuit; & ab eâ sibi Romulum nomen adquisivisse, Marianus, Lupercaliorum poëta, ostendit. Cur verò Dionysius dubitaret, an eadem hæc fuerit urbs, quam postea ipse sub Augusto imperatore per XXI annos incoluit, nullam aliam habuisse videtur rationem, nisi quod Q. Fabio Pictori crediderit, tertiam illam, duabus prioribus destructis, à Romulo, Numitoris nepote, ccccxxxii annis post bellum Troia-num fuisse exstructam. Hæc traditio quum falsâ esse deprehensa sit, illi adhærea-mus, æquum est. Dionysius eodem lib. I ita scribit: Ὅλιγα δὲ ἕστερον χεῖρα τὸ δε-χαιοπύριον ἀπαλάσσαντες ὄνομασάν, ἀμα τοῖς Ἀβερραῖσι ἀπὸ τῆ βασιλείας τῆς χιῶσις Λατῖνοι ἀνομά-σθησαν. καὶ μεταναστεύσαντες ἐκ τοῦ Λακωνίης, κτηνὴν μὲν τῶν ὀρηχόντων μείζονα περιβάλλοντα πό-λιν, ὡς Ἀθῶν ἐκαλεῖται. ἐξ ἧς ὀρωμάριοι πολλὰς ἰδίᾳ καὶ ἄλλας πόλεις ἐκτίσαν, τῶν κληθέντων Πελοπόννησον Λακωνίαν. ἐξ ἧν αἱ παλαιοὶ ἐπὶ καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκουμένην. ἤντι δὲ ἕστερον ἐκκεῖθεν μετὰ Ἰλίου ἀλάσσαν, ἐκπιπύσαντες Δοπικίαν εἰς τὸ Παλαίριον τε καὶ τὸ Σαπυρίαν. (ἐστὶ Πελο-πνησοὶ τε καὶ Ἀργεῖδες τῶν πρώτων οἰκιστῶν ἐπιπύσαντο, καὶ ὡς ἐπὶ αὐτῶν ζώοντα ἀπὸ περιβαλλόμενα τὸ παλαιὸν χῆρος) οἱ κίχισι δὲ τὸ πρὸς περιβάλλοντες τειχεῖσι τὸ Παλαίριον, ὡς τὴν λαβερὴν ὄχημα πόλεως τότε πρώτων. ἔθενται δὲ τὸ κίχισμα Ῥώμην ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἐκκεῖθεν τῶν Δοπικίαν Ῥωμύλιος, ὃς ὡς ἐβόρου καὶ δεκάτῃ ἀπὸ Αἰνείας χεῖρας. Id est: Hanc mul-
to post, vetere adpellatione mutatâ, unâ cum Aboriginibus à regionis rege nuncupati sunt

Tom. 2.

E

Latini.

Latini. & relicto Lavinio, unâ cum indigenis maiorem urbem muniverunt, quam Albam nominarunt. unde alia quoque multa opida deduxerunt, quae Priscorum Latinorum vocantur; & pleraque nostrâ etiam aetate incoluntur. deinde, sextâ decimâ post captum Ilium aetate, miserunt coloniam in Palantium & Saturniam; ubi Peloponnesii & Arcades primas sedes fixerant; quaque etiam tum scintillas quasdam prisca generis retinebant: ac Palantium anuris cinxerunt; ut urbis formam tum primùm acceperit. condita urbi nomen Romae imposuerunt; quod Romuli ductu missa esset colonia: qui septimus decimus ab Aeneâ descenderat. De opidis Priscorum Latinorum ita etiam narrat Livius lib. 1: Silvius deinde Alba regnat, Aescanii filius is Aeneam Silvium creat. is deinde Latinum Silvium. ab eo colonia aliquot deducta; Prisci Latini adpellati. Hinc etiam illud Tarquini Superbi in concilio omnium Latinorum dictum; Quod omnes Latini ab Albâ oriundi sint; ut idem refert eodem libro postea Livius. Tringinta fuisse eas colonias, licet satis arcti fuerint Prisci Latii fines: ut quorum summa longitudo à Tibure ad mare xxxv millia passuum, maxima latitudo ab ipsâ urbe Româ in Albanum montem xx colligebat; ut superiore capite dictum; haud semel testatur Dionysius; ut superiori capite relatum. Ergo nulla Siculorum, qui primi hanc regionem incoluerunt, vel Aboriginum urbes, nulla opida in Latio fuere ante Aeneâ in Italiam adventum. At quis hoc credat? utique, quum Aborigines jam antea celeberrimis adsveti fuerint urbibus in eâ regione, ex qua postea pulsi fuere ab Sabinis; ut supra in horum expositione lib. II cap. VIII & VIII ostensum: quumque omnes circum populi jam multis ante bellum Troianum saeculis munitissimas urbes tenuerint; ut partim supra demonstratum est, partim infra patebit. Vnde etiam poeta Aeneid. lib. VII:

— Rex arva Latinus & urbeis

Iam senior longâ placidas in pace regebat.

Quin ipsius Dionysii hæc sunt verba, eodem lib. I, de Aboriginibus, qui Siculos recens sedibus suis ejecerant: καὶ πόλεις ἐκίσσω ἀλλὰς τῆς Ἰταλίας καὶ τὰς μέχρι τῆς οὐκιδρίας, Ἀντιμιάντας τε καὶ Τελλυνίους καὶ Φικυλίους καὶ Τιβυρίωνες, παρ' οἷς ἐστὶ καὶ ἐς τὸδε χρόνον μέρος τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελίων. Hoc est: Et, præter alias urbes, condiderunt etiam eas, quæ in hoc usque tempore incoluntur; Antemnas, Tellenas, Ficulneam, & Tibur; ubi hodieque pars opidi dicitur Sicilio. Et postea: Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλων ἐκράτησιν χωρίων οἱ Πελασγοί, τίς τε Ἀβοργίται πρὸς τὸν Σικελὸς πόλεμον ἐπὶ σιωπεῖσιν πολλῇ προθυμίᾳ σιωδίσφρον, ὡς ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφίρας, καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς ἡρ' οὐκιδρίας καὶ πρὸς τὸν Σικελίων, τὰς δὲ αὐτῶν κατὰ σφίρας, ἤκουσιν οἱ Πελασγοί κινήσει τῶν Ἀβοργίτων. ὧν ἡ τε Καιρηλιανὴ πόλις, ἡ γὰρ δὲ πτε καλυμένη, καὶ Πίσω καὶ Σατορια καὶ Ἄλσιον, καὶ ἄλλαι λίγες, αἱ αὐτὰς χρόνον πρὸ Τυρρηνίων ἀφῆρησαν. φάλαγγον δὲ καὶ φασκίνοιον ἐπὶ καὶ ἐς ἐμὴν ἡμεῶν οἰκονομίαν πρὸ Ρωμαίων, μικρὰ ἀπὸ Διαισθητικῶν ἡμεῶν πρὸ Πελασγικῶν ἡμεῶν, Σικελίων πρὸ ἀρχαίων πρὸς τὸν. Hoc est: Alia quoque loca multa Pelasgi in potestatem suam redegerunt: Aboriginibusque contra Siculos promptam præstiterunt operam; donec eos sedibus suis ejecerunt. In his multa opida, partim antea ab Sicutis habitata, partim ab se condita, tenuerunt indivisa sociâ gentes Pelasgi atque Aborigines. ex quibus sunt, Cere, dictum tunc Agylla; Pisa, Saturnia, Alsum; & quedam alia, quæ postea ab Etruscis occupata sunt. Falerium verò & Fuscennium, etiam meo tempore à Romanis habitata, parvas quasdam servant scintillas Pelasgici generis; quum olim Siculorum fuerint. Quod si igitur trans Tiberim in Etruriâ Siculi, Aborigines verò, illis expulsi, in Latio circa Anienem, jam tum ante Troianum bellum incoluerunt opida; quis credat, omnia opida, quæ postea Priscorum Latinorum cognominata sunt, à Latino tandem Silvio isto fuisse condita; ut volunt Livius atque Dionysius? Nihil igitur certius, quàm quod Antiochus Syracusanus tradidit; quamquam & ipse erroribus haud modicis obnoxius. non enim unus quidam homo exful ad Morgerem, Italarum tunc apud fretum Siculum regem, venit Româ nomine Siculus: sed omnis Sicularum gens (cui fortassis tum demùm fuit rex Italus) ab Aboriginibus simul & Pelasgis, ut superiori capite demonstratum, sedibus suis inter Anienem & mare inferum pulsa, in eam, quæ antea Ausonia & Oenotria, postremum verò Bruttius ager appellata est, terram sese contulerunt: unde aetate tertiâ, id est anno LXXX ante bellum Troianum, testibus apud Dionysium eodem lib. I Hellanico Lesbio & Philisto Syracusano, in proximam insulam Sicaniâ trajecerunt: cui inde Sicilie factum no-

vura

vum nomen. Hinc igitur rectè Dionysius, initio statim dicti libri primi: τὴν ἡγεμόνα
 γῆς καὶ θαλάσσης ἀπάσης πόλιν, ἢ τὴν κατὰ τοὺς Ἰωνεῖς, πελαγοῦσιν ἑμνημοδοῦσιν λέγουσι
 κατὰ τὴν Βάρβαρον Σικελίαν, ἔθνος ἀντιγῆς. χρόνῳ ἢ ὑστερον Ἀβοργῖνες αὐτὴν ὠνόμασαν, ὡς
 πλεῖστοι μακρῶν χρόνων ἀφελούσιν. Hoc est: Urbem terræ marisque totius principem,
 quam nunc Romani habitant, primi in omni memoriâ tenuisse dicuntur barbari Siculi, gens
 indigena. postmodum, pulsus longo bello præcis dominis, Aborigines eam occuparunt. Idem
 repetit initio libri II: Οἱ ἢ κατὰ τὸν χρόνον τῶν Ἰωνεῖς πόλιν πρῶτον τῶν μνημοδοῦσιν
 Βάρβαροι ἦσαν ἀντιγῆς, Σικελῶν λεγούσιν. τῶν κατὰ τὸν χρόνον Ἀβοργῖνες αὐτὴν κατὰ
 10 τὸν χρόνον τῶν Ἰωνεῖς πόλιν πρῶτον τῶν μνημοδοῦσιν Βάρβαροι ἦσαν ἀντιγῆς, Σικελῶν
 λεγούσιν. Id est: Urbem Romanorum primi post hominum memoriâ tenuisse bar-
 bari quidam indigene, Siculi dicti. his pulsus Aborigines eam occuparunt. Aliud ei ab
 ipsis conditoribus impositum fuisse nomen, ex Plinii, Solini, Macrobbii, Festi, &
 Servi, patet monumentis. Plinius lib. III cap. V: Superque Roma ipsa. cuius nomen
 alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur. optimâque & salutari fide abolitum,
 enunciat Valerius Soranus: luitque mox pœnas. Non alienum videtur, inserere hoc
 loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè silentium institutæ. namque diva An-
 gerona, cui sacrificatur ad diem XII Calend. Ianuarii: ore obligato ob signatoque simula-
 crum habet. Solinus cap. I: Traditur etiam proprium Romæ nomen: verum tamen ve-
 titum publicari. quandoquidem, quò minus enunciatetur, ceremoniarum arcana sanxe-
 runt: ut hoc pacto notitiam eius aboleret fides placite taciturnitatis. Valerium denique
 20 Soranum, quod contra edictum eloqui id ausus foret, ob meritum profana vocis neci datum.
 Inter antiquissimas sanè religiones sacellum colitur Angerona: cui sacrificatur ante diem
 XII Kalendarum Ianuariarum. que diva præsul silentii istius, prænexo ob signatoque ore
 simulacrum habet. Servius ad Virgilio Aeneid. lib. I: Peritè. non ait Romam: sed
 Romanos. urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enunciat. denique tribunus
 plebis quidam, ut ait Varro, hoc nomen ausus enunciat, in crucem sublatus est. quod
 nec Higynus quidem, quum de situ Urbis loqueretur, expressit. Macrobbius Saturnal.
 lib. III cap. VIII: Constat, omnes urbis in alicuius dei esse tutelâ: moremque Roma-
 num arcanum & multis ignotum fuisse, ut, quum obsiderent urbem hostium, eamque jam
 capi posse confiderent: certo carmine evocarent tutelares deos. quod aut aliter urbem capi
 30 posse non crederent: aut, si posset, nefas estimarunt deos habere captivos. nam propterea
 ipsi Romani & deum, in cuius tutelâ urbs Roma est, ut ipsius urbis Latinum nomen, igno-
 tum esse voluerunt. Sed dei nomen nonnullis antiquorum, licet inter se dissidentium,
 libris insitum: & idè vetusta persequentibus, quidquid de hoc putatur, innotuit. alii
 enim Iovem crediderunt; alii Lunam. sunt, qui Angeronam, que digito ad os admoto si-
 lentium denunciat. alii autem, quorum fides mihi videtur firmior, Opem Consviam esse,
 dixerunt. Ipsum vero urbis nomen etiam doctissimis ignotum est; caventibus Romanis,
 ne, quod sæpe adversus urbis hostium fecisse se noverant, idem ipsi quoque hostili evoca-
 tione paterentur, si tutelæ suæ nomen divulgaretur. Festus: Romam antea Romulam ad-
 40 pellationem Terentius quidem Varro fuisse ait ab Romulo. deinde detortum vocabulum de-
 tritasque literas fuisse, credibile. Caterum causam eius adpellationis, invenisse se ait
 Verrius, vetitam esse publicari. En, Verrius dixit, prohibitum fuisse publicare cau-
 sam, cur urbs adpellaretur Roma. Plinius ait, alterum eius nomen. Solinus verò &
 Servius, verum nomen enunciat, nefas fuisse. id nomen Latinum fuisse, tradit
 Macrobbius. Ergo vocabulum Roma non fuit Latinum. Servius dicto loco paullo
 antea: Atteius adserit, Romam ante adventum Euandri diu Valentiam vocitatum: sed
 post Græco nomine Ρώμῳ vocitatum. Solinus, initio mox capituli primi, Sunt, in-
 quit, qui videri velint, Romæ vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi
 offendisset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque signi-
 ficatione impositi prius nominis, Ρώμῳ Græcè Valentiam nominatam. Festus: Historiæ
 50 Cumanæ compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque. ex quibus porro
 civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exteras regiones, delatos in
 Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subjecti qui fuerint Caxim-
 parum [corruptum haud dubiè est vocabulum: quo quid faciam, planè non repe-
 rior.] viri unicarum virtutum imperio, montem Palatinum, in quo frequentissimi consede-
 runt, adpellavisse à viribus regentis Valentiam: quod nomen adventu Euandri Aenea-
 que in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ρώμῳ.
 Videtur hoc voluisse Cumanæ historiæ scriptorem, seu eos auctores, à quibus

Ille id habuerit; nempe, ducem novæ colonix, cui à roboris viriumque magnarum præstantiâ nomen erat *Valens*, urbem condidisse, cui de suo nomine imposuerit vocabulum *VALENTIA*. id postea Græcos advenas, in suam linguam conversum, dixisse *Ῥώμῳ*, *ROMAM*. Ducis igitur etiâ nomen *Ῥώμον* alii vertere, alii *Ῥώμῳ* quod aliâs in communi Græcorum linguâ dicitur *Ῥωμαίῳ*, id est, *fortis*, *robustus*, *validus*, sive *valens*. Hinc posterioribus Græcis varias fingendi fabulas nata occasio; uti urbis conditoribus *Romo* & *Romulo* alii alios, ut supra perspectum, adfinxerint parentis. Aquod Cedrenum mira ac varia legitur ex variis auctoribus collecta de Aeneâ eiusque posteris & urbibus in Latio ab his constructis historia. ibi inter alia hæc etiâ sunt: *Εὐάνδρῳ ἢ Ἐπάλας, οἱ Ἐλινεὶ υἱοὶ, καὶ καλεῖσθαι βαλεντία* 10 *ἐπαρχίας ἰθυῖνες, οἶκον οἰκοδομήσει πένυ μίγαν Ἐρωμασόν, καὶ τιετον, ὡς ἐξ ἑκείνου πέντα βασιλῆον οἶκον Παλάπον ἰνομάσει.* Id est: *Euander & Pallas, Aeneâ filii, quum provinciam Valentem regerent, domum adificarunt mole & structurâ admirandam. unde postea obtinuit, uti omnes regia adpellarentur Palatia.* Nescio sanè, utrum ex aliquo scriptorum habuerit Cedrenus ipsius ducis nomen *βαλης*, *βαλεῖῳ*, an verò urbis modò vocabulum *βαλεντία*, *Valentia*: quod postea vel ipse vel exscriptores eius corruperint in ducis nomen *βάλωτα*. quamquàm ipsius Cedreni haud dubiè est error, quòd *ἐπαρχίας*, id est, *provinciam*, non verò *πόλιν*, *urbem*, vel *χωρίον*, *locum*, adpellaverit. Verùm utut hæc multiplicibus erroribus involuta; illud tamen benè habet, quòd & *Valentia* & *Euandri* & *Palatii* fiat mentio. nam *Latinorum* linguam atque gentem 20 Græci fuisse generis, ex duabus Græcis nationibus, *Oenotris* sive *Aboriginibus* & *Pelasgicis* compositam; Pelasgorum autem, quum se primùm in Italiâ cum Aboriginibus conjungerent, ducem fuisse *Euandrum*; superiori capite satis superque demonstratum est. Quum igitur primi isti *Latini* urbis *Valentia* nomen mutaverint suâ linguâ in *Ῥώμῳ*, *Romam*; illud à primis incolis conditoribusque *Siculis* ei inditum fuisse, satis jam certum est. Nec refert, quòd vox ea sit merè Latina; quando innumera etiâ alia vocabula, ut superiori capite dictum, ad eoque omnia, quæ ad Græcam radicem redigi nequeunt, ex circumjectarum gentium, maximè verò Siculorum, Opicorum, sive Sabinorum, atque Etruscorum lingvis in suum sermonem transtulisse Latinos constat. cuius rei complura exempla supra lib. 1 cap. vi ex auctoribus 30 à nobis citata sunt. A Siculis igitur accepere verbum *valere*; & item urbis, unde eos expulerant, nomen *Valentiam*; quod suâ linguâ mutarunt in *Romam*. Error postea evaluit apud rerum scriptores, *Latinam* ab initio incoluisse urbem *juventutem*; *Latinoque nomine* eam adpellasse *Valentiam*: quod tandem immutaverit advena Græcus *Euander*, *Pelasgorum*, qui Aboriginibus sese conjunxerunt, dux atque princeps, unde illud Plutarchi in *Romulo*: *οἱ μὲν Πελασγῶν Φαλιν Ἰπὶ τῷ οἰκηθῆναι πηλαγηθέντες, ἀνδρῶπων τῷ πλείων κερήσαντες, αὐτόθι κατακίησι, καὶ αὐτῶν ἐν πῖσι ὄπλοις Ῥώμῳ, ἕτως ἰνομάσασιν τὴν πόλιν.* Id est: *Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percursassent Orbis, plurimasque devicissent genteâ, hanc tenuisse oram; atque ex suo in armis robore* [hoc *Ῥώμη* est Græcis] *urbem adpellasse.* Huc jam adde proximè perscripta Solini 40 verba de *Euandro*. Idem Plutarchus ibidem postea: *οἱ δὲ Ῥώμον, Λατίνων πύρανον, λέγουσι τῆνομα θείου τῆ πόλεως, ἐκβαλόντα τυρρήνους, οὗν εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ Θεσσαλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν ὄρμησαντες.* Hoc est: *Alii aiunt Romum, Latinorum regem, nomen urbi imposuisse, quum eiecisset Tyrrenos; qui in Lydiâ è Thessaliâ, è Lydiâ commigraverant in Italiâ.* Hos Tyrrenos, qui è Thessaliâ in Lydiâ, è Lydiâ in Italiâ commigrarunt, eosdem esse Pelasgos, qui, *Euandro* duce in Italiâ ad Aborigines, confangvineos suos, postquam pervenêre, in unum cum his corpus nomenque *Latinorum* coiverunt, jam dudum à nobis superiori capite, maximè verò lib. 11 cap. 1, demonstratum est. *Euandrum* mox omnium Latinorum factum regem, quum Aboriginum rex, à quo ille receptus erat, mortuus esset, infra intelligemus. 50 Hunc igitur *Euandrum* postea dictum fuisse *Ῥώμον*, *Romum*, ut antè dixi; & ab eo *Valentiam* urbem *Ῥώμῳ*, *Romam*, ex proximè citatis Plutarchi patet verbis. in quibus tamen falsum, quòd is cum Latinis suis Tyrrenos Româ eiecisse dicitur: quum ipsi Tyrreni, id est Pelasgi, altera pars Latinorum fuerint, qui duce *Euandro* Siculos Româ eiecissent. Sic scilicet in omnibus ferè remotioribus antiquitatibus falsa veris admista sunt. Idem Plutarchus ibidem hæc quoque tradit: *οὐ μὲν ἔδει οἱ Ῥώμῳ τῶν διηγοῦντων τῶν λόγων ἀποφαίνοντες ἐπώνυμον τῆ πόλεως, ὁμολογῆσαι πρὸς τῶν Ἰνέως αἰτῆ.*

οἱ μὲν

αι ἰδρὸν γὰρ λιναίης καὶ Διξίθειας, τὸ Φόρβαλλο, ἕδον, ὄντα νήπιον, εἰς Ἴταλίαν κομισθῆναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ρῶμον. ἐν δὲ τῷ πόλεμῳ ἀλημυράντων ἄλλων σαφῶν Διαφθαρέτων, ἐν ᾧ ἦσαν οἱ παῖδες, εἰς μαλακῶν δουλιχίαν ἔσχον ἀπέματα, σωθέντες ἀποροδοκίῃ, ὀνομασθῆναι Ρῶμον. Hoc est: Quin nec inter eos, qui probatissima adferunt, qui urbi Romulum contendunt nomen posuisse, de origine eius convenit. quidam enim eum Aeneae atque Dexitheae, Phorbantis filiae, filium, admodum infantem, cum fratre Romo in Italiam fuisse deportatum adfirmant. quum autem reliqua navigia amae effuso periissent; illud, in quo erant pueri, ad ripam mollem placide delatum fuisse; praterque spem salvos evasisse pueros, unde is locus Roma adpellatus fuerit. Filius huius Phorbantis, Argivorum regis, fuit Triopas: in cuius imperio, circa annum ab Orbe condito CIO CIOCCCCXXXVII, ante natum Iesum CIO CIOXIII, Pelasgi in Italiam adpulerunt; ut superiori capite ostensum. Ergo etiam CCCCXXX amplius annis ante Troiae excidium Aeneas iste fuisse fingebatur, à cuius posteris Romana urbs originem nomenque acceperit.

Certè, si historiam de Aeneae in Italiam adventu penitus introspicias; penè iisdem verbis compositam eam esse deprehendes, quibus Pelasgorum ad Italiam adpulsus scriptoribus narratur. Livium de Aeneae audiamus. is initio libri primi, iam primum omnium, inquit, satis constat, Troiâ captâ in ceteros sevitum esse Troianos: duobus Aeneae Antenoreque, & vetusti iure hospitii & quia pacis reddendaeque Helena semper auctores fuerant, omne jus belli Achivos abstinuisse. Mox: Aeneam ab simili clade domo profugum, primò in Macedoniam venisse: inde in Siciliam quaerentem sedem delatum: ab Sicilia classe Laurentem agrum tenuisse. Ibi egressi Troiani, ut quibus ab immerso propè errore nihil prater arma & naveis superessent, quum pradam ex agris agerent: Latinus rex Aboriginesque, qui tum ea tenebant loca, ad arcendam vim advenarum armati ex urbe atque agris concurrunt. Duplex exinde fama est. alii praelio videlicet Latinum pacem cum Aeneae, deinde adfinitatem junxisse tradunt. alii, quum instructa acies constitissent; prius, quam signa canerent, processisse Latinum inter primores, ducentem advenarum evocasse ad colloquium. percunctatum deinde, qui mortales essent: ande aut quo casu profecti domo, quidve quaerentes, in agrum Latinum exissent. postquam audierit, multitudinem Troianos esse: ducentem Aeneam, filium Anchisae & Veneris: crematâ patriâ & domo profugos sedem condendaeque urbi locum quaerere: & nobilitatem admiratum gentis virique & animum vel bello vel paci paratum; dextrâ datâ fidem futurae amicitiae sanxisse. inde foedus ictum inter duces; inter exercitus salutationem factam. Aeneam apud Latinum fuisse in hospitio. ibi Latinum apud penateis deos domesticum publico adjunxisse foedus, filiâ Aeneae in matrimonium data. ea res utique Troianis spem adfirmat tandem stabili sede finiendi erroris. opidum condunt. Aeneas ab nomine uxoris Lavinium adpellat. brevi stirps quoque virilis ex novo matrimonio fuit, cui Ascanium parentes dixere nomen. Bello deinde Aborigines Troianique simul petiti. Turnus, rex Rutulorum, cui pacta Lavinia ante adventum Aeneae fuerat, praelatum sibi advenam agrè patiens, simul Aeneae Latinoque bellum intulerat. Neutra acies lata ex eo certamine abiit. victi Rutuli. victores Aborigines Troianique ducentem Latinum amisere. Inde Turnus Rutulique diffisi rebus, ad florentis Etruscorum opes Mezentiumque eorum regem confugiunt. Aeneas adversus tanti belli terrorem ut animos Aboriginum sibi conciliaret; ne sub eodem jure solum, sed etiam nomine omnes essent, Latinos utramque gentem adpellavit. Nec deinde Aborigines Troianis studio ac fide erga regem Aeneam cessere. Eamdem historiam, prater alios, refert Dionysius quoque Halicarnassensis lib. 1. Ἐπεὶ, inquit, ὄμα χρησάμενοι τῷ Λωρένῳ, σκηνὰς ἐπέστησαν παρὲν τὴν αἰγυλιὸν, ἀρξάντων ἀρξιδίους αὐτοῖς ἵππῃ δὲ δαπέδῳ, σελίνα ἐδὲ πολλοῖς ὑπερρωγῶν· καὶ ἐν ταύτῃ ὡς περὶ τετραπέζῃ τῶν ἰδεσμάτων· ὡς δὲ φασὶ πινεῖ, ἰτέια καρπῶν πιπονηθῆναι πνεύματι, καθαρὸν τῆς τετραπέζης ἐνεκα. ἐπεὶ δὲ αἱ τετραπέδες αὐτοῖς κατὰ νάλωρον, καὶ τῶν ὑπερρωγῶν αὐτοῖς σελίνων εἰς πῆλιν ἐφαρτεῖς, καὶ αὐτῆς ἐπερῶν, τῶν πυγχαλῶν ὡς εἰπὼν εἶτε τῶν λιναίης πύδων, ὡς λόγῳ ἐχέει, εἶτε τῶν ἰμοσκέλων, ἂν ἡμῖν γε ἤδη καὶ ἡ τετραπέζῃ καλεσθῆσθαι. ὡς δὲ τῶν ἡκουσάντων, ἀπειντες ἀνέστησαν, ὡς τὰ τῶν μαλίσματα ἢ ἢ σφίσι πᾶσι ἐχοι. ἐν γὰρ ἡ ἡσφάτοιν αὐτοῖς, ὡς ἐν ἡμῖν λέγουσιν, ἐν Δωδωνῇ ἡσφάτοιν, ὡς δὲ ἐπερὶ γράφειν, ἐν Ερυθραῖς, ἀρξιδίῳ τῆς Ἰδης, ἐν ἡμῖν Σίβυλλα, ἡσφάτοιν νύμφῃ, χρησάμενον· ἡ αὐτοῖς ἐφρασε πλεονεχθῆναι δυσμῶν ἡλίας, ἕως ἀν ἡσφάτοιν τὸ χωρὸν ἐλθῆναι, ἐν ᾧ καλεσθῆναι τὰς τετραπέζας. * — * καλεσθῆναι ὡς ἐν τῷ βασιλεὺς, πολέμῳ ἢ πρὸς ἔθνος ἄλλο, τῶν καλεσθῆναι ῥόλοισι, ἐν δυσμερῶν ἢ τὰς μάχαις, ἀγροῖν τὰ γινόμενα ἢ τὰ φεβρωτάτων, ὡς ἀνάστα αὐτῶν γίνεσθαι ἢ τῶν ἡσφάτοιν.

λιῶν ὑπεροχῶν φρασίᾳ· κῆ εἰ μὴ σὺ ἔρχῃ καλῶς τὰ δρῶμενα, ἰσχυρὸς αὐτῶν Φαιήσι) ὁ πρὸς ὅσων
 ἀστυγέτους ἀγῶν. Α καὶ αὐτὴ ἡ τῶν ἀσφῆ δεῖ (εἰς ἔρχῃ)· κῆ αὐτὴ καὶ παρόντῃ πολέμῳ μετῴσθη ὅσων
 ὅπτι ὅσων Τρωῶν ἐλαμῶν πλὴν φρασίᾳ. ὅσων δὲ αὐτὸς ὡπλισμένους τι ὡς Ἐλλήνας, κῆ ἐν ἔργῳ
 ὁπλοσμοῦ ἀναστῆσαι τὸ δεινὸν ἰσχυρῶν ὄντας, τῆς αὐτῆς αὐτὴ ἀφῆκεν ὁπλοσμοῦ, ὡς ὅσων αὐτῶν
 ἰσοδοῦ ἀντιπῶν ἐπὶ χερσίν ὄσων, καὶ ἡ ἐργασίας οὐκ ἔστιν ὁμοίωσιν, ὁμοίωσιν). * * Αὐτὴ
 δὲ οἱ πατρῴοι θεοὶ τῶν αὐτῆς νεκρῶν Φαιήτης ὡς ἀκελῶσιν) περὶ Λατίνους ἐκὼν ἀφῆκεν σφῆσι
 τὴν οἰκῆσιν ἐν ὡς βέλων) χωρῆσι, κῆ χερσίν δὲ δωάμεν Ἐλλωικήν συμμαχῶν μάλλον, ἢ Διόφορον.
 ἀμφοτέρωσιν δὲ τὸ οἶον ἐκάλυψε ἀρχὴν μάχης. Ὄσων ἡμέρας τι ἔσθῃ, κῆ διεκομῆθησιν εἰς μάχην
 αὐτῶν, κῆ ἔσθῃ ὡς ὅσων ἡμερῶν ἐκατέρωθεν, τὸ αὐτὸ ἀξίωσιν, στωελθῆν ἀλλήλους εἰς
 λόγους· κῆ ἔσθῃ τῶν. Πρῶτῃ δὲ ὁ Λατίνῃ ἐγκλημα πῆσιν ὅσων τῶν οἰκῆσιν κῆ ἀναστῆσιν. 10
 λον πῆσιν, ἡξίωσιν τῶν Διόφορον λέγειν, ὄσων ὡν ἐν βέλων) ἀρχῆσιν φέρῃ τὰ χωρῆσι, πῆσιν τῶν
 ἀδὲν ὄσων πῆσιν. * * Τοιαῦτα ἡ αὐτῆς Διόφορον, ἀπεκρίνασιν Διόφορον. Ἡμεῖς γῆσιν
 ὄσων Τρωῶν ἰσχυρῶν, πόλεως δὲ εἴ τῶν ἀφῆκεν ἐν Ἐλλῶσιν ἐσθῆσιν, ὡς ἀφῆκεν τῶν Α-
 χαιῶν δεκαεὶ πῆσιν χερσίν, ἀλλῆσιν ἀφῆκεν, πῆσιν τε ὄσων χερσίν ἐν τῶν λοιπῶν οἰκῆ-
 σιν ὄσων, θεοὶ δὲ καλῶσιν πῆσιν, δεῦρο ἀφῆκεν κῆ ἡμῶν, ὡς τῶν ἰσοδοῦ λέγειν, λιμῶν
 τῶν πῆσιν ἡδὲ ἡ γῆσιν λείπει. ἀφῆκεν ἡ ἐκ τῶν χερσίν ὡν ἡμῶν δὲ, δυστυχῆσιν μάλλον ἢ δι-
 οσπῆσιν. ἀμφοτέρωσιν δὲ αὐτῶν πῆσιν κῆ ἀρχῆσιν ἐργῶν ἀμφοτέρωσιν παρῆσιν ὡν κῆ σῶσιν
 κῆ ψυχῆσιν ἐν πῆσιν τῶν πῆσιν ἀφῆκεν, χερσίν ὡν βέλων), πῆσιν ὡν πῆσιν φησὶν ὄσων
 ἀφῆκεν, πῆσιν ἡ τῶν πολεμῶν πῆσιν ἀφῆκεν. * * * Ὄσων τῶν ὄσων ἡμῶν, ἀπεκρίνασιν πῆσιν. 20
 ραῖς ἀφῆκεν ἀναγκῆσιν πῆσιν ἀφῆκεν. * * Εἰ δὲ ἐπῆσιν ἡμῶν ὄσων ὄσων, πῆσιν τῶν
 τῶν ἀφῆκεν δῶσιν κῆ λαβῆσιν, αὐτῶν φησὶν ἀφῆκεν πῆσιν ὄσων. Αὐτὴ δὲ ἐπῆσιν τῶν
 ὄσων, γῆσιν) σῶσιν πῆσιν ὄσων ὄσων παιδῶν. Αφῆκεν ὄσων Τρωῶν δῶσιν χερσίν
 ὄσων ἡμῶν. Τρωῶν δὲ Ἀφῆκεν τῶν χερσίν πολέμῳ συλλαβῆσιν, ὄσων ἀφῆκεν ἀφῆκεν,
 σῶσιν. κῆ ὄσων ἀμφοτέρωσιν τῶν ὄσων ἀφῆκεν ἀφῆκεν κῆ χερσίν ὡν γῆσιν. Σῶσιν
 ὄσων δὲ τῶν πῆσιν φησὶν ὄσων τῶν πῆσιν τῶν ὄσων. ὄσων ὄσων τῶν ὄσων ἐχάσιν.
 Hoc est: Postquam, Laurento adpulsi tentoria fixerunt per litora, prandium eis humi su-
 mentibus multi, mensa vice, cibis substraverunt apium; vel, sicut alii dicunt, crusta triti-
 cea; quò vescerentur mundiùs. Absumptis autem cibis adpositis, quum unus atque mox
 alter non temperarent ab apiis sive crustulis suppositis; quidam ex Aeneae filiis, ut fertur; 10
 (sive is fuit alius quispiam è contubernaliùm numero) exclamat; At nos jam & mensam
 comedimus. Quo audito, omnes tumultuati sunt: ut qui jam oraculi eventum cernerent.
 acceperant enim quoddam responsum apud Dodonam, ut nonnulli tradunt; ut verò alii scri-
 bunt, in Erythris, Ida viculo; ubi habitabat Sibylla, eius loci nympba fatidica. hac jus-
 serat eos navigare in occidentem versùs; donec eò locorum pervenirent, ubi mensas comede-
 rent. Haud multo post: Interea Latinus, penes quem tumerat regnum, adversùs Rutu-
 los finitimos bellum gerens, aliquoties parum feliciter pugnaverat. ei mox terribilis nun-
 cius adfertur, vastari totam oram maritimam ab extero exercitu. cui nisi occurratur cele-
 riter fore bellum cum vicinis difficiùs. His auditis, metus virum subit. confestimque,
 intermissò presenti bello, in Troianos magnum educit exercitum. At quum videret eos 40
 Graco more armatos; & servatis ordinibus imparvide insantem Martis aleam expectan-
 teis; mittit dimicationem subitam. Mox: Aeneae dii penates eadem nocte per visionem
 oblatis, hortantur, persuadeat Latino, ut sponte sedes concedat, ubi voluerint: malit-
 que Gracis sociis uti, quàm hostibus. Ambos utique somnium vetabat praelium incipere.
 Ut verò exortà luce in provinctu stabant acies; utrimque ad duces missi caduceatores postu-
 lant colloquium: id quò impetratum est. Ac prior Latinus questus, repentino se nec de-
 nunciato bello peti rogabat Aeneam, quònam esset, quàmve ob causam ageret ferret-
 que res suas, nullà unquam lacesitus injurià. Mox: Ad haec Aeneas respondit: Nos
 Troians sumus genere; profecti ab urbe apud Gracos non incelebri. qua post decennale
 bellum ab Achivis captà & nobis ademptà, errabundi urbem aliam & agrum, ubi habi-
 temus in posterum, querimus. hucque pervenimus diis ita juventibus. quorum oracula 50
 pollicentur, hanc solam terram nostris erroribus portum fore. Ex agris autem res usi-
 bus nostris necessarias querimus; miseria magis nostrae, quàm honesti, memores. Sed in-
 juriam hanc pensabimus multis beneficiis officisque; offerentes vobis & corpora & ani-
 mos duris jam rebus probe exercitos. quibus si uti libet, à vestris agris injuriam omnem
 prohibebimus; hostilibus verò unà vobiscum impigrè occupabimus. Exiguo post: Ad
 haec Latinus; Equidem & Gracorum, inquit, omnes genus diligo, & fatalibus homi-
 num

num casibus condoleo. Quod si vera sunt, qua dicitis; fidem date & accipite, qua nostra sine dolo malo confirmet fœdera. Aeneâ verò probante eius sententiam, fœdus inter utrosque ictum est hisce condicionibus: Ut Aborigines darent Troianis agri quantum peterent: Troiani Aboriginibus essent in presenti bello socii: eorumque auspiciis, ubicumque usus postulaverit, militarent. utrique alteros pro viribus iuvarent mutuo, tam manu quam consilio. Hæc pacti, communem expeditionem in Rutulos faciunt: brevique omnia illorum opida agrosque capiunt. Hactenus igitur historiam de Aeneâ in Italiam adventu Dionysius recitavit. quam omnem in Pelasgorum genteis adventum quadrare, mutatis tantum nominibus; si pro Aeneâ Enander, pro Troianis Pelasgi, pro Rutulis Siculis ubique intelligantur: ex ipsius Dionysii relatione aperte ac dilucide adparebit.

10

10 sic quidpe ille eodem lib. 1 ante: Ἐπὶ τῆς Πελασγῶν ἕνεσ, τὸ οἰκέντων ἐν τῇ καλυμένη Θεσσαλίᾳ, τὸ αὐτῶν αἰαγκαθέντες ἐκλιπῶν, σωοίκιοι γίνονται τῆς Ἀβερρῆσι, ἔκρηι μετ' ἐκείνων ἐπιλέμεν πρὸς τὰς Σικελίας. Id est: Posthac Pelasgorum quidam, Thessaliam patriam relinquere coacti, ab Aboriginibus in partem agrorum recipiuntur: bellumque communibus opibus contra Siculos cum iis gerunt. Narrat hinc, quo pacto è Peloponneso primùm in Thessaliam, deinde è Thessaliâ ad Dodonam, Epiri urbem pervenerint; unde in Italiam trajecerunt. Κατωκοδοσάειδροι ἢ, inquit, ναὺς πολλὰς, περιών) τὸ Ἴόνιον. καὶ πρὸς ἐν τῇ Σπίντῃ Πάδῳ ἐρμούσαιοι, Σπιντὴ καλυμμένη, ναὺς μὲν αὐτῆ παύτη καταλείπει, καὶ τὸ ἤλασσε διωκόμενοι πελαπυραεὶν ὄχλον, Φυλακὴν ἐπ' αὐτῆς καταστήσασθαι, ὡς ἔχοιεν, εἰ μὴ περὶ ῥοιή σφίσι τὸ παράγματο, καταφυγῶ. Καὶ οἱ μὲν Ἰσπερμειανέες ἐν τῷ τῷ χωρῶν, τὰ ἡ τῶν εὐραπιδῶν ἐπιδαλοῖδροι, ἐπὶ δὴ καὶ γνώμην εἰδοκῆ αὐτοῖς χωρεῖν τὰ παράγματο, πολλὴν ἐκίσεον ὁμῶνυμον τῷ ἐσμῶν Σπέρμῳ. Οἱ ἢ Δία τὸ μεσογείν τετραπείδροι, πλὴν ὀφνῶν τὸ Ἰταλίας Ἰσπερβαλοῖν πῆ, εἰς πλὴν Ὀμβρῆκων ἀφικνεῖν) χωρεῖν, τὸ ἐμπερὸντων Ἀβερρῆσι. τὸ μὲν οὖν κατ' ἀρχαίως ἐκέρχτην οἱ Πελασγοὶ τὸ χωρῶν, εἴην τὸ πρῶτον ἰδρυσευτ, ἔ πολισμαπα τὸ Ὀμβρῆκων καταβοντῆ λια. σπειλῶντ) εἰς ἐπ' αὐτῆς μεγάλα εὐραῖα, δεισάειες τὸ πλεμίων τὸ σπῆτ) εἰς πλὴν Ἀβερρῆκων ἀπόνοτες τρεῖσιν. Καὶ οἱ μὲν Ἀβερρῆκῶν ἀπὸ πολέμοιοις εἰδοκῆν αὐτοῖς πρὸς Φίρεα: καὶ σωῆσαν ἐκ τῆ ἔρισε χωρῶν ἀλαχίης, ὡς αἰασήσασθαι αὐτῆς. οἱ ἢ Πελασγοὶ (τογχανε) γὰρ ἐν τῷ τῷ χωρῶν καὶ δαιμονα πρὸ Κοτύλλω πλὴν Ἀβερρῆκων ἀλισμῶντο πλησίου τὸ ἱεράς λιμνῆς, ὡς πλὴν τῆ σπῆτα πλὴν ἐν αὐτῇ σπειδονμῆν καπῆμαθον, καὶ πρὸ τῆ ἀιχμαλάτων, εἰς ἐκ τῆ ἀρῶν ἔλαβον, ἠέσασ τὸ τὸ Πιπυροῖον ὄνομα, πλ) ἐχρ) σφίσι τὸ ἱεροσπεπον Ἰπῆλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ ἡμῶντ) αὐτοῖς χροσμοῖ αὐτῆ εἴχε.

20

30

Σείχῃε μερόδροι Σικελῶν Σατορῆαν αἶαν
Ἡ δ' Ἀβερρῆκων Κοτύλλω, εἰ τὰσ) ὄχραπα
Οἱς αἰαμικῆνῆες, δεκάτιν ἐκπεμφάσε φοίτω,
Καὶ κεφαλαὶ Ἀδῆ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπτε Φῶτω.

40

50

Εἰ δὲ τῆς ἢ τῆς Ἀβερρῆσι σιω πολλὴ εὐραῖα, ἰκετηρίας οἱ Πελασγοὶ πρὸς αἰοντες, ὁμοῖοι χωρῆσιν ἀνοπιοὶ. φρεζόντες τε τῆς αὐτῶν πύχας, καὶ δροῖδρο) πρὸς Φιλίαν δίζασθ) σφας σωοίκαε, εὐλυπρῆε ἰσπεμνε: ἐπὶ καὶ τὸ δαιμονιοι αὐτῆ εἰς πλῆθε μόνω ἀρῆ τὸ χωρεῖν: ἐξηγῶδροι τὸ λόγιον. τοῖς εἰς Ἀβερρῆσι πῶτε πυθμένιοις εἰδοκῆ πείθεα τῷ ἱεροσπεπον, ἔ λαβεῖν συμμαχίαν Ἐλλεικίω καὶ τὸ Διὰφόρων σφίσι Βαρβαρων, πνεῖδροι τῷ πρὸς τὰς Σικελίας πλεμῳ. Σπινδοντῆ γε δὴ πρὸς τὰς Πελασγῆς: καὶ εἰδοκῆ αὐτοῖς χωρεῖα, τὸ αὐτῶν δροπδοσάειδροι, πῆ πρὸς πλὴν ἱεράν λιμνῶν: ἐν οἷς ἐν τῷ πλῆθῃ εἰλωδῆ) ἀ νῶ, καὶ τὸν δροχάιον τὸ Διὰλέκῃ τροπον, Οὐλία ὀνομάζετα. Ἐπὶ τῶ μείρε) λῆς αὐτῶν σῶν εἰλαχίση, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν σῶν ἀπέχρη, πείσωντες σῶν Ἀβερρῆκῶν σωῆεαδῶν σφίσι τὸ δειξῶδῳ, εὐραῖα σῶν τῶν Ὀμβρῆκῶν, καὶ πλὴν αὐτῶν εὐδαίμονα ἔ μερῶν ἀφῶ πρὸς πρῶτον πῆς αἰρῶσι Κρότωνα, ταύτη Φρεῖα καὶ Πιπυροῖον καὶ τὸ Ὀμβρῆκῶν χροῖδροι. πολλῶν ἢ ἔ ἄλλων ἐκέρχτησαν χωρῶν: τῆς πῆ Ἀβερρῆσι τὸ πρὸς τὰς Σικελίας πλεμοι ἐπὶ σωισῶτα πολλῆ πρὸς τῆ σπῆτα σπῆτα σπῆτα, ὡς ἐξήλασαν αὐτῆς ἐκ τῆ σφῆτας. Hoc est: Paratâ itaque classe mare Ionium trajicientes, ad unum à Padi ostiis, nomine Spinetem, adplicuerunt: ibique naveis reliquerunt & tur: bam ferendis laboribus imparem. non sine presidio; ut refugium haberent, si res non succederent ex sententiâ. Hi eo loco manentes, castra cinxerunt moenibus. εἶ, quum eis ex voto cederent omnia; urbem condiderunt ostio fluminis cognominem. At illi, qui mediterranea petierunt, superatis Italia montibus, pervenerunt in Umbrorum agrum, Aboriginibus finitimum. Iustio igitur in potestatem suam redegerunt agros, in quibus primùm confederunt; potiti etiam quibusdam Umbrorum opidulis. sed quum adversus eos convenisset ingens exercitus, territi hostium multitudine, contulerunt sese in Aboriginum regionem. Hi decreverunt bello eos, ut hosteis, persequi. ac mox è proximis locis confuxerunt celeriter, delendi eos animo. Pelasgi verò, qui tum fortetfortunâ circa Cutiliam,

Aboriginum urbem, prope sacrum lacum, stativa habebant; postquam contemplati sunt fluctantem in coisulam; & ex captivis, quos in agris interceperant, audiverunt appellationem eius regionis hominum: crediderunt, finem jam habere suum oraculum, namque apud Dodonam redditum eis responsum sic habebat:

*Pergite quarentes Siculum Saturnia vira
Atque Aboriginidem Corylem; ubi se insula vectat.
Quis misti, decimas Clavio transmittite Phæbo,
Et Diti capita; & transmittite lumina patri.*

Adventantibus igitur magno cum exercitu Aboriginibus occurrunt Pelasgi cum olea ramis inermes ac supplices. expositisque suis casibus, orant, ut sese recipiant in amicitiam & partem sedium; nequaquam graves futuros. & exponentes oraculum, aiunt, sese ad ea loca sola deum monitu delatos. His auditis adsenserunt Aborigines: quod fessis bello Siculo placeret Græca societas contra insensos sibi barbaros. itaque cum Pelasgis fœdus ferunt; partemque agrorum illis adsignant circa sacrum lacum: quorum pleraque erant palustria; dicta nunc prisco lingua more Velia. Postea verò bona eorum pars, quum agri omnibus non sufficerent, Aboriginibus in expeditionem adscitis, bello Umbros adgreduuntur: urbemque eorum florentem ac magnam Crotonem repentino incurso capiunt: qua mox pro arce belli contra Umbros usi sunt. posthinc alia quoque loca multa in potestatem suam redegerunt: & Aboriginibus adversum Siculos promptam præstiterunt operam; donec eos eiecerunt sedibus suis. En, Pelasgos ait ad Padi ostia adpulsos urbem illic condidisse. idem Aeneam ad Tiberis ostia fecisse, alii tradunt auctores, quos infra producam, in descriptione huius litoris. Pelasgos, ait Dionysius, infesto agmine Aboriginum petiisse regionem; ibique captivos in agris interceptisse. idem fecisse Aeneam in Laurenti agro apud oram maritimam, cum ipse tum alii tradunt scriptores. Cutiliam nobilissimam fuisse Aboriginum urbem, testatur Dionysius lib. 11. in præscriptis autem verbis Pelasgos ait circa hanc confedisse. Aeneam circa Laurentum opidum, Aboriginum regum sedem regiam confedisse, omnes testantur cum ipso alii auctores. Apud Dodonam responsum redditum esse Pelasgis, tradit Dionysius, de insula fluctuante in Cutiliensi lacu. Aeneæ prædixisse idem oraculum Dodonæum de mensarum consumptione, ipse juxta cum aliis refert. Sed & de lacu nonnihil quidam Aeneæ fabulæ adinixerunt. Sex. Aurel. Victor, in libro de Origine gentis Romanæ: Domitius lib. 1 docet, fore Apollinis Delphici monitum Aeneam, ut Italiam peteret; [&] ubi duo maria invenisset, prandiumque cum mensis comesset, ibi urbem uti conderet. Itaque egressum in agrum Laurentem, quum paulum à litore processisset, pervenisse ad duo stagna aqua salse, vicina inter se: ibique quum se lavisset, ac refectum cibo, quum apium quoque, quod tunc vice mensa substratum fuerat, consumpsisset; existimantem, procul dubio illa esse duo maria; quod in illis stagnis aqua marina species esset; mensisque, qua erant ex stramine apii, comestas; urbem in eo loco condidisse; eamque, quod in stagno laverit, Lavinium cognominasse. Circa Cutiliensem lacum alios quoque esse lacus, maximum verò omnium Velinum, supra lib. 11 cap. viii in Sabinis intellectum. Porro hanc solam terram Pelasgis ostendisse Dodonæum oraculum, scribit Dionysius. Aeneæ idem, tradit, factum de Laurenti agro. Magnum exercitum, ait, Aborigines contra Pelasgos eduxisse. idem & ipse & Livius aliique auctores scribunt Aborigines fecisse adversum Troianos. Dionysius dicit, Pelasgos tunc Aboriginibus occurrisse inermes ac supplices cum olea ramis. de Aeneâ idem tradit Virgilius Aeneid. lib. vii, his versibus:

*Tum satus Anchisâ, delectas ordine ab omni,
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omneis.*

Et in his princeps legationis Ilioneus ita adfatur Latinum regem.

*Diis sedem exiguam patriis litusque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque auramque patientem.
Non erimus regno indecores.
Nec Troiam Ausonio gremio excepisse pigebit.
Multi nos populi, multa
Et perire sibi, & voluere adungere gentes.
Sed nos fata deum vestras exquirere terras
Imprimis egere suis.*

Partem tunc agrorum Troianis adsignasse Latinum, Aboriginum regem, quod Graeci adversus Rutulos placeret societas, tradit Dionysius. idem verò etiam de Pelasgis narrat, contra finitimos Siculos in societatem & partem sedium receptis. Et, *πινυμένως*, ait, τῷ πρὸς τὰς Σικελίας πόλεμον λαθεῖν Ἀἰετοχρῆνος τὴν σύμμαχίαν. id est, *fessos bello Siculo adsumpsisse hanc societatem Aborigines*. de Latino autem rege in eandem sententiam tradit: nempe, *πλεμύντα πρὸς ἔθνος ὁμορον τὰς Ῥοτόλους, ἔδυσμερύντα καὶ τὰς μάχας*; id est, quod, bellum cum finitimâ gente Rutulorum gerens, insansis sæpè præliis congressus esset, Troianorum societatem adsciverit. Denique factum esse ait æquum fœdus inter Aborigines atque Pelasgos: horumque ope atque auxilio illos omnibus agris
 10 suis eiecisse Siculos, simulque tradit, inter Latinum atque Aeneam similibus conditionibus fœdus ietum, uti Rutulos sedibus suis pellerent. Quando igitur jam antè satis & abundè ostensum, nullum umquàm in Italiam à Troiâ captâ venisse Aeneam, nullum item fuisse Romulum aut Romum seu Remum, Numitoris nepotes, nullam horum matrem Iliam seu Rheam Silviam; quis jam non credat, ex antiquissimis istis ac veris Pelasgorum Aboriginumque rebus gestis confictam esse, sive per errorem, seu per poëticum lusum, omnem hanc de Aeneâ fabulam? Sed, uti Colophonem huic dissertationi imponam: non tantum agros Troianis in sedem dedisse Latinum regem, verum etiam duci eorum Aeneæ filiam Laviniam in connubium, tradunt isti auctores. Hoc quoque ad Pelasgos spectare, faciliè evicerim.
 20 quidpe Euandrum in Sabino agro, quem quondam incoluisse Aborigines, supra perspectum, accepisse nescio cuius filiam (fortè Aboriginum ducis) in uxorem, haud obscurè patet ex Virgilio Aeneid. lib. viii; ubi poëta introducit Euandrum ita Aeneam de filio suo Pallante adloquentem:

Gnatum exhortarer; ni, mixtus matre Sabellâ,
 Hinc partem patriæ traheret.

Pro Euandro igitur fabulatores illi Aeneam, pro Pallante verò Ascanium sive Iulum supposuere. At alii non tantum Pallantem Aeneæ secere filium, sed & ipsum Euandrum. unde illud Cedreni in Annalibus: *Εὐάνδρου δὲ καὶ Πάλλαντος, οἱ δὲ Λιβεῖος ἦσαν, κατὰ καλεῖσθαι Βάλαντα ἑπαρχίαν Ἰθυώνης, οἷον οἰκοδομοὶ πάντο μέραν καὶ ἡνωμασθὸν, καὶ ποιοῦτον,*
 30 *ὡς ἐξ ἑκάστου πάντα βασιλεῖον οἶον Παλάτιον ὀνομάζεσθαι.* Id est: *Euander & Palas, Aeneæ filii, quum provinciam Valentem regerent; domum adificarunt mole & structurâ admirandam. unde obtinuit, ut omnes regie palatia nominentur.* Porro Aeneas traditur, post acceptos à Latino agros in sedem, & filiam Laviniam in conjugem, opidum condidisse haud procul Laurento, cui nomen ab uxore imposuerit *Lavinium*. hoc etiam ex Euandri historiâ sumptum. quidpe Euander in acceptis ab Aboriginibus circa Cuiliam & Reate agris, qui *ῥοτόλων*, ut inquit Dionysius, id est, à paludibus, dicebantur *Velia*, condidit opidum, cui, sive ab filio Pallante, sive à prisca avitæque in Peloponneso patriæ memoriâ, vocabulum indidit *Pallantium*; quod alii *Pallantiæum*, alii item *Palantiæum* & *Palantium*, & *Palatium* dixere: ut superiori capite,
 40 & item lib. ii cap. viii in Sabinis ostensum. Servius ad Aeneid. lib. viii: *Hic mons Palatinus secundum Virgilium à Pallante, avo Euandri, est dictus: secundum Varronem & alios, à filia Euandri Pallantiâ, ab Hercule vitiatâ; & postea illic sepultâ. alii à Pallante, qui de filia Euandri natus, & ibi sepultus est immatura ætatis. alii à filio Euandri: qui post mortem patris seditione occisus est. alii à balatu Balantiæum volunt dictum; & exinde per antistichon Palantiæum.* Solinus cap. ii: *Sunt, qui velint, à balatibus ovium, mutatâ literâ, vel à Pale, pastorali deâ, aut, ut Silenus probat, à Palantho, Hyperboreæ filia; quàm Hercules ibi compressisse visus est, nomen monti adoptatum.* Festus: *Palatium mons Roma adpellatus est, quod ibi pascens pecus balare consueverit; vel palare, id est errare, ibi pecudes solerent.* alii, quod ibi Hyperboreæ filia Palanto habitaverit; quæ ex Hercule
 50 Latinum peperit. Alii eundem, quod Pallas ibi sepultus sit, existimant, adpellari. Dionysius lib. i: *Ὀνομα δὲ τῷ πλείστοις τῶν Ἰθωνῶν Παλάτιον, ὡς ἕως ἰσθμῶν, ὡν ἐστὶ καὶ Πολύβιον ὁ Μεγαπολίτης, ὁποῦ ἔτι μέραν καὶ Πάλλαντος, ἀντὶ τὴν πλεονεξίαν. τὴν δὲ Ἡρακλῆος εἶναι παῖδα καὶ Λακίνας, καὶ Εὐάνδρου ἡνωμασθὸν.* Id est: *Huic opidulo nomen imponunt Palantium, ut quidam tradunt, in quibus etiam est Polybius Megapolitanus, ab adolescentulo quodam Palante, ibi defuncto, quem Hercules & Lavina, Euandri filia, fuisse filium ferunt.* Sed de Sabini agri Palantio ita tradit idem Dionysius eodem lib. i; ubi opida ex M. Terentii Varronis Antiquitatibus recenset, quæ Aborigines habuerint in Reatino
 agro:

agro: Παλάτιον ἔστι πέντε μίλια ἀπὸ τοῦ ἑσπέρου Ἰσθμοῦ τῆς ἑσπέρου Ἰσθμοῦ. Palatium, xxv stadia distans ab Reate. Phlegon Trallianus in libro de Admirandis & Longævis: φαῖς, Καίσιος, δὲ ἄλλοι, ἐν Σαβίνων, ἀπὸ Πεγαίων Παλατιῶν. Id est: Faustus, Cæsaris servus è Sabinis, à Prætorio Pallantiano. Varro de Lingvâ Latinâ lib. 111; de Romanæ urbis Palatio loquens: Palatium [dictum,] quòd palantes cum Euandro venerunt. aut, quòd Palatini, qui & Aborigines, ex agro Reatino, qui adpellatus Palatium, ibi consederunt. Hanc historiam quum Solinus quoque alicubi legisset; per summum postea errorem mirificè invertit. Cap. 11 de eodem Romanæ urbis Palatio loquens; Palatium, inquit, nemo dubitaverit, quin Arcades habeat auctores. à quibus primùm Palanteum opidum conditum. quòd aliquando Aborigines habitaverunt. sed propter incommodum vicina paludis, quam præterfluens Tiberis fecerat, profecti Reate, postmodum reliquerunt. Imò heic in Reatino agro primùm habitaverunt, apud paludes, quas Velini lacus fluvii que stagnantes aquæ efficiebant. unde locus ipse Velia, & hinc lacus amnisque Velinus nomen accepit. Et quomodo palus, quam præterfluens Tiberis fecerat, pellere eos potuit, si Palantium hoc opidum in edito colle fuit situm, qui postea dictus est. mons Palatinus? Varro loco præscripto paullo post: Huic [Palatio] Germalum & Velias conjunxerunt. Mox: Velia unde essent, plureis accepi causas. in quæis, quòd ibi pastores Palatini ex ovibus, ante tonsuram inventam, vellere lanam sint soliti. Ad eò scilicet omnes urbis suæ antiquitates temporum longinquitate obscuratæ fuere Romanis. Livius suprâ dicto lib. 1 ita scribit de Aboriginibus atque Trojanis, deque eorum ducibus sive regibus Latino & Aeneâ: Inde fædus ictum inter duces; inter exercitus salutationem factam. Aeneam apud Latinum fuisse in hospitio. Ibi Latinum apud penateis deos domesticum publico adjunxisse fædus; filia Aeneæ in matrimonium datâ. ea res utique Trojanis spem adfirmat. tandem stabili certaque sede finiendi erroris. opidum condunt. Aeneas ab nomine uxoris Lavinium adpellat. Bello deinde Aborigines Trojanique simul petiti. Neutra acies lata ex eo certamine abiit. victi Rutuli: victores Aborigines Trojanique ducem Latinum amisere. Inde Turnus Rutulique, diffisi rebus, ad florentis Etruscorum opus confugiunt. Aeneas adversus tanti belli terrorem ut animos Aboriginum sibi conciliaret; ne sub eodem jure solùm, sed etiam nomine omnes essent; Latinos utramque gentem adpellavit. Nec deinde Aborigines Trojanis studio an fide erga regem Aeneam cessere. Dionysius lib. 1: Ἀπίστωται αὐτῆς δὲ τὸ ἔλαλην ἑσπέρου, λαβόντες ἡγεμόνα Τύρρον. πλεμὸς δὲ Σαβίνων καὶ μάχης ἰσχυραῖς, Λατίνου καὶ ἀπὸ Τροίανος καὶ Τύρρον, καὶ τῶν ἄλλων συχνοί, κελύσει δὲ ὅμως οἱ σὺν Λατίνῳ. ἐν δὲ τῷ τῶν ἰσχυρῶν καὶ κελύσει ἡρωμεύων δὲ χεῖρῶν Λατίνου ἔλαβον. Id est: Rutuli denuo ab Latino defecerunt, duce sibi constituto Turno. Bello itaque redintegrato, & prælio acris commissis, Latinus atque Turnus cecidere, aliique complures. Aeneas tamen & victoriam consequutus est, & regnum socris. Commune Latinorum nomen adsumpsisse Aborigines simul atque Troianos statim post fædus initum matrimoniumque inter Aeneam Laviniamque contractum, auctor est idem Dionysius paullo antè. hoc igitur etiam in historiam Euandri Pelasgorumque quadrat. quos simul ac in partem agrorum circa Cutiliam & Reate ab Aboriginibus recepti fuere, in commune cum ipsis Latinorum nomen corpusque transisse, superiori capite ostendi. Quis tunc & quo nomine dux Aboriginum fuerit, incertum est; quando à regionis nomine Latio Latinos dictos veri simile est. Cecidisse eum ducem in aliquo contra Siculos prælio, Euandrumque, ei in imperio successisse, ex Aeneæ historia, quam omnibus planè partibus ac numeris cum rebus Pelasgorum convenire suprâ intellectum, haud vano jam documento colligere datur. Apud Macrobius Saturnalior. lib. 1 cap. VII ita scriptum est: Regionem istam, que nunc vocatur Italia, regno Ianus obtinuit. hic quum Saturnum, classe pervectum, excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius rede-gisset: regni eum societate muneravit. quum primus quoque ara signaret; servavit & in hoc Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex unâ quidem parte sui capitis effigies, ex alterâ verò navis exprimeretur: quo Saturni memoriam in posteros propagaret. Hos unâ concordèis que regnasse, vicinæ que opida communi operâ condidisse, præter Maronem, qui refert,

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen;
etiam illud in promptu est, quòd posteri quoque duos eis continuos menses dicarunt: ut December sacrum Saturni, Ianuarius alterius vocabulum possideret. Quum inter hæc subitò
Saturnus

Saturnus non comparuisset; excogitavit Ianus honorum eius augmenta. ac primum terram omnem ditioni sua parentem Saturniam nominavit. aram deinde cum sacris tamquam deo condidit, quae Saturnalia nominavit. tot saeculis Saturnalia precedunt Romanae urbis aetatem. Eandem rem tradit & Sex. Aurelius Victor, in libro de Origine gentis Romanae, his verbis: *Primus in Italiam creditur venisse Saturnus: ut etiam Maronis Musa testatur illis versibus:*

Primus ab aethero venit Saturnus Olympo;

Arma Iovis fugiens, & regnis exsul adeptis.

Tanta autem usque id tempus antiquorum hominum traditur fuisse simplicitas, ut venientibus ad se advenas, qui modo, consilio ac sapientia pradi, ad instruendam vitam formandosque mores aliquid conferrent; quod eorum parentis atque originem ignorabant; caelo & terrae deditos, non solum ipsi crederent, verum etiam posteris adfirmarent: veluti hunc ipsum Saturnum; quem Caeli & Terrae filium esse dixerunt. Quod quum ita existimetur; certum tamen est, priorem Ianum in Italiam devenisse; ab eoque postea venientem exceptum esse Saturnum. Aliquanto post: Igitur Iano regnante apud indigenas rudeis incultosque, Saturnus, regno profugus, quum in Italiam venisset, benignè exceptus hospitio est: ibique haud procul à Ianiculo arcem suo nomine Saturniam constituit. isque primus agriculturam edocuit; ferosque homines & rapto vivere advetos ad compositam vitam eduxit. Virgilius Aeneid. lib. viii Euandrum introducit ita Aeneae narrantem:

30 *Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphaque tenebant,*
Gensque virum truncis & duro robore nata:
Quæ neque mos neque cultus erat: nec jungere tauros
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.

Primus ab aethero venit Saturnus Olympo;

Arma Iovis fugiens, & regnis exsul adeptis.

Is genus indocile, ac dispersum montibus altis,

Composuit; legesque dedit: Latiumque vocari

Maluit; his quoniam latuisset tutus in oris.

Paullo post:

30 *Hæc duo præterea disjectis opida muris,*
Reliquias veterumque vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnius condidit arcem.
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Justinus lib. xliii: Italia cultores primi Aborigines fuere. quorum rex Saturnus tanta iustitia fuisse traditur, ut neque servierit sub illo quisquam, neque quidquam privata rei haberet; sed omnia communia & indivisa omnibus fuerint; veluti unum cunctis patrimonium esset. ob cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus, exaquo omnium jure, passim in conviviiis servi cum dominis recumbant. itaque Italia regis nomine Saturnia adpellata est; & mons, in quo habitabat, Saturnius. Hæc sanè poeticis magis, ut ait lib. i Livius, decora fabulis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis, traduntur: At alii ista non Saturno deo, sed Euandro Arcadi tribuerunt. Idem ille Sex. Aurel. Victor paullo post: Primus itaque omnium Euander Italicos homines legere & scribere edocuit, literis partim, quos ipse antea didicerat. idemque fruges, in Græciâ primum inventas, ostendit; serendique usum edocuit: terræque excolenda gratiâ primus boves in Italiâ junxit. Dionysius lib. i, postquam ostendit, quæ templa Euander cum Arcadibus in Palatino monte extruxerit, quæque sacra inibi instituerit: *Λεγόντων δὲ καὶ γεγραμμάτων Ἑλλήνων χερσὶν εἰς Ἰταλίαν πρῶτον Διοσκρίτην νεώτῃ Φανέστων Ἀρκάσι· νόμος πρῶτος, καὶ τὸ διατείνεσθαι τὴν γῆν εἰς ἡμεροτέτα μέτρα γαῖν· πῆχυς π καὶ ἄπειρος δὲ μάλα· ἔα δὲ ἕνα πλάσι ὠφελήματα εἰς τὸ κοινὸν καλεῖσθαι· καὶ Διοσκ. ταῦτα πολλῆς Πρωμεθεΐας τυγχάνειν παρὰ τὸ ἰσοδυσχεμεῖον. Τὸ δὲ πρὸν ἔστι Ἑλλήνων, καὶ Πελασγῶν, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν κοινῶν ἔργα καὶ τὸ Ἀβοργίνων οἰκήσιν, ἐν τῷ κρημνῷ τῆς Ῥώμης ἰδρυσάμενον χωρεῖα.* Hoc est: Dicuntur etiam Græcorum literarum usum, recens Arcadico genti ostensum, primi in Italiam transvexisse. leges item dedisse: & vitam, antea ferinam, maiori ex parte vitam ac mansuetam reddidisse. sed & artes ac studia multaque alia utilia contulisse: atque his eorum, à quibus recepti fuerunt, benevolentiam ac propensitatem sibi conciliaisse. Hæc igitur secunda, post Pelasgos, est gens Græca, quæ, in Italiam delata, communis cum Abori-

Aboriginibus sedes habuit; easque in præcipuo Romanae urbis loco constitutas. Sanè notum post Pelasgos, sed post Oenotros sive Aborigines secundi Græcorum Italiam intraverant Arcades, ipsi Pelasgi, ut superiori capite demonstratum. Hinc Tacitus Annal. lib. XI: *In Italiâ literas Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt.* Plinius verò lib. VII cap. LVI: *In Latium literas attulerunt Pelasgi.* Et Ovidius Fastor. lib. II, de Panis numine ac sacris loquens:

Transtulit Euander silvestria numina secum.

Heic, ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat.

In de deum colimus dejectaque sacra Pelasgis.

Flamen ad hæc prisco more dialis erat.

Et apud Macrobium præscripto loco Varro & Accius poëta disertè testantur, Saturnaliorum festum & ante conditam Romam in Græciâ fuisse, & inde in Italiam invexisse eosdem illos Pelasgos, quos ex Thesaliâ Dionysius tradit ad Padi ostia, atque inde in Reatinum agrum ad Aborigines urbemque eorum *Cutiliam* pervenisse. Verba Macrobii hæc sunt: *Nec illam causam, que Saturnalibus assignatur ignoro: Quod Pelasgi, sicut Varro memorat, quum sedibus suis pulsî, diversas terras petissent, confluerunt plerique Dodonam; & incerti quibus haberent locis, eiusmodi accepere responsum:*

Σείχῃσι μερόιδροι Σικελῶν Σατορνία εἶλα

Ἡ δ' Ἀβοργίνων Κοτύλη, ἢ νῆσοι ἑχέπτῃ.

Οἷς ἀναμυχθῆτες, δευάτιν ἐκπέμψασε φοῖβος,

καὶ κεφαλῆς ἄδῃ, ἢ τῶ πατρὸς πέμπτε φῶτα.

[Hoc est:

Pergite quærentes Siculam Saturnia rura

Atque Aboriginidem Cotylem; ubi se insula veētat.

Quæis misti, decimas Clavio transmittite Phæbo,

Et Diti capita; & transmittite lumina patri.

Acceptaque sorte, quum Latium post errores plurimos adpulissent; in lacu Cutiliensi enatam insulam deprehenderunt. Mox: Hoc igitur miraculo deprehensio, has sibi sedes prædictas esse didicerunt. vastatisque Siciliensibus incolis, occupavere regionem; decimâ prada, secundum responsum, Apollini consecratâ; erectisque Diti sacello & Saturno ora: cuius festum Saturnalia nominarunt. Et aliquanto post: Sed ex his causis, que de origine huius festi relatæ sunt, adparet, Saturnalia vetustiora esse urbe Romanâ. adeo, ut ante Romam in Græciâ hoc solenne cæpisse L. Accius in Annalibus suis referat his versibus:

Maxima pars Gratum Saturno, & maxime Athenæ

Consciunt sacra, que Cronia esse iterantur ab illis.

Hancque diem celebrant per agros urbeisque ferè omneis.

Exercent epulis læti; famulosque procurant

Quisque suos. nostrique iidem. & mos traditus illinc

Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Certum igitur est, omnia ista primùm ex Arcadiâ deportata à Pelasgis fuisse in Thesaliam: inde per varios errores, duce Euandro, genere Argivo, in Italiam ad Aborigines: maximè verò literarum usum, recens inventarum. Excepti autem non solum Pelasgi fuere benignè ab Aboriginibus in partem agrorum, ut suprâ dictum, & commune *Latinorum* nomen; sed & dux eorum Euander in regni societatem ab rege Aboriginum; cui quod nomen fuerit, incertum est. posterorum alii *Faunum* tradidère. sed minùs rectè: quum *Fannus* ipse fuerit *Pan deus*; ut superiori capite ostensum: cuius venerationem & sacra primus in Italiam decessisse dicitur ipse Euander. alii igitur *Ianum* adpellarunt: quem pro antiquissimo deorum suorum à Romanis cultum fuisse, superiori capite ex Herodiano intelleximus. At quia primus hic advenarum in Italiam venisse dicitur *Ianus*; nomen id finxisse postea Latinos, credibile est, in Aboriginum rege, ad quem Euander pervenit, ab antiquissimo primoque gentis suæ conditore *Iavane*, Iapheti filio, Noaci nepote; à quo vetustissimum primumque post destructionem urbis *Babylonicæ* & gentium dispersionem nomen fuisse invenitur Græcorum genti *IONES*. Consimili modo eidem Pelasgorum Aboriginumque posterì *Latini* Euandro *Saturni* tribuerunt nomen: ab eoque primùm partem urbis Romanæ adpellarunt *Saturniam*, collemque, in quo ea sita, *Saturnium*; mox omnem etiam regionem, quam incolebant, id est, totum *Latium*, *Saturniam*:

- niam : qua antea à primis cultoribus Siculis dicebatur Sicilia ; & ab rege eorum Italo Italia ; ut superiori capite , & item lib. I cap. I demonstratum . Hinc postea alii dictarum rerum inventionem sive traditionem ipsi adscripserunt Italo . Aristoteles πολιτῶν lib . VII cap . X : τῆτον ἢ λέγουσι τὸν Ἰταλὸν νομάδας εἶναι οἰωτάτους οἷας ποιῆσαι γεωργίας . καὶ νόμους ἄλλους τὰ αὐτοῖς θεῶν , καὶ τὰ σοσιπία καὶ ἄλλων περὶ τῶν . διὸ καὶ νῦν ἐπὶ τῶν αὐτῶ ἐκείναις ἕνεκεν τῶν σοσιπῶν καὶ τῶν νόμων ἐπίσται . Hoc est : Hunc igitur Italum ferunt Oenotros , quum pastores essent , agricolas fecisse ; & primum cum alias eis leges scripsisse , tum sodalitia ac convictus publicos instituisse . quapropter etiam nunc nonnulli ex iis , qui ab illo oriundi sunt , sodalitiis utuntur , & nonnullis aliis legibus . Neque tamen arbitrator , tam Saturni nomen tribuere voluisse Euandro posteriores Latinos ; quam existimasse , ipsum Saturnum deum istarum rerum primum inventorem fuisse , mortalibusque tradidisse . Sed in hac etiam historiâ multa cum fabulâ de Aeneâ congruunt . quidpe , quod Saturnus , profugus , classeque advectus , benignè ab Iano , Aboriginum rege , hospitio exceptus inque societatem regni admissus dicitur : id fabulatores illi de Latino , Aboriginum rege , & Aeneâ tradiderunt . In eo differunt , quod hi Latinum ante Aeneam ex humanis rebus eduxerint ; illi Saturnum ante Ianum excessisse tradiderint . At in hoc rursus utrisque convenit , quod illi dicant Saturno , quum subito non comparuisset , divinos tributos fuisse honores : de Aeneâ autem sic tradit Dionysius dicto lib . I : μάχη δὲ Ἰφρουθῆος καὶ περὶ τῆς , καὶ πολλῶν ἐκατέρωθεν δαυλοιδῶν , τὰ ἰδίᾳ ἐργασίματα νυκτὸς ἐπέλαθῆς διελύθη , τὸ δὲ Λινεῖν σῶμα Φαιερόν ἐδάμη Ἰφρουθῶν , οἱ ἰδίᾳ εἰς θεῶς μεταναστεύουσι εἰκάζον , οἱ δὲ ἐν τῷ πῦρι , παρ' ὃν ἡ μάχη ἐγένετο , ἀσφραγίσαι . καὶ αὐτῷ κατὰ δαυλοῦσιν οἱ Λατίνοι ἠρώων Ἰπυργαφῆν τοιαύτην κοσμήσωμεν . Πατὴρ δὲ θεῶν χροῖας , ὃς ποσειδῶν Νομικίᾳ πῦμα διέπει . Hoc est : Quumque pugna exorta esset acris , multis utrimque desideratis , nox tandem praelium diremit . Corpus Aeneae quum nusquam compareret ; alii coniectabant , ad deos ipsum dicecessisse ; alii , necatum in flumine , apud quod pugnatum erat . Latini sacellum heroi dicaverunt , cum inscriptione huiusmodi . Patri deo Indigeti ; qui Numicii amnis undas temperat . Sex . Aurel . Victor , dicto libro de Origine gentis Romanæ : Tunc Aeneam copias in aciem produxisse , circa Numici fluminis stagnum . ubi quum acerrimè pugnaretur , subitis turbinibus infuscato aere , repente caelo tantum imbrium effusum , tonitribus etiam consequentis flammarumque fulgoribus , ut omnium non oculi modo praestringentur ; verum etiam mentes quoque confusa essent . quumque universos utriusque partis dirimendi praelia cupiditas incessisset ; nihilo minus in illa tempestatis subita confusione interceptum Aeneam , nusquam deinde comparuisse . traditur autem , non proviso , quod propinquus flumini esset , ripâ depulsus , forte in fluvium decidisse ; atque ita praelium diremptum . dein , apertis fugatisque nubibus , quum serena facies effulisset ; creditum est , virum eum caelo absumptum . Itaque illi eo loco templum consecratum : adpellantique placuit Patrem Indigetem . Livius lib . I : Secundum inde praelium Latinis , Aeneae etiam ultimum operum mortalium fuit . Situs est , quemcumque eum dici fas est , super Numicum flumen . Iovem Indigetem adpellant . Verum tale quid si Euandro accidit ; in posteriori id tandem Latio , inter Aniem mareque inferum posito , factum est . Saturni tunc nomen numenque an ei Latini tribuerint , incertum habeo . Ceterum ex antiquo illo Latio inter Narem Anienemque amnes , id est , è Sabinò agro cum Latinis suis , sive ab Sabinis , ut superiori capite & item lib . II cap . VIII ex Dionysio relatum , seu sponte ex Reatino agro , qui Velia dicebatur , propter incommodum , ut vult Sabinus palustris habitationis excedens ; eiectionis porro è reliquo inter Aniem & mare agro Siculis , urbem eorum maximam nobilissimamque occupavit Valentiam : quam equidem universam eodem vocabulo , sed in Græcam linguam redactò , Romam dixit : partibus autem eius sive ipse , sive mox post excessum eius Latini novas indiderunt adpellationes , PALANTH , SATURNIAE , VELIAE , PALANTIVM , SATVRNIA , VELIA , IANICVLVM , partem urbis antiquissimam Romam .
- 30 IANICVLI , & alias . Solinus cap . II : De temporibus urbis condita ambiguitatum quaestiones excitavit , quòd quadam ibi multo ante Romulum condita sint . quidpe aram Hercules , quam voverat , si amissas boves reperisset , punito Caeo , patri inventori dicavit . Et mox : Suo quoque nomini idem Hercules instituit aram , qua maxima apud pontifices habetur , quum se ex Nicostratâ , Euandri matre , qua à vaticino Carmentis dicta est , immortalè comperisset fore . consecratam etiam : intra quod ritus sacrorum , factis bovicidiis , docuit Potitios . Hoc sacellum Hercules in foro boario est . in quo argumenta & convivii & læta maiestatis ipsius remanent . nam divinitus illo neque canibus neque muscis ingressus est . etenim quum viscerationem

rationem sacrificulis daret, Myagrū deum dicitur imprecatus: clavam verò in aditu reli-
quisse, cuius ab factu refugerunt canes. id usque nunc durat. Aedem etiam, quæ Saturni e-
rarium fertur, comites eius condiderunt in honorem Saturni; quem cultorem regionis illius
cognoverant exstitisse. iidem & montem Capitolium Saturnium nominarunt. castelli quo-
que, quod exciterat, portam Saturniam adpellaverunt; quæ postea Pandana vocata est.
Pars autem infima Capitolini montis habitaculum Carmentis fuit, ubi Carmentis nunc fa-
num est: à quo Carmentali porta nomen datum. Palatium verò nemo dubitaverit, quin
Arcades habeat auctores. à quibus primū Palantium opidum conditum. Hæc quamvis
anilibus fabulis gentilibusque superstitionibus obvelata; tamen clarè ostendunt, jam
ante ea tempora, quibus Aeneæ in Italiam adventus adfingitur, habitam fuisse 10
Romam, in plureis parteis divisam. Varro de Lingvâ Latinâ lib. iiii, de eodem Ca-
pitolino monte loquens: *Hi mons antè Tarpeius mons dictus. Mox: Hunc antè mon-
tem Saturnium adpellatum prodiderunt; & ab eo latè Saturniam terram; ut etiam En-
nius adpellat. Antiquum opidum in hoc fuisse Saturniam, scribitur. eius vestigia etiam
nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus: quod Saturnia porta; quam Iunius
scribit: quam nunc vocant Pandanam. quod post eadem Saturni in adificiorum legibus pa-
rietes postici muri sunt scripti. Et postea: Argeorum sacraria in VII & XX parteis urbis
sunt disposita. Argeos dictos putant à principibus, qui cum Hercule Argivo venerunt Ro-
mam, & in Saturniâ subsederunt. Plinius lib. III cap. V; in recensione opidorum
Latii: Saturnia; ubi nunc Roma est. Apud Ovidium Fastor. lib. VI ita Iuno: 20*

A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est.

Dionysius lib. I: Γενεαίς δ' ὑστερον ἐκστρέφεται μὲν Ἰλίου ἄλωσιν ἐπιπέμψαντες οἱ Λατῖνοι ἐν τῇ Ἀλ-
βας διοικίαν εἰς τὴν Παλαιάν τε καὶ Σατορνίαν, ἐνθα Πελοποννησίοι τε Ἐργαδες ἢ πρώτων οἰκη-
σιν ἐποικήσαντο, καὶ ἡ ἐπὶ αὐτῶν ζώοντα ἅπαντα περιλειπόμμενα ἔπαλαι ἦν, οἰκίζουσι δὲ τὴν
πῶρος, περιβάλλουσι τείχεσι τὴν Παλαιάν, ὥστε λαβῆναι ἡμῶν πόλιος τότε πρώτων. τῆσιν δὲ τῶν
κλισματῶν Ἐρωμῶν ὄνομα δὲ τῆσιν ἑτάροις δὲ διοικίαν Ἐρωμῶν. Id est: Sextâ decimâ post Ilium
captum atate miserunt Latini ex Albâ coloniam in Palantium atque Saturniam; ubi Pe-
loponnesii & Arcades primas sedes fixerant; quæque etiam tum scintillas quasdam prisca
generis servabant: ac Palantium muris cinxerunt: ut urbis formam tum primū acceperit,
condita autem urbi nomen Roma imposuerunt, à ductore colonia Romulo. In eam- 30
dom ferè mentem Propertius lib. IIII eleg. I:

Hoc, quodcumque vides hospes, quæ maxima Roma est,

Ante Phrygem Aeneam collis & herba fuit.

Atque ubi navali stant sacra Palatia Phæbo,

Euandri profugi procubuere boves.

At quis vel huic poëtæ vel Dionysio temerè credat, per tot sæcula, ad Romulum
usque, Arcadam, quos Euander adduxerat, posteros Palantium Saturniamque heic
sine mœnibus vici in ritum inhabitasse? urique, quum; teste ipso Dionysio, cir-
cumjectæ gentes, Latini, Etrusci, Sabini, mutitissimas jam tum incoluerint ur-
beis. Atqui castellum Solinus, Varro autem opidum ait fuisse Saturniam, quibus 40
consentiens Festus, Mons, inquit, qui nunc est Capitolinus, Saturnius adpellabatur,
quod in tutelâ Saturni esse existimatur. Saturnii quoque dicebantur, qui castrum in imo
clivo Capitolino incolebant: ubi ara dicata ei deo ante bellum Troianum. Verùm absurdo
huic occurrere voluisse videtur Virgilius Aeneid. lib. VIII; ubi Euandrum intro-
ducit ita Aeneam adloquentem:

Hæc duo præterea disiectis opida muris

Reliquias veterumque vides monumenta virorum.

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem.

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Sed hoc minimè concedit Dionysius: qui ait τότε πρώτων, tunc primū muris hæc 50
cincta fuisse quum Romulus ab Albâ coloniam eò deduxisset. De Palantio testatur
ipse poëta ibidem paullo antè:

Tum rex Euandrus Romane conditor arcis.

Et aliquanto antè ita Tiberinus deus Aeneam in somnis adfatur

Arcades his oris, genus à Pallante profectum,

Qui regem Euandrum comites, qui signa sequenti,

Dele-

*Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallantium.*

Et postea; ubi Aeneas à Tiberis ostiis ad Euandrum proficiscitur:

*Sed medium caeli conscenderat igneus orbem
Quum muros arcemque procul & vara domorum
Tecta vident; qua nunc Romana potentia caelo
Acquavit. tum res inopes Euandrus habebat.*

Et eodem libro infra:

*Fama volat, parvam subito vulgata per urbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad litora regis.*

10

Sic & Pausanias in Arcadicis: ἡ παρὰ τὴν ἡμᾶς τὴν μὲν τῶν λόγων τὸ πὶ Παλλάντιον, εἰ δὲ ἂν αὐτὸ ἐστὶν εἰς μνήμην, καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν βασιλικὴν αἰτίαν Ἀργείων τὸ πρὸς τὴν πόλιν πὶ αὐτὴν κώμην ἐποίησε Παλλάντιον, καὶ σφίσι ἐλδοθεῖσαν καὶ ἀπὸ τῶν ἑδωκεν εἶναι Φώρων. φασὶ δὲ καὶ γράμματα ἡρώδου εἶναι τὸ ἐκ πόλεμον ἀρξάντων τῶν Ἀρκάδων ὄνομα Εὐάνδρου· παρὰ δὲ αὐτὴν νυμφῆς πὶ εἶναι, θυγατρὸς τοῦ Λάδωνος, καὶ Ἐρμού. σελίνου δὲ εἰς Διοικίαν, ἔργον δὲ Ἀρκάδων τῶν ἐκ Παλλάντιος γεννητῶν, καὶ τῶν πατρῶν πόλιν τῶν Θύμβηδι οἰκίσαι· καὶ Ρωμαίων μέρους τῆς κατὰ ἡμᾶς πόλεως ὅπερ αἰετὸν ὑπὸ τοῦ Εὐατέρου καὶ Ἀρκάδων τῶν συνακαλεθροῦντων, ὄνομα ἐστὶ Παλλάντιον καὶ μνήμην τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ. ἡρώδης δὲ ὑστερον μετέπειθε τὸ ὄνομα ἐν αἰμαρίᾳ γεγραμμάτων τὸ πὶ Λ καὶ Σ ἵ. Τάτων μὲν τῶν λεγομένων ἐνεκα Παλλάντιον ἐκ βασιλικῆς ἔργον ἠραρεῖ. Hoc est: Postulat locus heic, uti ad Pallantium transcam; queque memoratu illic digna, uti oratione persequar. nec omittam, quare imperator Antoninus maior urbem ex vico fecerit: & incolis libertatem & à tributis immunitatem dederit. Euandrum ferunt, nymphā, Ladonis filiā, & Mercurio genitum, consilio & bellicā virtute Arcadas ceteros antecelluisse. hunc in coloniam missum, deductā ē Pallantis Arcadum manu, opidum apud Tiberim amnem condidisse, quod urbis Romanae pars postmodum fuerit: adpellatum verò ab Euandro & Arcadibus, qui eam in coloniam sequuti sunt, ab Arcadici opidi nomine Pallantium. quod nomen postea temporis, duabus literis I & N exiit, immutatum est. Haec ipsa res Antoninum imperatorem adduxit, ut Pallantiensis beneficiis adficeret. Hinc etiam Seneca in Consolatione ad Helviam: Quid inter-

20

30 est enumerare Antenorem Patavii conditorem, & Euandrum in ripa Tiberis regna Arcadium collocantem. Ad hanc Euandrum advenam Herculem divertisse, plerique tradunt auctores Romani. at Diodorus non ab nuperrimis advenis, sed ab indigenis opidum heic tunc habitatum testatur lib. IIII his verbis: ἡ ἑλληνικὴ δὲ διελθὼν τὴν τε τῶν Λιγύων καὶ τῶν Τυρρηνῶν χώραν, κατὰ τήσδε πρὸς τὸν Τίβερην ποταμὸν, κατεστραποπόδωσεν ἔτι καὶ τὴν Ρώμην εἶναι· ἀλλ' αὐτὴ μὲν πολλὰς ἡραιὰς ὑστερον ὑπὸ Ρωμαίων τοῦ Ἀρεῖος ἐκλήθη: τότε δὲ ἕνεκα τῶν ἐγγυρῶν κατὰ τὴν ἐν τῶν νῦν καλεσθῶν Παλλάντιον, μικρὴν παντελῆς πόλιν οἰκίσαντες. Id est: Hercules, per Liguriam Tyrrheniamque profectus, quum ad Tiberim amnem devenisset, castra posuit ubi nunc Roma est. sed hac multis aetatibus post à Romulo,

30

40 Martis filio, condita est. tunc verò indigenarum quidam exiguum admodum opidum in eo loco, qui nunc Palatium vocatur, incolebant. Et in Saturnio sive Tarpeio monte, qui postea Capitolinus dictus, praedictum opidum Saturniam quondam adpellatum fuisse TARPEN, apud aliquem veterum auctorum legit Stephanus: cuius epitomator ita

habet: τὰ ἐπη, πόλις Ἰταλίας, ἔστι Ταρπηῶν ἐρημὴ καὶ ἰδιῶν Ταρπηῶν. Id est: Tarpe, opidum Italiae; & item Tarpeus mons: & gentilium Tarpeus. Verum enimverò si etiam

tum, quum Romulus coloniam huc ab Albā deduxisse fertur, ἴσθηται ἂν τὴν παλαιὰν ἡρώδης, id est, scinzilla quaedam prisca Peloponnesiorum, quos cum Hercule venisse vult eodem lib. I Dionysius, Arcadiumque, qui cum Euandro heic confederunt, generis relique fuere: haud vasta tum, ut inquit Livius lib. I, in iis locis solitudines erant, ubi Romulus & Remus expositi: ubique in stabulis Faustuli, magistri pecoris regii, ab Laurentia,

50

eius uxore, educati fuere: id est, in Palatino monte; quem primum Romulus, quia in eo ipse erat educatus, munierit. Sed ipsius Livii ibidem ista leguntur verba: iam tum in Palatino monte Luperca hoc fuisse ludicrum ferunt, & à Palanteo, urbe Arcadica, Palantium deinde Palatinum montem adpellatum. Ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadium multis ante tempestatibus ea tenuerat loca, solenne, allatum ex Arcadia, instituisse, ut nudi juvenes, Lycaum Pana venerantes, per luxum atque lasciviam currerent: quem Romani deinde vocarunt Inuum. huic deditus ludicro, quum solenne vocatum esset, insidiatos ob iram praeda amissa, latrones, quum Romulus vi se defendisset, Remum cepisse. Quis credat, solenne ludicrum

Tom. 2.

F 2

in vallis

TARPE, qua
aliis Satur-
nia.

in vastis solitudinibus celebratam fuisse? quis ignorat, ubicumque sacra diis instituta fuerint, celeberrima fuisse loca; ac pleraque opida insignia? Hoc quum ne ipse quidem Valerius Maximus negare potuisset; Romulum auctorem fecit *Lupercium* lib. II cap. II, his verbis: *Equestris ordinis iuventus omnibus annis bis Urbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium & Equitum probatione. Lupercalium mos à Romulo & Remo inchoatus est, tunc, quum latitiam exsultantes, quodà his avus Numitor, rex Albanorum, eo loco, ubi educati erant, urbem condere promiserat sub monte Palatino hortatu Faustuli, educatoris sui, quem Euander Argivus consecraverat. At verò si montem Euander consecravit alicui deorum; solenne etiam huic sacrum instituit, id verò fuit istud Lupercal; teste Livio. cui consentiens Dionysius, dicto lib. I, multo etiam plura, quæ in rem nostram faciunt, narrat. De Palatino loquens monte, in quo Euandrum cum Arcadibus opidum Palantium condidisse tradit; οἱ δ' ἐν, inquit, Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ ποικιλιόεις, ἔτι πάλαι διεκασμένην κλισίαν, τῆς οὐκ ἔτι νομαίους χροῖον, καὶ ἔργα ἰδρύοντα πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πάνι, τῷ Θέμιδι δὲ ἐξηγητῶν, (Ἀρκάδων γὰρ θεῶν δευκαίοντα πρῶτον καὶ ἑμμάτω δὲ Πάν) χωρὶς ἐξ ἑρῶν ἐπιπέδων, ὁ καλεῖται Ῥωμαίων Δαυπεκαλίον, ἡμεῖς δὲ αὐτὸ ἐπιπέδον Λυκαίων. Νῦν μὲν ἐν συμπεπλησμένῳ τῷ πεδῶν περὶ χροῖον, δευκαίοντα γέγονεν ἡ πελαία ἔτι πρὸς χροῖον. Ἦν δὲ τὸ δευκαίον, ὡς λέγεται, σπῆλαιον ὑπὸ τῷ μέγαλι, δρυμῶ λατῶν καταρῆτες, ἔκρυπτο δὲ ὑπὸ τῶν πύργων ἐμβύθιοι, ἢ πρὸς ἑσπέρην τῶν κρημῶν νάπη, πυκνοὶ δὲ μεγάλοι δένδρεσιν ἐπίσκιον. ἐνθα βωμὸν ἰδρύσαντες τῷ θεῷ, τῷ πάλαιον θυσίαν ἐπιπέδον, ἡ μὲν καὶ ἔτι ἡμεῖς χροῖον, Ῥωμαῖοι θυσίαν ἐν μένι φεβρουαρίῳ, καὶ χροῖον 20 ἑσπέρην, ἔδεν τὸ πρῶτον μετὰ κρημῶν. Ἐπὶ δὲ τῷ κρημῶν τῷ λόφῳ τὸ τῆς Νίκης πῆδον ἐξελόντες, θυσίας καὶ τῶν κατεστημένων διηγήσεις. ὡς καὶ ἐπὶ ἡμῶν Ῥωμαίων ἔθρον. πάντων δὲ Ἀρκάδες μυθολογῶσι Πάλαντα εἶναι θυγατέρα, ἔκλυτον δὲ ἰδρύσαντες τὴν Δήμητρον ἱερὸν, καὶ τῆς θυσίας αὐτῆς Δαυκαίων πρὸς νηφάλιον ἔθρον, ὡς ἔλθοι νόμον, ὡν ἔδεν καὶ ἡμεῖς ἡλῆζε χροῖον. Ἀπὸ δὲ τῶν Ποσειδῶν πῆδον ἰπποῖον, ἔτι ἐορτῶν ἰπποκρατίας μὲν περὶ Ἀρκάδων, κωνσταλία δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγομένη κατεστημένη. ἐν ἡμεῶν Ῥωμαίοις ἐξ ἑσπέρην ἐλθόντων ἔργον ἰπποῖον ἐορτῆς, καὶ ἐσπέρην τῆς κεφαλῆς αἰήσι. Πολλὰ δὲ ἔτι ἀλλὰ πῆδον καὶ βωμῶν, καὶ βροτῶν κατεστημένων, ἀγασμῶν πρὸς θυσίας κατεστημένων πατρῶν, αἱ μὲν καὶ τῶν κατ' ἐμῶν χροῖον τῶν αὐτῶν ἔργων, ἔργων. Οὐ γὰρ μόνον δὲ αὐτῶν, εἰ καὶ παρ' αὐτῶν ἴσως Δαυφυγῶσαι τῶν ἐπιπέδων μνήμην, ἀλλὰ καὶ περὶ δευκαίων. ἀλλὰ δευκαίων γε καὶ νῦν ἐπὶ γινόμενα περὶ ἡμῶν εἶναι τῶν Ἀρκάδων πρὸς νομαίων. 30*

Hoc est: *Arcades igitur, conjunctis sub colle sedibus, exadificatisque pro more patrio domiciliis; templa quoque construunt: primum Lyceo Pani; jubente Themide, (Arcadibus enim deorum antiquissimus honoratissimusque est Pan) idoneo ad id invento loco: quod Romani Lupercal nominant. nos Lyceum dixerimus. Et nunc equidem, adificis fanum undiqueque sepientibus, difficilis conjectura est, qualis olim loci natura fuerit. ceterum, ut fertur, erat eum spelunca sub tumulo magna, denso querceto contexta; & sub petris profundi fonticuli; solumque rupibus contiguum nemorosum, & frequentibus procerisque opacum arboribus. Ibi arà deo exstructà, more patrio sacra fecerunt; que nostrà quoque tempestate faciunt Romani mense Februario, post brumam; nihil mutantes ex ritu pristino. In vertice vero colli Victoria fano exstructo, rem divinam ei alternis annis fieri instituerunt. quod & nostrà 40 atate Romani faciunt. Hanc Arcades fabulantur filiam fuisse Palantis, Lycaonis filii. Ceteri quoque templum erexerunt: & per feminas sacerdotes sacra ei fecerunt abstemia. quorum nihil immutatum est nostro adtempore. Tum Neptuno etiam Hippio delubrum adsignarunt; festumque instituerunt, Hippocratia dictum Arcadibus; Romanis vero Consualia: per quod apud Romanos ex more immuneis ab opere equi & muli; coronanturque floribus. Alia quoque multa fana & aras & simulacra deorum dedicaverunt; expiationesque & sacrificia patria instituerunt, que ad meam usque atatem fiunt eodem modo. Sanè, si hæc cuncta ad Dionysii usque & imperatoris Augusti tempestatem perdurarunt; non potuere Romuli, ut vult Dionysius, ætate tenues tantum quedam scintille Arcadici generis superfuisset. Celebris fuit omni ævo Roma, postquam, pulsus inde Siculis eam cum 50 Aborigiuis atque Pelasgis, id est, cum Latinis occupavit Euander. nec huc alia Peloponnesiorum, sive Argivorum, seu Arcadum manus sub belli Troiani tempora invecata est: sed ipse hic Euander fuit Arcas atque Argivus: ut & utraque gens, Aborigines simul & Pelasgi: illi cum Oenotro duce è Peloponneso in Italiam profecti; hi à Pelasgo primum, (unde & nomen habuere; ut supra è Dionysio ostensum,) in Thesfaliam deducti; inde verò posteri eorum per varias Europæ Asiæque partes errantes, tandem ab Euandro in Italiam devecti. Livius, licet dicto lib. I historiam illam vulgarem*

garem de *Hercule & Caco*, deque *Potitiis* ac *Pinariis* sacerdotibus recitet; tamen & ipse lib. v postea, ubi de Gallorum transitu in Italiam agit: *Alpes inde*, inquit, *oppositae erant: quas inexcuperabileis visas, haud equidem miror: nullam dum viam, quod quidem continens memoria sit, (nisi de Hercule fabulis credere libet) superatas*. Nihil igitur est, quod supra citati scriptores narrant, comites *Herculis*, quos haec reliquerit, constituisse *Saturniam castellum in Saturnio monte*. Aliud opidum *Saturniam* condidisse, vel saltem, pullis inde *Siculis*, nominasse *Pelasgos* cum *Aboriginibus* è *Sabino agro* profectos, quod etiam nunc in *Etruria* nomen antiquum retinet, supra è *Dionysio* didicimus. Idem *Dionysius* eodem lib. i, ut supra citatum, ex veterum quorundam *Romanorum* monumentis tradit, *Romulum Aeneae filium, Ascanii ac Romi fratrem, condidisse*. *Αἰνεῖαν πόλιν, πατρὸς Ἐπιπέδου, ἢ ὕπερον κληθείσαν Ἰανικῶν* id est, opidum *Aeneam*, à patre denominatum; quod postea *Ianiculum* dictum. Vnde & illud *Plinii* lib. iii cap. v: *Saturnia: ubi nunc Roma est: Aeneipolis; quod nunc Ianiculum in parte Romae*. *Stephani* epigramator: *Αἰνεία, πόλις Τυρρηνίας, Aenea, opidum Etruria*. Hoc quoque de primo *Ianiculi* conditore, *Aeneae* filio, alii haud admiserunt auctores. in quibus *Virgilius* dicto *Aeneid.* lib. viii *Euandrum* introducit *Aeneae* ita narranti:

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem?

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Et *Ovidius* *Fastor.* lib. i ipsum *Ianum* deum ita fingit loquentem:

20 *Haec, ubi nunc Roma est, tunc ardua silva virebat:*

Tantaque res paucis pascua bobus erat.

Arx mea collis erat: quam vulgus nomine nostro

Nuncupat, haec atas Ianiculumque vocat.

Sed ex hoc argumento manifestè patet, jam inde antiquissimis temporibus, & multis ante bellum *Troianum* saeculis, *Romam*, sive *Valentiam*, ad utramque *Tiberis* ripam celeberrimam frequentatione inhabitatam fuisse. quidpe *Ianiculum* in *Etruscâ* amnis est ripa. Praecipuam quoque ac principem totius urbis partem fuisse eandem, quae postea fuit; id est, *Saturniam*, in monte *Saturnia*; qui *Tarpeius* etiam, ac tandem *Capitolinus* dictus; inde patet, quod hinc, veluti à capite, omne *Latium* nomen *Saturnia* accepisse, quidam tradiderunt. *Varro* supra dicto lib. iii de lingua *Latinâ*: *Hunc antea montem Saturnium adpellatum, prodiderunt; & ab eo latè Saturniam terram; ut etiam Ennius adpellat. Antiquum opidum in hoc fuisse Saturniam scribitur*. Doctissimus equidem *Iosephus Scaliger* ad haec ita commentatus est: *Adparet manifestè, esse vtriusculum Ennii,*

— *Saturnius illi*

Nomen erat; de quo latè Saturnia terra.

Verùm ego potius crediderim, mendum esse apud *Varronem*: ipsumque scripsisse: *& ab eo Latium Saturniam terram*. nam innumera in *Varronis* exemplaribus esse menda, vulgò notum est. Caput igitur antiqui illius *Latii*, quod & *Saturnia* & anteà *Italia* ac prius *Sicilia* dicebatur, jam inde verustissimis ante bellum *Troianum* temporibus fuit urbs *VALENTIA*; postmodum *Aboriginibus* atque *Pelasgis*, utraque *Græcâ* gente, *Ρώμη, ROMA* dicta. Hinc est, quod quidam auctores antiqui, qui urbem conditam voluerunt ab *Aeneâ*; toti eum *Italia* imperasse tradiderunt. unde illud *Dionis Chrysostomi* in libro de *Troia* numquam captâ: *Αἰνείας, ὑπὸ Ἐκτορος πεμφθεὶς μετ' ὅσων ἔδωκεν ἡμιμέρους πλοῆς, Ἰταλίαν κατέλαβεν*. Id est: *Aeneas, ab Hectore emissus cum classe ac numerosâ manu, Italiam occupavit*. Et clariùs paullo post: *Αἰνείας δὲ πλοῆς Ἰταλίαν ἐβασίλευσε, καὶ πόλιν ὠμίσει τὴν μεγίστην πάντων*. Hoc est: *Aeneas autem toti Italiae regiâ potestate impetravit; urbemque condidit omnium maximam*. Nemini itaque jam fas sit mirari, rem *Romanam*, à *parvis*, ut inquit *Livius* 50 initio libri primi, *profectam initiis, eò crevissè*, ut tandem eius aëvo *magnitudine laboraverit suâ*: quandoquidem origo huius ultra *1515* annos, antequam ista à *Livio* scripta sunt, extendi potest. tot quidpe circiter annis ante *Livii* historiam, antequam natum cæli terrarumque *Dominum*, *Siculi* *Latio* ab *Aboriginibus* atque *Pelasgis*, communi nomine *Latinis* dictis, expulsis fuere; ut supra demonstratum. Regiâ dignitate, quamvis potestate minus absolutâ, cum ipsi urbi tum universo *Latio* alios etiam post *Euandrum* præfuisse duces, haud dubitaverim: licet in certum sit, quam diu & quibus singuli nominibus fuerint reges. etenim quum *Romulum*,

lum, Aeneæ posterum, quem, ab Albâ profectum, urbem condidisse tradunt Dionysius lib. 1 ac Solinus cap. 11, alique item auctores, Olympiadis VII anno primo, id est, anno ccccccxxxii post Troiam captam, nullum omnino fuisse, satis superque supra demonstratum sit; de huius rebus gestis, quas Dionysius, Livius, Plutarchus, & alii complures referunt auctores, item de successoribus eius, sex reliquis Romanorum regibus, quid credam? Primum bellum Romulo exortum esse cum Sabinorum gente, ob raptas in publico Romanorum spectaculo virgines Sabinas, prædicti tradunt scriptores. ex his Dionysius lib. 11 de fine eius belli ita scribit: καὶ γίνονται τοῖς ἔθνεσιν ἐκεχρημαῖα ἡδὲ πρῶτον, ἐπιβὰς σωεληθῆναι τῶν βασιλέων, σωθῆναι περὶ Φιλίας. ἡ δὲ ἑσπερολογηθέντα τοῖς αἰδέσσει, περὶ ὧν ἑστὶν ὄρκος ἐπιήσαντο, παῖδες βασιλείας ἡδὲ εἰς αἰῶνας αἰῶνων Ῥωμύλον καὶ Τάτιον, ἰσχυρότερον ἄλλων, καὶ ἡμῶν καρπυδιώτες πρὸς ἑαυτοὺς καλεῖσθαι ἢ τὸ μὲν πάλιν ἵπτι ἔκτισαντες τὸ αὐτὸ Φυλακίαν ὄνομα, Ῥώμῳ. Ἐν ἑκάστῳ τῶν αὐτῶν πολιτῶν Ῥωμῶν, ὡς πρότερον τῶν ἢ συμπαθῶν ἵπτι ἢ Τάτιος παρὰ τοῦ κινήσας λαμβανόμενοι κλησθῆναι, Κυρίτας· πάλιν δὲ τῶν βελονιδῶν Σαβίνων ἐν Ῥώμῳ, ἵεργα τὴν σωενηκαμίδης, Ἐἰς Φυλακίαν Φεγάτης Ἰπιδόθεντος. Id est: Interpositis primùm induciis, deinde congressis inter se regibus, fœdus iectum est, & jurejurando firmatum in has condiciones: Ut Roma pari potestate parique honore regnarent Romulus & Tatius, ut urbs deductum à conditore servaret vocabulum, ut civēs singuli quidem, ut antè, adpellarentur Romani; universi autem à Tatii patriâ communi adpellationis complexu nominarentur Quirites, ut Sabinis jus civitatis Romana daretur, quicumque id cuperent: atque hi cum suis sacris reciperentur in tribus & curias. Livius lib. 1: Inde ad fœdus faciendum duces prodeunt, nec pacem modò, sed civitatem unam ex duabus faciunt, regnum confociant, imperium omne conferunt Romam: ita geminatâ urbe, ut Sabinis tamen aliquid daretur. Quirites à Curibus adpellati. Hunc Tatum Dionysius paullo antè Curium, Livius verò Sabinorum regem fuisse tradit. Plutarchus in Romulo: καὶ σωεληθῆναι οἰκείν κινήσας τὸ μὲν Ῥωμῶν καὶ Σαβίνων· καὶ καλεῖσθαι ἡδὲ Ῥώμῳ ἵπτι Ῥωμύλον τὸ μὲν, Κυρίτας ἢ Ῥωμῶν καὶ ἵπτι τῆ Τάτιος πατρὸς. Id est: Ita fœdus fit, ut communem habitarent Romani ac Sabini urbem: Roma urbs à Romulo, Romani omnes Quirites à Tatii patriâ vocarentur. Et in Numâ: ἢ ἢ πλεῖστον μὲν ὁ Νεμεῖος Ἰπιδόθεντος ἐν Σαβίνῳς ἢ Κυρίτων, ἀφ' ἧς Κυρίτας Ῥωμῶν σφαῖς αὐτῶν ἄμα τοῖς αἰακρυχθῆσι Σαβίνῳς προσεκηρόσω. Hoc est: Erat Numâ celebri Sabinorum urbe Curibus; à qua Quirites sese Romani unâ cum receptis Sabinis nominavere. Festus: Quirina tribus à Curenribus Sabinis adpellationem videtur traxisse. Et item: Nunc & Sabini & Romani populi singulare usurpatum nomen; ut indicio est preco; qui in funeribus indictivis ita pronunciare solet: Ollus Quiris leto datus. Quirites autem dicti post fœdus à Romulo & Tatio percussum, communionem & societatem populi factam indicant. Varro de Lingvâ Latinâ lib. 1111: Collis Quirinalis, ubi Quirini fanum: qui à Curitibus, qui cum T. Tatio Curibus venerunt Romam; quòd ibi habuerunt castra. Servius ad Virgillii Aeneid. lib. VII: Prisci Quirites idè Sabini dicti, quia post fœdus Tatii & Romuli placuit, ut quasi unus de duobus fieret populus. unde & Romani Quirites dicti sunt; quòd nomen Sabinorum fuerat, à civitate Curibus: & Sabini à Romulo Romani dicti sunt. Livius lib. 1: Romani Sabinique redintegrant prælium, sed res Romana erat superior. Fit hinc pax atque fœdus. Sanè res magna est, nec facile aliàs credibilis: tantum devictis Sabinis sive Quiritibus à victoribus Romanis delatum fuisse honorem, uti rex illorum T. Tatius in regni æquam societatem receptus, ipsi verò Romani in communem Quiritium adpellationem transgressi fuerint. qua certè re non tantùm aliquid, ut ait Livius, Sabinis datum; sed tanto plus illis concessum, quàm ipsi Romani retinuerint, quanto præstantiores erant incolæ ipsâ urbe. Livius exiguo pòst ita scribit: Eodem tempore & centuria tres equitum conscriptæ sunt. Ramnenses à Romulo, ab T. Tatio Tatienses adpellati. Lucerum nominis & originis causa incerta. Inde non modò commune, sed concurs etiam regnum duobus regibus fuit. M. Varro dicto de Lingvâ Latinâ lib. 1111: Ager Romanus primùm divisus in partes tres; à quo tribus adpellata; Tatiensium, Ramnium, Lucerum. nominata, ut ait Ennius, Tatienses à Tatio, Ramnenses à Romulo; Lucerus, ut ait Iunius, à Lucumone. Sed omnia hec vocabula Tusca; ut Volturnus, qui tragœdias Tuscas scripsit, dicebat. Mirâ certè analogiâ à Romulo Ramnenses seu Ramnes, à Lucumone Luceres dicti fuerint. Attamen ex his colligere datur, magnam civium Romanorum partem constitisse ex Sabinis atque Tuscis. Dionysius dicto lib. 11 antè de Romulo ac bello Sabino loquens: ἢ καὶ ἢ αὐτῶν τοῦ Ῥωμῶν Ἰπιδόθεντος ἡκανλή ἄγων ἐκ Οὐτυλων πόλεως ἀνὴρ δεσπότης· καὶ τὸ πλεῖστον ἔργα Διφραῖης, Λοκίων ὄνομα,

μα, φίλος δ' ἀπὸ πολλῆς γειτονίας. Id est: *Auxilium validum adduxit ei à Vetulonio, Etruscâ urbe vir strenuus & bello clarus, nomine Lucumo; nuper receptus in amicitiam.* Propertius lib. III eleg. 1:

Prima galeritus posuit prætoria Lucmo;

Magnaque pars Tatio rerum erat inter ovis.

Hinc Titiens Ramnesque viri Luceresque coloni.

- Minimè credibile est, ab remotissimâ potiùs omnium XII principum Etruriæ urbium auxilia Romulo venisse, quàm à proximis *Veis, Faleriis, Volsiniis, Tarquiniis, Cere.* ac proinde rectiùs alii, totam auxilia misisse Etruriam, tradiderunt. Servius ad Virgiliti Aeneid. lib. V: *Constat, primò treis parteis fuisse populi Romani: unam Tatiensium, à Tito Tatio, duce Sabinorum, jam amico post sœdera; alteram Ramnetum à Romulo; tertiam Lucerum: quorum, secundùm Livium, & nomen & causa in occulto sunt. Varro tamen dicit, Romulum, dimicantem contra Titum Tatium, à Lucemonibus, id est, à Tuscis, auxilia postulasse. Ergo à Lucumone Luceres dicti sunt. Credo, antiquissimos illos primosque Romanos regem suum Euandrum, qui Valentiam urbem, pulsus inde priscis cultoribus Siculis, adpellavit Græcâ lingvâ Ῥώμιον, Romam, inde denominasse Ῥωμύλον, Romulum. & quia is non tantùm novum hoc urbi nomen indiderat; sed & novis eam frequentaverat colonis; posteriores conditam ab eo esse tradiderunt. Omnem autem de Aeneâ fabulam è similitudine rerum Euandri Pelasgorumque & Aboriginum confictam esse, suprâ membratim exposui. ubi ostensum, quemadmodùm Euander in accepto ab Aboriginibus agro, qui *Velia* dicebatur, *Pallantium* condidit opidum: sic Aeneam quoque in accepto à Latino, Aboriginum rege, solo *Lavinium* ædificasse narrari. Hoc relicto, filius eius Ascanius sive Iulus novam constituisse dicitur urbem *Albam longam*; quæ inde Latinorum sive Albanorum regum fuerit regia, apud lacum & montem, quibus inde cognomen *Albanis*. Dionysius lib. II de Sabinorum gente ita tradit: Πρώτην αὐτῶν οἰκίησιν Ἰσοφαίνῃ ἢ Κάτων ἠρῖοδῶ κώμην ἰνὰ καλαμίδην Τεστρίαν, ἀρχὸν πόλεως Ἀμυρῆνος κλειδίον. ἐξ ἧς ὀρμηθέντες ἄμα, εἰς τὴν Ῥεαθίνην ἐμβαλεῖν, ἠβοηθῶντων τότε καπιτωίων, ἡ πλὴν αὐτῶν τὴν Ἰσοφαιεστῆτι Κοτυλίᾳ πόλιν, χρωσσιδῆρας κατὰ κράν. ἐκ δὲ τῆς Ῥεαθίνης Ἰσοφαιεστῆτις, ἄλλας τε πόλεις κτίσας, πολλὰς, ἐν αἷς οἰκεῖν ἀπέχρισται, καὶ δὴ ἐπὶ τῆς περὶ Ἰσοφαιεστῆτις κωμῆς. Hoc est: *Primam eorum sedem tradit Cato fuisse vicum quemdam Testrinam nomine, haud procul Amiternâ urbe situm. unde expeditione factâ, Reatinum agrum invasisse, Aboriginibus tunc habitatum: urbemque eorum nobilissimam Cutilias armis occupasse. missisque è Reatino agro colonis, inter alia opida multa, sed immunita, etiam Cureis condidisse. Ut alia pleraque apud Romanos antiqua, sic hoc quoque erroribus involutum censuerim. probabilius quidpe est, Euandrum, postquam Latinorum rex post obitum ultimi Aboriginum regis factus est, sedem regiam à *Pallantio* opido in urbem, *Cureis* recens abs sese conditam, transportasse. postea verò, ingruentibus Sabinis, Opicâ gente, quum vel omnem hunc inter *Natem* Anienemque agrum, vel maximam eius partem, relinquere cogeretur; expulsis porrò ex reliquo inter Anienem mareque inferum agro Siculis, urbeque eorum maximâ *Valentiâ* occupatâ; huc dictam sedem omneisque Curium incolas transtulisse. unde urbs quidem priscum nomen retinuit; sed in Græcam lingvam conversum *ROMAM*: incolæ verò servatâ & ipsi antiquâ adpellatione, quam *Curibus* habebant, *QUIRITES* dicti sunt. Pelasgos autem urbem *Cureis* condidisse, ex ipso nomine colligo. quidpe tamen postea vox *curis* ab Sabinis usurpata fuerit pro hastâ; unde etiam apud Latinos vocabulum *securis*; tamen, quia Pelasgis *Iupiter* dictus est *Curis pater*, & *Iuno* item *Curis*; longè credibilis est, ab hoc deorum nomine urbem adpellationem accepisse. Tertullianus in Apologetico, cap. xxxiii: *Faliscorum in honore est Pater Curis: unde accepit cognomen Iuno.* Antiqua lapidis inscriptio: *PONTIFEX. SACRARIVS. IVNONIS. QUIRITIS.* Festus: *Matrona Iunonis Curitis in tutelâ sunt.* Et: *Quirites dicti & Sabini à Curî deâ; cui aquâ & vino sacra facere soliti erant. Ab eiusdem deæ nomine videntur item cures Sabinae haste adpellata, quibus ea gens armis erat potens.* Omnibus Græcis id urbis nomen dictum fuisse *Κούρις, Curis*, suprâ lib. II cap. VIII in Sabinis patuit. Atque hinc etiam ipse *Euander*, qui alio, ut dixi, nomine *Romulus*, non tam à *Quiritium* populo, quem regebat, quàm à loco adpellatus fuit *Quirinus*. cui tamen vocabulo postea numen**

attribuerunt; interpretatique sunt plerique Martem; alii Iannum: ut supra ostensum. At posteriores mortales, quorum ævo jam dudum tenebant Sabini non tantum Curis urbem, sed omnem circa agrum, ad Anienem usque annem: quum accepissent famam quadam, à Curibus venisse, cum quibus omnes Romanæ urbis incolæ dicti fuerint *Quirites*; ipsos *Sabinos*, bello victos à Romulo, inde transductos fuisse, arbitrati sunt. Sed hic error satis jam à nobis apertus est. Ostendum nunc deinceps, qua ratione & quibus temporibus *Tuscorum* quidam in urbem recepti fuere: unde *Lucerum* tribum in urbe quasi à *Lucumonibus* nomen habuisse putarunt. Dionysius lib. i de Pelasgis narrans, qui ab Aboriginibus in partem agrorum circa Cutilias & Reate opida recepti fuere; ἐπέτα, inquit, μετὰ τὰς αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστην, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν οὐκ ἀπέχετο, πείσους οὖν Ἰβωργίνων συνάραξαν σφισι τῆς διεξόδου, ἐπαλάσαντες τῆς Ὀμβρικῆς, καὶ πόλιν αὐτῶν ἐδάδιμονα καὶ μεγάλην ἀφ' ἧς περὶ πολλὰς αἰρήσας κροτωνεῖα· τῶν τε Φρεμίω καὶ Πιτηχισμαλῆ καὶ τῶν Ὀμβρικῶν προέδροι. πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἐκρηπταίων χερσίων· τίς τε Ἰβωργίσι τὸ πρὸς τὰς Σικελίας πόλεμον ἐπι σωεσώτα πολλῆ προθυμία συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτὰς ἐκ τῆς σφετέρης. καὶ πόλιν πολλὰς, τὰς μὲν οἰκηθρίας καὶ σφῆτερον ὑπὸ τῆς Σικελῶν, τὰς δὲ αὐτῶν κατὰ σκευάσασθαι, ἄκουσιν οἱ Πελασγοὶ κοινῆ μὲν τῶν Ἰβωργίνων· ὧν ἐστὶν ἡ Πικαρητῶν πόλις, Ἄγυλλα δὲ τότε καλεμένη, καὶ Πίστα καὶ Σαπυρία καὶ Ἄλοισον, καὶ ἄλλαι ἱεῖς, αἱ αὐτὰς χερσίων ὑπὸ Τυρρῶν ἀφηρεθήσαν. Φαλέρο δὲ καὶ Φασκίνο ἐπὶ εἰς ἐμὴ ἦσαν οἰκηθρία ὑπὸ Ρωμῶν, μικρὰ ἅπαντα Διγαλάσσεια Ἰσπυρα καὶ Πελασγοὶ ἦσαν, Σικελῶν ὑπὸ ἀρχῆσιν ὑπῆσαν. Hoc est: Pars deinde eorum haud minima, quum agrī omnibus non
sufficerent, Aboriginibus in expeditionem adscitis, bello Umbros adgrediuntur: urbemque eorum florentem ac magnam Crotonem repentino incursu capiunt: qua mox pro arce belli contra Umbros usi sunt. posthinc alia quoque loca multa in potestatem suam redegerunt: & Aboriginibus contra Siculos promptam praestiterunt operam; donec eos eiecerunt suis sedibus. In his multa opida, partim jam antè ab Siculis habitata, partim recens ab se condita, tenuerunt indivisa sociæ gentes Pelasgi & Aborigines. ex quibus sunt Cere, Agylla tunc dictum, Pisa, Saturnia, Alsum, & quaedam alia: quæ postmodum à Tyrrhenis occupata sunt. Falerium autem & Fescennium, etiam meâ tempestate à Romanis habitata, exiguas quasdam scintillas Pelasgici generis servant; quum initio Siculorum fuerint. Partem isthanc Pelasgorum, quæ Crotonem urbem aliaque Vmbrosorum opida bello occu-
pavit, eam constituisse regionem, quæ, inter Apennium montem, Arnū amnem, mare inferum, ac Tiberim flumen, ab cognomine eorum Græcis dicta fuit Tyrrhenia, Tyrrhenia; hancque in XII principatus totidemque princepsis urbis divisisse; in quarum numero fuerunt Cortona, Cere, & Falerium; superiori volumine in descriptione Etruriæ satis abundèque demonstratum est. Paulo igitur indiligentiùs hæc sive indistinctiùs ab Dionysio tradita sunt. quidpe illa pars Pelasgorum, quæ cum Aboriginibus in Reatino agro circa Cutilias manserat, mox in unum, ut supra ostendi, *Latinorum* nomen corpusque cum Aboriginibus conjunctū fuere. pars autem altera gentem Pelasgorum *Tyrrhenorum* in *Tyrrheniâ*, quæ postea dicta est *Etruria*, constituit. Hi igitur suam sibi soli habitarunt Tyrrheniam: donec *Etrusci*,
ex Circumpadanâ regione à Gallis pulsi, in occidentalem eius partem recepti fuere; ut supra lib. ii cap. i ostensum. illi ab Iavâ Tiberis ripâ, primum inter Narem & Anienem, mox inter hunc & mare, πόλιν πολλὰς, τὰς μὲν οἰκηθρίας καὶ σφῆτερον ὑπὸ τῆς Σικελῶν, τὰς δὲ αὐτῶν κατὰ σκευάσασθαι, ἄκουσιν οἱ Πελασγοὶ κοινῆ μὲν τῶν Ἰβωργίνων, id est, multas urbis partim jam antè ab Siculis habitatas, partim recens ab se conditas, tenuerunt communiter & conjunctè, sub uno *Latinorum* nomine. Trans Tiberim Siculos non habitasse; sed Umbros, ad Arnū usque; supra dicto lib. ii cap. i, & item cap. iiii, ostensum est. At Tyrrheni tamen Pelasgi arctam semper jam inde ab initio cum Latinis amicitiam fœdusque æquum coluere, καὶ αὐτῶν τὸ πρὸς τὰς Σικελίας πόλεμον ἐπι σωεσώτα πολλῆ προθυμία συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτὰς ἐκ τῆς σφετέρης, id est, promptam-
que ipsis contra Siculos, bello etiam tum durante, ac fidam operam praestiterunt; donec eos eiecerunt sedibus suis. Atque hinc jam est, quòd quidam antiqui Romanorum scriptores tradiderunt, ut loco supra scripto è Varrone recitat Servius, *Romulum dimicaturum à Lucumonibus*, id est, à *Tuscis*, auxilia postulasse. Nempe Euander, sive contra Siculos, seu contra Volscos, quod innuit Virgilius, exercitum eductus, auxilia à Tyrrhenis Pelasgis ex fœdere postulavit. Virgilius *Aeneid. lib. xi* Euandrum introducit super Pallantis filii cadavere sic lamentantem:

— Quod si immatura manebat
Mors natum; casis Volscorum millibus ante,
Ducentem in Latium Teucros, cecidisse iurabit.

Sed cum Volscis bellum gesseritne Euander, incertum est. de Siculis satis ex ha-
stenus allatis constat. Tanta igitur quum Latinis sive Romanis fuerit cum Pelasgis
Tyrrhenis consanguinitas, tamque arctum foedus; quid jam mirum, si statim ab
initio quidam eorum in communem à Romanis civitatem recepti sint? quid mirum,
si jam inde primi Romanorum reges à XII Etruriæ populis XII *lictores* totidemque
securis, tum *fellam curulem togamque praetextam*, & cætera imperii insignia habuisse
10 traduntur Dionysio & Livio; ut supra lib. II cap. I ostensum? Hinc igitur etiam est,
quod Romani post Euandrum modò ex Sabino agro, modò ex Etruriâ reges sibi ad-
scivisse traduntur; licet fabulosè. nam quum *Tarquini* una fuerit è XII princi-
pibus Tyrrhenorum Pelasgorum urbibus, & quam posterioribus etiam temporibus,
Etruscis jam occidentalem, ut dixi, Tyrrheniâ partem tenentibus, incoluerunt;
quid opus erat Græcum hominem à Corintho fingere *Damaratum*; qui, mercatu-
ram postquam aliquamdiu per Etruriam exercuisset, tandem Tarquiniis consede-
rit: ductâque inibi uxore, filios duos ex eâ procreaverit, quibus Etrusca nomina im-
posita *Lucumo* atque *Aruns*. quorum ille postea, quum Romam se contulisset,
mutato nomine *L. Tarquinius Priscus* dictus, regnum ibi nescio quibus artibus con-
20 sequutus sit: ut inter alios Dionysius maximè lib. III & Livius lib. I referunt. Ve-
rùm enim verò Latinorum sive Romanorum regibus, qui ab Euandro ad consules
usque fuere, falsas adscriptas esse origines, falsa item nomina, falsasque interdum
res gestas, nihil sit mirum; quando, ut supra ostensum, monumenta antiquissimo-
rum illorum temporum posteriores Romani habuerunt nulla: Græci autem, à qui-
bus postea suas mutuati sunt historias Romani, pro libitu suo, quæcumque vel
per quietem somniassent, falsa pro veris non minùs audacter quàm impudenter pro-
diderint. unde haud injuriâ ista sexto demum libro perscraipit Livius: *Quæ ab con-*
ditâ urbe Româ ad captam eandem urbem, Romani sub regibus primùm, consulibus deinde
ac dictatoribus decemvirisque ac tribunis consularibus gessere foris bella, domi seditiones,
30 *v. libris exposuit: res cum vetustate nimia obscuras, velut quæ magno ex intervallo loci vix*
cernuntur: tum, quod pertrata per eadem tempora litera fuere; una custodia fidelis memo-
ria rerum gestarum: & quod, etiamsi quæ in commentariis pontificum aliisque publicis pri-
vatisque erant monumentis, incensâ urbe pleraque interiit. Claviores deinceps certio-
raque ab secundâ origine, velut ab stirpibus latius feraciusque renata urbis, gesta domi mi-
litæque exponuntur. Atque hæc de origine urbis Roma deque variis eius incolis
satis & abundè à nobis disertum est. Hoc autem lectorem heic monitum volo;
me ubique vulgari Romanorum uti chronologiâ in citandis eorum rebus gestis.

Iam verò situm eius, figuram, ambitum, & magnitudinem, tum singulas universæ
partes si enarrare adgrederer, alterum foret opus, haud exiguum. latè quidpe
40 hæc apud auctores dispersa sunt; & à nemine hæcenus satis diligenter conquistata.
De ambitu tamen & magnitudine pauca quædam adferam. De his ita legitur apud
Plinium lib. III cap. V: *Urbem tris portas habentem Romulus reliquit; aut, ut plurimis*
tradentibus credamus, quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus censoribus-
que Vespasianis, anno condita 1555 XVIII, passuum XIII millia CC. Complexa monte
VII, ipsa dividitur in regiones XIII, compita earum CCLXV. Etusdem spacti mensurâ cur-
rente à milliario, in capite Romani fori statuto, ad singulas portas (quæ sunt hodiè numero
XXXVII; ita, ut duodecim portæ semel numerentur; prætereanturque ex veteribus VII, quæ
esse desierunt) efficit passuum per directum XXX millia 1555 CCLXV. ad extrema verò tecto-
50 *rum cum castris prætoris, ab eodem milliario, per vicos omnium viarum mensura colligit*
paullo ampliùs LXX millia passuum. Quod si quis altitudinem tectorum addat, dignam
profecto estimationem concipiat: fateaturque, nullius urbis magnitudinem in toto Orbe
potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente adgere Tarquini Superbi, inter prima opera
mirabili. namque eum muris aquavit: quæ maximè patebat, aditu plano. Cæterò munita
erat præcelsis muris aut abruptis montib; nisi quod ex spactiantia tecta multas addidèrè ur-
beis. In hac oratione nonnulla verba ac plerique numeri variis in exemplaribus
mirum in modum variant. Examinantur maximè numeri & universa urbis dimen-
sio à doctissimo Lipsio de Magnitudine Romanâ lib. III cap. II: ac tandem in hunc
modum

modum quàm scitissimè corrigitur: *Mania eius collegere passuum XXIII millia, CC.* Et: *Eiusdem spatii mensurâ corrente [ego malim, mensura currens] à milliario in capite Romani fori statuto ad singulas portas, efficit passuum per directum III millia, DCCLXV.* ad extrema verò tectorum cum castris pratorii, ab eodem milliario, per vicos omnium viarum mensura colligit paullo amplius VII millia passuum. Hanc omnium verissimum esse urbis ambitum atque magnitudinem, mox ex aliis videbimus auctoribus. Primum igitur, quod Romuli urbem attinet; ut plurimi tradentes, teste Plinio, quatuor portarum eam fecere, sic Dionysius & Plutarchus ac Solinus Festusque quadratam fuisse testantur. Livius lib. 1: *Ita solus positus imperio Romulus, condita urbs conditoris nomine adpellata. Palatinum primum montem, in quo ipse erat educatus, munit.* Dionysius lib. 1: Ρωμύλε ἰδὴ γῶμη ἐν τῷ Παλατίῳ οἰκίσθη, ἧ τι ἀλλαν ἐνεκα καὶ τὸ τοῦτο ἔτι πρὸς, ἧ τὸ σωθῆναι τὴν ἀντιπρὸς τετραφύλων παρέσχε. * * * Ἦν δὲ Ρωμύλε ἰδὴ οἰκιστῆρον, ἐν τῷ ἡζῆτι πρὸς τοῖς ἰδρύσασιν, τὸ Παλατίον. Ρωμὸς ἦ παρὰ τῆς ἐκείνου λέξις. * — * * Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸν ἐν τῷ λόγῳ μὲν θεοῖς Φίλον, ὡς περὶ ἀρχῆς ἡ Ρωμύλε, καλέσασθαι ἕως τῶν ἀποδιδόντων τὸν, ὡς περὶ ἀρχῆς πρὸς τὸν ἡζῆτι. Id est: Romulo visum est munire Palantium; prater alias causas, ob loci fortunam, cuius beneficio illic & servari essent & educati. Mox: Romulus templum observandis alitibus optavit Palantium; Romus verò contiguum ei collem Aventinum. Aliquanto post: Satis deinde placata ratus numina Romulus; convocatis in destinatum locum omnibus, circumscripsit collem figurâ quadratâ. Plutarchus in Romulo: Ρωμύλε ἰδὴ οὐδὲ πρὸς καλεῖσθαι Ρωμύλεν τετραφύλων ἐκείνου, καὶ 20 ἐκείνου ἐκείνου πρὸς τὸν πρὸς. Ρωμύλε δὲ χερσὶν τῆς Ἀθηνῶν καρπῶν, ὃ δὲ ἐκείνου ἰδὴ ὠνομάσθη Ρωμαίων: καὶ ἦ ἰγνάρων καλεῖται. Id est: Romulus itaque Romam Quadratam, ut vocant, condidit; atque eo in loco statuere urbem voluit. at Romus Aventini munitio-rem designavit partem: qua ab eo dicta est Remonia; nunc verò Rignaria adpellatur. Solinus cap. 11: Romam condidit Romulus. dictaque est primum Roma Quadrata; quod ad equilibrium foret posita. Festus: Quadrata Roma in Palatio ante templum Apollinis dicitur; ubi posita sunt, que solent boni ominis gratiâ in urbe condendâ adhiberi: quia saxo munitus est initio [fortè, is locus] in speciem quadratam. Eius loci Ennius meminit, quum ait, Et quis existerat Roma regnare Quadrata. Ennius certè non de uno loco, sed de universâ hæc intellexit urbe à Romulo con- 30 ditâ. Hinc Agellius lib. XIII cap. XIII: Antiquissimum urbis pomerium, quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Verum nullum heic fuisse Romulum, nisi qui DCCLX annis ante fictitium hunc Romanorum Romulum dux fuit Pelasgorum nomine Euander; Romanæque urbis, quum hic Latinos suos sive Quirites, pulsus inde Siculis, à Curibus eò transduceret, partem iam tum habitatas fuisse, Veliam, Saturnium sive Tarpetium, Palatinum, Ianiculumque monteis, postquam suprâ satis abundèque demonstratum; hæc quoque falsi Romuli Roma Quadrata concidat oportet. Quia verò Euander eam urbis partem, in qua domicilium seu sedem suam regiam posuit, à priori in Reatino agro circa Velinum lacum sede adpellavit Palantium; fabulosi isti scriptores commentitium suum Romulum 40 hunc primum collem communivisse, inque opidi quadrati (credo, quia ædes regie Euandri eâ erant figurâ) formam redigisse, tradiderunt. Cæterum Livius dicto lib. 1, reges enumerans Latinorum, qui ab Ascanio, Aeneæ filio, ad Romulum usque Albæ sedem habuerint; Post Agrippam, inquit, Romulus Silvius, à patre accepto imperio, regnat. Aventino, flumine ipse factus, regnum per manus tradidit. is sepultus in eo colle, qui nunc est pars Romanae urbis, cognomen colli fecit. Fabulosos videri omnes istos Albanos reges, suprâ dictum. hinc igitur Servius ad Virgilianæ Aeneid. lib. VII: Varro dicit de gente populi Romani; Sabinos, à Romulo susceptos, accepisse montem, quem ab Avente fluvio provincia sua adpellaverunt Aventinum. Ergo jam tum, quum Euander Latinos sive Quirites à Curibus Romam transferret, pars eo- 50 rum Aventinum montem ineolere cœpit; ut alia item pars Quirinalem collem; quod suprâ intelleximus. Itaque de tam variis urbis amplificationibus quod tradunt auctores Romani, nihil est, quod tutò credere liceat. Cæterum Dionysius dicto lib. 1 ita tradit de Fauno & Euandro Arcadibusque, qui cum Euandro in Italiam venisse feruntur: οὗτος ὁ αὐτὸς δὲ ἄλλος ἔστι πρὸς Φιλίππου ὅστις Ἀρκάδας, ὀλίγους ὄντας, διδάσκειν ἀντιπρὸς τῶν αὐτῶν χερσὶν ἐπέβλεπον. Οἱ δὲ Ἀρκάδες αἰρουῶντι λόφον, ὀλίγον ἀπὸ τοῦτο ἔστι τῆς ἐκείνου, ὃς ἐστὶν νῦν ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ρωμαίων πόλεως καὶ καλεῖσθαι τὸν 206

πρὸς αὐτὸν κέρμεν βραχέως, δυοῖν ναυλικῶν πληρώμασιν, ἐν οἷς ἀπάντησαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπο-
 χεῖσται· ἡ δὲ ἐμελλε τὸ πεπεωμένον σὺν χροῖα ἦσαν ὅσω εἴθ' Ἑλλάδα πόλιν, ἔτι βαρβαρον,
 κατὰ γε οἰκήσεις μέγαθ'· καὶ κατὰ δυναστείας ἀξίωσιν, καὶ τὴν ἄλλω ἀπασιν ἰσχυρίαν, χροῖον
 τε ὄπισθον ἀν' ὁ θνητὸς ἀντήχη, πόλεων μάλα παλαιῶν μνημονοῦσι Κορινθίων. ὄνομα δὲ τῷ πολι-
 μαλὶ τῷ τῷ Ἰβν) Παλαάνιον. Hoc est: Is igitur vir paucos illos Arcades, comiter exceptos,
 donavit agrorum quantā ipsi vellent portione. Elegerunt autem tumulum, non longē
 distantem à Tiberi: qui nunc fermè in medietate Romanae urbis situs est. apud eum con-
 struxerunt parvum vicum, capace[m] hominum, quot dua[n]t naves adveherant è Graciā. cui
 erat in fati, uti in tantam evaderet urbem, quanta alia nulla, vel Graca vel barbara;
 30 si sive amplitudo sedium, sive maiestas imperii spectetur, sive alia quavis felicitas. cuius no-
 men, quo usque mortales duraverint, praecunctis urbibus memorabitur. Huic opidulo no-
 men illi imposuere Palantium. Et lib. iii de templo loquens Iovis & Iunonis ac Mi-
 nervae, cuius fundamenta in Capitolino monte jecerat Tarquinius Superbus rex,
 à consulibus verò absolutum est: Ἀξίον ἢ καὶ τὰ πρὸ τῆς κατὰ σκευῆς αὐτῶν ἡρώδωρα διελεῖν,
 ἀποδοδεῶκασιν ἀπάντες οἱ τὰς ὀπίσθω ἰσορίας. ἐπισητὴν γὰρ ἐμελλε κατὰ σκευῆς αὐτῶν
 ὁ Ταρκύνιος τὸν νεῶν, συγκαλέσας τὰς οἰονομάντας, ἐκέλευσε τοῖς ἀνδράσι πρὸ αὐτῶν πρῶτον Δι-
 μαλιόσασθαι ἔπειτα, ἵνα Ἰππιδοῦτος ἐστὶ τὴν πόλεως χροῖον ἱερὸς ἀνάσθαι. ἀποδοδεῶτων δὲ αὐ-
 τῶν τὸν ὑπερκεῖμενον τὸ ἀγορῶν λόφον, ὃς τότε ἰδὼν ἐκαλεῖτο Ταρπηῖον, νῦν δὲ Καπιτωλίον,
 αὐτὸς ἐκέλευσε αὐτὰς Διμαλιόσασθαι ἕως εἰπεῖν, ἐν ὁποῖα ἔλοφον χροῖον ἡεῖα δεῖσθαι ὄψιν Ἰεμε-
 20 λίας. τὸ πρὸ ἢ πάντων ῥάδον ἡν· πολλοὶ γὰρ ἴσαν ἐν αὐτῷ βωμοὶ θεῶν τε καὶ δαιμόνων, ὀλίγη ἀπέ-
 ροῖς ἀλλήλων, ἔς ἑδὴ μετὰ τὴν ἐπιρροῆν, καὶ πᾶν ἀποδοῦμαι τῷ μέλλοντι τοῖς θεοῖς τεμένει ἡρώδω τὸ
 δάπεδον. ἔδοξε ἢ τοῖς οἰονομοῦσι ὑπερῶν ἐκάστου βωμῶν τὸ καθορισμένον Διμαλιόσασθαι, ἐάν
 ὄψιν ἡρώδωσιν οἱ θεοὶ, τότε κινεῖν αὐτὰς. οἱ μὲν οὐκ ἄλλοι θεοὶ τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς
 εἰς ἕτερα χροῖα τὰς βωμῶν μεταφέρειν· οἱ ἢ τὸ Τέρμονος ἢ τὸ Νεότητος, πολλὰ τὸ ἡρώδωσιν τοῖς
 μάντεσι καὶ λιπαρῶσιν οὐκ ἐπέειπεν, ἔδωκεν ὅρατο τὸ ἡρώδωσιν τῶν πότων. Ἐκ τῆς τῆς σω-
 βάλου οἱ μάντεσι ὅτι τὸ Ῥωμαίων πόλεως ἔτε τὸς ὄρατος μετὰ κινῆσαι κερὸς εἰσεῖς, ἔτε τὴν ἀκμὴν με-
 τὰ βαλῆ. καὶ μίχρη τὸ κατ' ἐμὲ χροῖον ἀληθὲς ἐστὶ αὐτῶν ἐκότερον, εἰς ἡν ἡδὴ καὶ τὸ ἡρώδωσιν
 Hoc est: Memoratu dignum est & illud, quod ante adificationem accidit; quodque con-
 stanter ab omnibus Romanis scriptoribus proditur. Aedificaturus Tarquinius, convocatis
 30 auguribus, jussit primum deos consuli de loco, quisnam fano struendo esset aptissimus. quibus-
 que ostendissent imminentem foro tumulum: qui tum Tarpeius, nunc Capitolinus voca-
 tur; jussit iterum consultis auspiciis respondere, qua tumuli parte deberet fundamenta
 jacere. id quidem erat non admodum facile: quod multa in eo essent deorum geniorum-
 que ara modico a se invicem disjuncta intervallo: quas oportebat alio transmoveri; totam-
 que aream adificando diis fano tribui. Placuit auguribus de singulis aris ibi sitis consulere
 & si dii concederent tunc eas loco movere. Ibi ceteri dii & genii permiserunt eis aras in
 alia loca transferre: at Terminus & Inventus nullis, quamvis crebro repetitis, augurum
 precibus & supplicationibus flecti potuerunt, uti sustinerent locis suis cedere. Hinc conji-
 cebant vates, nec movendos unquam urbis terminos, nec juvenilem vigorem ei defore.
 40 quorum neutrum usque ad haec nostra tempora, per atates jam xxiiii, vanum fuit. Libro
 verò iii de rege Servio Tullio loquens: Τῆς τε πόλεως πρὸς ἡρώδω δύο λόφους, τὸν τε οὐμί-
 νάλιον καλεῖμενον καὶ τὸν Ἐσκυλίον, ὧν ἐκότερον ἀξιολόγως πόλεως ἐχέει μέγαθ'· καὶ διενεῖθε αὐ-
 τὰς τοῖς ἀνετοῖς Ῥωμαίων οἰκίας κατὰ σκευῆς αὐτῶν, ἐν ἡν καὶ αὐτὸς ἐποίησεν τὴν οἰκίαν ἐν τῷ κερῶσιν
 τῷ Ἐσκυλίας τῷ πρῶ. οὐτὸν δὲ βασιλεὺς τελευτῶν ἡρώδωσιν τὸ πρὸ αὐτῶν τὸ πόλεως, τὸς δι' οἱ τοῖς πῆσι
 πρὸς θεοῖς λόφους. πρὸς τῶν πρῶ ἢ οὐκ ἐπὶ πρὸς ἡλώδω ἢ κατὰ σκευῆς τὴν πόλεως, οὐκ ἐῶντ'· ὡς Φασι, ἔ-
 δαιμόνιος· ἀλλ' ἐστὶν ἀπάντα τὰ πρὸ τῆς πόλεως οἰκίματα χροῖα, πολλὰ ὄντα καὶ μέγαλα, ἡμῶν καὶ
 ἀτεῖχστα, καὶ ῥᾶπε πολέμοις ἐλεῖσθαι ὑποχέμενα ἡρώδωσιν. καὶ εἰ μὲν εἰς ταῦτα ἵνα ὄρα, τὸ μέγαθ'
 ἐξέλεον βασιλῆος τῆς Ῥώμης, πρὸ αὐτῶν τε ἀναγκαῖον, ἔσθ' ἔχει βέβαιον σημεῖον ἔσθ' ἐν, ὃ
 Διμαλιόσθαι) μέχρη πρὸς ὑπερβαίνουσι ἢ πόλις ἐστὶ, καὶ πόθεν ἀρχεῖ) μηκέτι εἶναι πόλις· ἔτω στυφῶν)
 50 τῷ ἡρώδω ἡ χροῖα, καὶ εἰς ἀπὸρον ἐκμηκνωμένης πόλεως ὑπολήψιν τοῖς θεοῖς παρέχει. εἰ ἢ τῷ
 τείχεϊ τῷ δυσδρέτῳ ἡν ὄντι Διὰ τὰς περιλαμβανέσας αὐτὸν πολλαχῶσιν οἰκήσας, ἴχνη δὲ ἵνα Φυ-
 λάθηνον καὶ πολλὰς τῶν τῶν τῶν κατὰ σκευῆς, βασιλῆος μετὰ αὐτῶν καὶ τὸ ἡρώδωσιν κύκλον
 τὸ περιέχοντα ἄστυ, ἔσθ' ἡν μείζον ὃ τῷ Ῥώμης Φανείη κύκλος. Id est: Urbi duos colleis,
 Viminalem & Esquilinum, adjecit; singulos justā opidi magnitudine. atque ibi loca ci-
 vibus lare carentibus ad adificandum distribuit. ipse quoque in Esquilis domicilium sta-
 tuit. loco regionis eius commodissimo. Hic regum postremus urbis pomeria protulit; duo-
 bus ad quinque colleis additis. ulterius postea non processit urbis exadificatio; religionibus,
 ut aiunt,

ut aiunt, prohibentibus. qua circum urbem habitantur loca, multa illa & magna, immunita sunt, & hostium incurfibus valde obnoxia. in hac oculis conversis, si quis magnitudinem Romae exquirere velit; longè fallatur necesse est: nec certò dignoscere poterit, quò usque urbs sese extendat; & ubi urbs esse desinat. ita regio omnis urbi perpetuò nexu coheret, in infinitam longitudinem porrecta urbis existimationem spectantibus præbens. Quod si quis manibus, inventu quidem difficilibus, propter undique conjunctas adeis, vestigia tamen veteris structurae multis in locis servantibus, metiri ambitum eius voluerit, & conferre cum eo, quo Atheniensis urbs continetur; non multum capacior adparebit Romæ ambitus. Et lib. viii, anno, secundum vulgatam Romanorum opinionem, ab urbe condita cccxi, P. Servilio Prisco & L. Aebutio Helvâ consulibus: Ἦν δ' ὁ περιβολῶν τὴν πόλιν ἢ ὁ περιβολῶν ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ὅτε ἂν Ἰουλαίων ἔασι τὸ κύκλον. Ἐπεὶ μὲν Ἰππὶ λόφοις κείνῃ καὶ πύργῳ δὸς ποταμοῖς ἕκαστος ἀντὶς ἀχυραμένα τὸ φύσεως καὶ ἐλίξης δευτέρω Φυλακῆς, τὰ δὲ ἕκαστος Τιβέριως τετραγώνια ποταμοῦ. ἐν τῷ χωρίῳ, ὁ τῆς πόλεως ὀπισθοκρούστων ἐστὶν ἀπὸ τῆς Ἐστυλίων καλεσμένων πύλων μέχρι τῆς Κολλίνων, χροσπιήτως ἐστὶν ὄχυρον. (Ἐφ' ὅτι πρὸς ἐρώρω) περὶ αὐτῶν, πάλαι τὸ ἢ Βραχυστάτη μείζων ἑκατὸν ποδῶν, καὶ Βαδῶν ἐστὶν αὐτῆς τριακοντάσιον. τὰ χιλιῶν ἢ ἕκαστος ἐπέκειντο τῷ φάραγι καὶ μακρὰν ἀναστρέφοντες ἐνδοθεν ὑψηλὰ καὶ πλάται· οἷον μήτε κερταῖς καὶ ἀσπίδων, μήτε ἑκαστοῦ ποταμοῦ τῶν Ἰουλαίων ἀναστρέφοντες. τὸ τὸ χωρίον ἐπὶ μὲν ἐστὶ μακρὰ Ἰππὶ μῆκος ἐστυλίων, πενήκοντα ἢ ποδῶν Ἰππὶ πλάτος. Hoc est: Erat tunc urbis ambitus non maior, quam Athenarum. & pars eius, in collibus abruptisque sita rupibus, ab ipsâ naturâ sic munita erat, uti exiguo egeret presidio: pars à Tiberi flumine non secus ac muro defendebatur. quâ verò maxime hostium incurfionibus urbs est obnoxia, ab Esquilinâ portâ Collinam usque, qua opere manu factò munita est. nam fossâ praeingitur, cuius latitudo minima centum & amplius pedum est: altitudo xxx. & supra fossam exurgit murus alto & lato intus suffultus adgere: nec arietibus concuti nec cuniculis suffodi facilis. ea munitio vii ferme stadia longa est; lata l. pedes. De Athenarum magnitudine ita tradit Aristides in Oratione Panathenaicâ: τὰ δὲ ἂν τῶν μεγάλων ἐστὶν ἀλλῆς καὶ ἀσπίδων τίς ἐστὶν αὐτῶν ἄλλα τῶν ἄλλων τύχης ἔπειτα ἔξω μὲν ἔστι τῶν Ἰουλαίων ὀπισθοκρούστων; τὸ μὲν αὐτῶν τῶν κύκλων ἔασι τὸ, μέγιστον μὲν τῶν Ἐλληνικῶν, κάλλιστον ἢ τῶν πεντακῶν. Ἐστὶν αὖτε τείχη, καθήκοντα πρὸς Ἰππὶ ἡμῶν ἡμερῶν ἔσθ' ἂν μὲν καὶ τὰ σύμπεπτα. Id est: iam verò magnitudo urbis & reliquias adparatus fortune Atheniensium responderet: sive ipsum urbis ambitum, qui omnium Graecarum maximus est atque pulcherrimus, consideres; sive mania, ad mare quondam usque pertinentia, & itineris diurni longitudinem complexa. At diei iter haud uno modo auctoribus accipitur. Plutarchus igitur in Niciâ ita scribit: Ὁλίγω χρόνῳ περιτείχιστο Συρακῶνας, πόλιν Ἀθηνῶν ἔσθ' ἰσάροια. Id est: Exiguo tempore Syracusas circumvallavit, urbem, Athenis haud minorem. De Syraculis sic Strabo lib. vi: Πενταπόλις γὰρ ἡ πόλις τῶν παλαιῶν, ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων ἔχει τὸ τείχος. Hoc est: Olim quinque constabat urbis, muro contenta clxxx stadia longo. Tot stadia millia conficiunt xxii & passus 15. Sic ergo Thucydides quoque lib. ii ambitum Athenarum facit stadiorum amplius clxxviii, hoc modo: τὸ φαληρικὸν τείχος σταδίων ἦσαν πέντε ἢ τριακοντα, περὶ τὸ κύκλον ἔασι τὸ. καὶ αὐτῶν τὸ κύκλον τὸ Φυλακῆς μὲν τῆς ἐστὶν ἀσπίδων ἐστὶν ἢ αὐτῶν ἢ ἀφ' ὕλακτον ἡ πόλις, τὸ μὲν αὐτῶν τῶν Μακρῶν καὶ φαληρικῶν. τὰ δὲ Μακρὰ τείχη περὶ τῶν Πηραιῶν, τεσσαράκοντα σταδίων ὡς τὸ ἐξωθεν ἐπέκειντο. καὶ τῶν Πηραιῶν ἔξω Μουνυχία, ἐξήκοντα μὲν σταδίων ὁ ἅπας περιβολῶν. Hoc est: Phalericus murus erat stadiorum xxxv, ad ambitum usque urbis. ipsius ambitus pars, que custodiebatur, xliii. nam pars eius media longum murum inter & Phalericum, sine custodia erat. Longi verò muri ad Piræa usque stadia continebant xl: quorum exteriora custodiebantur. Pirææ cum Munchiâ universus ambitus erat lx stadiorum. Stadia hæc omni numero sunt, ut dixi, clxxviii; id est, millia xxii & passus ccl. Quot autem fuerit stadiorum pars illa media inter Longum murum & Phalericum, ignoratur. Dio Chrysofostomus universæ Athenarum urbis ambitum facit cc stadiorum; id est, millium passuum xxv. Verba eius in Oratione de Tyrannide hæc sunt: καὶ τῶν ἀσπίδων σταδίων ἑκατὸν τῶν ἀσπίδων τῶν Ἀθηνῶν ἔστιν ἢ πενήκοντα, καὶ τῶν ἀσπίδων τῶν Πηραιῶν ἔστιν ἢ πενήκοντα. Id est: Quamquam ducentum sit stadiorum ambitus Athenarum; si Piræa unâ completaris & quod muri medium est inter eum & urbis ambitum. Olympiodorus apud Photium: τὸ τείχος Ῥώμης μετρηθὲν ἐστὶν ἑκατὸν ἑξακοντα, καὶ ὁ ἑκατὸν ἑξακοντα τῶν ἀσπίδων καὶ αὐτῆς καὶ ἀσπίδων ἐποίησαντο, εἰκοσι καὶ ἑνὸς μιλίου ἀσπίδων ἔχον ἀσπίδων. Id est: Romanae urbis mania, mensurata ab Amone geometrà, quo tempore Gothi primam invasionem fecerunt, comprehendebant xxi miliaria. Ex his igitur satis clarè patet, non scripsisse

scripsisse Plinium loco praedicto, passuum xlii millia ducentos; sed, passuum xxlii millia ducentos; scilicet passus. Huius igitur ambitus diameter dimidiata, id est, spacium à milliario in capite forti Romani statuto ad singulas portas, efficiebat passuum per directum tria millia & passus idcclxv. Ad extrema vero sectorum, id est, adificiorum, ab eodem milliario per vicus omnium viarum, id est, per singula suburbia; quæ viis publicis, Ostiensis, Appia, Latina, Labicana, Praenestina, Tiburtina, Nomentana, Salaria, Flaminia, Claudia, Triumphali, Aurelia, Portuensi, circumjecta erant, mensura colligebat paullo amplius septem millia passuum. Huius mensurae ambitus efficiet ad passuum millia xlv. Sed jam antiquitus Ianiculum extra urbem Romam habitum fuisse, ex Dionysio maxime disco. Lib. iii, de L. Tarquinio Prisco; qui à Tarquinio Romam migrasse, regnumque ibi consequutus dicitur: *ὡς ἦ εἰς τὸ καλεῖσθαι Ἰανικὸν ἦσαν, ὅθεν ἡ Ρώμη πρὸς τὸν Τυρρὺν ἡ ἰσὺς ἐρχομένη περὶ τὸν ἀφορῆται.* Id est: *Ut ad Ianiculum pervenerunt, unde Roma ex Etruria adventantibus primum conspicitur.* Lib. v, ubi Porfena Clusinarum rex, ad Romam obsidendam exercitum ducit: *Ἐπέειπε τὸ καλεῖσθαι Ἰανικὸν ὄχθρον (ἔστι τὸ ἐπὶ τὸν Ἰανικὸν ἀγρὸν τὴν Ρώμης, πέραν τῆς Τιβέρος) πρὸς τὸν καλεῖσθαι ὄχθρον) ὅχι οὐκ ἔστιν ἐπιεικὲς καὶ κατασκευαστὴς τῆς Φυλακῆς, ἀλλὰ πάντος πειρώμενοι, μὴ ἴσως τῆς πολέμου ὁπλισθῶν χωρὶς τῆς ἐπιεικείας τῆς πόλεως.* Hoc est: *Deinde Ianiculum, qui excelsus mons est, non procul ab urbe trans Tiberim situs, firmioribus munitionibus & praesidiis emunierunt; modis omnibus dantes operam, ne tam opportunus ad urbis oppugnationem locus in hostium potestatem veniret.* Lib. viii, de Veientibus loquens: *Χάραξ ἡ ἐπιπλήθον ἀγρὸν τῆς Τιβέρος πρὸς τὸν καλεῖσθαι ὄχθρον, ἑτάδια τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς ἀφορῆς τῆς Τιβέρος.* Id est: *Depopulando agrum excurrerunt usque Tiberim & montem Ianiculum, stadia ab urbe Romam minus xx distantem.* Et eodem libro postea, de Etruscis: *Τῆς ἡμέρας τῆς δυνάμεως ἀποθῆς τῆς τῆς Ρώμης, καὶ τῆς ἀμφὶ τὴν ἐκκείνην ἀποθῆς τῆς, ὅς ἐστι τῆς σωτηρίας ἐστὶν ἡ Ρώμη, τὸ καλεῖσθαι Ἰανικὸν, καταλαμβάνονται.* Hoc est: *Sequenti die versus Romam ducentes exercitum, ad xvi ab urbe stadia, montem Ianiculum, e quo conspicitur Roma potest, occupant.* Hinc etiam eodem libro, ut supra citatum, Romam ait ab una parte Tiberi amne muniri ac defendi. & dicto lib. iii antea, *ὅς ἐστι τῆς Τιβέρος πρὸς τὸν καλεῖσθαι ὄχθρον, καὶ τῆς ἀποθῆς τῆς ἀπὸ τῆς Ρώμης, καὶ τῆς ἀμφὶ τὴν ἐκκείνην ἀποθῆς τῆς, ὅς ἐστι τῆς σωτηρίας ἐστὶν ἡ Ρώμη, τὸ καλεῖσθαι Ἰανικὸν, καταλαμβάνονται.* Id est: *Tiberis amnis ex Apennino delatus monte prater ipsam Romam defluit. In eandem sententiam & M. Varro de Lingua Latina lib. iiii, Tiberis, inquit, amnis, qui ambit Martium campum & urbem. Sed & Septicollis quum esset urbs, Ianiculus in horum collium non fuit numero: sed omnes illi cis Tiberim fuere in Latio. unde istud Martialis lib. iiii epigr.*

LI.III: *Iuli jugera pauca Martialis
Horris Hesperidum beatiora
Longo Ianiculi jugo recumbunt.
Hinc septem dominos videre monteis,
Et totam licet estimare Romam.*

Et Virgilius Aeneid. lib. vi Anchisen introducit, ita Aeneæ apud inferos de posteris eius praedicentem:

*Quin & ego comitem sese Mavortius addet
Romulus.
En, huius, nate, auspiciis illa incluta Roma
Imperium terris, antmos equabit Olympo;
Septemque una sibi muro circumdabit arceis.*

Attamen Dionysius peremeritis, quem sub Augusto vixisse, testatur commentator eius Eustathius & item, ni fallit me opinio, Plinius lib. vi cap. xxvii; disertè alteram urbis partem ab dextrâ censet Tiberis ripâ, in his verbis:

Θυμβρῆς, ὅς ἐστι τῆς ἀπὸ τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς Τιβέρος.
Thymbris, qui amabilem secat duas in partes Romam.

Et ipse Dionysius supra scripto lib. i, ubi de Euandro & Arcadibus narrat, ita scribit de Palatino monte: *ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς Τιβέρος, ὅς ἐστι νῦν ἐν μέσῳ μάλα τῆς Ρώμης πόλεως.* Id est: *Deligunt collem haud procul ab Tiberi distans, qui nunc in medietate formæ est Romanae urbis.* Certè, nisi Transtiberinam quoque regionem urbi includat; nullo pacto Palatinus mons in eius erit medio; sed potius in extremitate. in qua potius, quàm in mediâ urbe, *milliarium aureum*, seu, ut mox ostendam, *columnam auream*, quæ fuit in foro Romano inter Palatinum & Capitolinum

linum monteis Tiberimque amnem, voluisse statuere Augustum, ad quam omnes
 viæ Italiæ militares terminarentur, minimè credibile est. Sed fuisse Transtiberi-
 nam regionem unam ex XIII, in quas universa Roma divisa fuit, auctore supra
 scripto Plinio, & item Inscriptione antiquâ. testis est inter alios disertissimus P.
 Victor, in libello, quem de *Regionibus urbis Romæ* conscripsit. Videtur autem Au-
 gustus Cæsar hanc urbis divisionem primus instituisse. Fl. Vopiscus in Aureliano:
Muros urbis Romæ dilatavit. nec tamen pomerium addidit eo tempore; sed postea. Pomerium
autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri Barbarici aliquâ parte Romanam
republicam locupletaverit. Addidit autem Augustus; addidit Troianus; addidit Ne-
ro. Addidit & alii. Agellius lib. XIII cap. XIII; Pomerium quid esset augures po-
puli Romani, qui libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi sententiâ desinierunt: Pomerium
est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum, pondè muros regionibus certis de-
terminatus, qui facit finem urbani auspicii. Antiquissimum autem pomerium, quod à Ro-
mulò institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomerium pro incre-
mentis reipublicæ aliquotiens prolatum est, & multos editosque colleis circumplexum est.
Habebat autem jus proferendi pomerii, qui populum Romanum agro de hostibus capto auxer-
at. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in questione est, quam ob causam ex VII Urbis
montibus, quum ceteri VI inter pomerium sint, Aventinus solus, quæ pars non longin-
qua nec infrequens est, extra pomerium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sulla, qui
proferendi pomerii titulum quæsit, neque postea divus Iulius, quum pomerium profer-
ret, intra effatos Urbis fines incluserint. Mox: Sed de Aventino monte prætermitten-
dum non putavi, quod non pridem ego in Elidis, grammatici veteris, commentario offendi.
in quo scriptum erat: Aventinum antea, sicuti diximus, extra pomerium exclusum, post
auctore divo Claudio receptum, & intra pomerii fines observatum. De Claudio idem
testatur Tacitus: at de C. Iulio Cæsare abnuit. Verba eius sunt de Claudio Annal.
lib. XII ista: Et pomerium Urbis auxit Cæsar, more prisco; quo iis, qui protulere impe-
rium, etiam terminos Urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam ma-
gnis nationibus subactis, usurpaverant; nisi L. Sylla & divus Augustus. regum in eo ambi-
tio vel gloria varie vulgata. Sed initium condendi, & quod pomerium Romulus posuerit,
noscere, haud absurdum reor. Igitur à foro boario (ubi areum tauri simulacrum adspicimus;
quia id genus animalium aratro subditur) sulcus designandi opidi cæptus; ut magnam Her-
culis aram amplecteretur. inde certis spaciis interjecti lapides, per ima montis Palatini, ad
aram Corsi, mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium. forumque Romanum & Ca-
pitoliolum non à Romulo, sed à T. Tatius additum urbi creditur. Mox pro fortunâ pomer-
ium auctum. Et, quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis
perscriptum. De C. Iulio Cæsare ita Dio lib. XLIII: τὸ πὲρ πομῆριον ὁ Πάππιος ἐπιζητοῦσε
ὁ καὶ Καρ. ἔστι τὰτα ὁμοία τῷ Σύλλα πρῶτον ἔδοξεν. Id est: Pomerium quoque ampliavit
Cæsar. Atque in hoc Syllam imitari videbatur. Et de Augusto lib. LV: τὰ πὲρ Πομῆ-
ριον ὁρῶσα ἐπιζητοῦσε ὁ Ἀύγουστος. Id est: Pomerii etiam sineis Augustus protulit. Verùm
quousque id regum & imperatorum quisque protulerit, incertum est. Cæterùm
de supra dicto Aureliano imperatore ita Eutropius lib. VIII: Urbem Romam muris
firmioribus cinxit. Et Paul. Diaconus Historiæ miscellæ lib. x, item compilerator eius
in Epitomâ de Cæsaribus, quæ vulgò Sex. Aurelio Victori adscribitur, sic tradunt:
de eodem Aureliano: Hic muris validioribus & laxioribus urbem sepit. Præfatus Vo-
piscus: Muros urbis Romæ sic ampliavit; ut I. prope millia murorum eius ambitus teneant.
Ergo igitur extremis illis Plinii tectis sive omnium viarum vicis, id est, à milliario in
capite fori Romani statuto, ad septem paullo amplius millio passuum, muros novos circum-
duxit. Quamquam ego etiamnum dubito, an ista Plinianorum exemplarium paullo
amplius septuaginta millia passuum satis feliciter ac rectè à Lipsio correctæ sint in paullo
amplius septem millia. ait quidpe postea Plinius; Cæterò munita erat præcellis muris
aut abruptis montibus: nisi, quòd expectantia tecta multos addidit urbis. Heic sanè
exspaciantia tecta eadem vocat extra muros, quæ antea extra urbis ambitum, quem
XXIII fecit millia, ponit. Ac sanè ad septimum lapidem nullâ fuere Plinii ævo
urbes. & ipse Lipsius inter multas istas urbis vulgè fuisse Tibur, Ocriculum, Ari-
ciam, Ostiam. Quapropter nescio, an Plinius scripserit, paullo amplius septemdecim
millia passuum. nam intra XVII lapidem erat, viâ Ostiensis, ipsa Ostia; viâ Ap-
piâ, Boville, Aricia; viâ Latinâ, in diverticulo sinistrorsum, Tusculum; viâ Præ-
nestinâ,

- nestinâ, Gabii, viâ Nomentanâ, *Nomentum*; viâ Salarîâ, *Fidena*, *Crustumeria*, *Eretum*; propter viam Flaminiam sinistrorsum, *Veii*. Atque hoc ipsum fuerit, quod Dionysius supra citato lib. III ait de ædificiis extra prædictum *xxiii* millium ambitum sitis; καὶ εἰ μὴ εἰς τὸ πᾶν ὄρων, τὸ μίχθ' ἐξέταξεν Βελήσος τὴν Ῥώμης, πλάττωσά τι ἀγαθαθῆσαι, ἔχει ἐξ ἑβέβαιον σημείον εἶδεν, ὃ Διγενίωσι, μέγχε μὲν περὶ προβαίνεσσι ἡ πόλις ἐστὶ, ἔπειθεν ἄρχε) μηκέτι εἶναι πόλις. Id est: *Si quis, ea intuens, magnitudinem Romæ exquirere velit; longè fallatur necesse est: nec certò dignoscere poterit, quò usque urbs sese extendat; & ubi urbs esse desinat.* Certè in Ianiculo monte constitutus; unde commodissimus optimisque circa omnem urbem prospectus; non tantum præscripta
- 10 opida, sed & ulterius sira, *Præneste*, *Tibur*, & his etiam longius disita in Sabino agro prospexeris. Hinc Aristides quoque in Oratione, qua laudes Romæ celebrat, ita tradit: Τίς γάρ αὖ ποῖσδε ὄρων κερύφας κατὰ λημύρας, ἡ πεδίων τομᾶς ἐκ γαλισσῶρας, ἡ γλῶσσῶδε εἰς μίχθ' ὀνομα σωνηγημύρω, εἴτα ἀκροβῶς κατὰ γείασηρ ἀπὸ ποῖας τοιαύτης σκοπᾶς; * . Τὸτο ἀρα καὶ ἡδὲ ἡ πόλις καλύπτει μὲν ἀκροῦς πρῶνας, καλύπτει δὲ πλὴν ἐν μέσῳ γλῶσσῶ, κατὰ βαίνεσσι μέγχε ἡμετέρας: ἔπειθ' αὖτὼν ἀνθρώπων ἐμπέρον, καὶ ἡ κοινὴ τὴν γῆν Φυοιδίων διοικήσις. * . Καὶ μὲν δὲ εἶδ' Ἰππὸ πολὺς γε κέρχουτα· ἀλλ' ἀπχρῶς πλὴν ὑπὲρ τὸ πρῶτον δῖγμα Ἰππὸ πλεῖστον αὐτῶν ἡμετέρας ἀέρο. * . καὶ ὡς περὶ τις ἀνὴρ πλὴν κερῶν εἶδ' ἄλλως μίχθ' ἡ καὶ Ῥώμη, σὺν ἀραπᾶ μὴ καὶ ἄλλως ὑπὲρ αὐτῶν δρᾶμῶν Φερεν· ὡς δὲ καὶ ἡδὲ Ἰππὸ τοσαύτης γῆς φησὶ σὺν, σὺν ἀραπᾶ, ἀλλ' ἐπερὶ πόλις ἰσημετέρας ὑπὲρ αὐτῶν δρᾶμῶν Φερεν ἄλλως ἐπ' ἄλλως; ὡς περ ἀρα
- 20 ἐπὶ αὐτῶν αὐτῆ τένουμα, καὶ εἶδεν ἄλλο ἢ Ῥώμη τὰ τῆδε. Hoc est: *Quis enim vel tot juga montium occupata camposque coadificatos, vel tantum terra in unius urbis nomen coactum, ex nullâ speculâ contemplari possit? Mox: Similiter & urbs hæc tum summa juga tum mediam regit terram, & ad mare usque descendit, ubi publicum est emporium, & communis rerum è terrâ nascentium ministratio.* Statim: *Nec verò superficiem tantum occupat: sed longè, supra exemplum, quàm altissimè in ærè adscendit.* & , sicuti vir aliquis, qui cæteris magnitudine ac robore multum superat, alios quoque, in se sublato, ferre gaudet: sic & hæc, quum tantum terra spacium occupet; non tamen quiescit, antequàm alias etiam æquales urbis, sibi impositas alteram super alteram, ferat. quod eius nominis fert ratio: quum totum, quod heic videmus, Ῥώμη, id est, robur sit. Hinc Svetonius in Nerone, cap. xvi:
- 30 *Destinabat etiam Ostiâ tenus mania Urbis promoverè: atque inde fossâ mare veteri urbi inducere.* Verum licet cuncta ista opida & loca circa Romam ipsis urbis extremis rectis conjuncta atque innexa essent; tamen certa ad unumquodque numerabantur ab urbe millia passuum; eaque ab dicto milliario in capite Romani fori statuto; quod quia ex eo esset metallo, *Aureum* adpellabatur *milliarium*. Svetonius in Othone cap. vi: *Destinata die, premonitis conscis, ut se in Foro sub ædo Saturni ad Milliarium aureum opperirentur, manè Galbâ salutavit.* Tacitus Historiar. lib. i: *Otho per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Milliarium aureum sub ædem Saturni pergit.* P. Victor, in descriptione regionis viii quæ Forum Romanum dicebatur: *Aedes Opis & Saturni, in vico Iugario. Milliarium aureum.* Plutarchus in Galbâ: καὶ Διγὸ τὴν Τίβερη κατὰ μύρας οἰκίας κατὰ σῶς ἐβάδιζεν εἰς ἀγορᾶν, ἔπειθ' εἰς ἡμετέρας κίων, εἰς ὃν αἱ πημύρας τὴν Ἰππῶν οὐδὲ πῶσιν πλάττωσιν. Id est: *Per Tiberianam domum descendit in Forum, ubi aurea columna est posita, in quam vie militares Italia omnes desinunt.* Auctorem eius columnæ milliariæ Dio lib. lxxviii narrat Augustum Cæsarem. τὸν δὲ, inquit, ὁ ἀγγυ-σὸς περὶ ἀπὸς τὴν πλὴν Ῥώμης ὄδων αἰρεθείς, καὶ τὸ χρυσοῦν μέλιον κεκλήμην ἔστησεν, καὶ ὁδοποιεῖς αὐτῆς ἐκ τῆς ἐσθληνησῶτων, βαβδύχοις δύο χρομύρας, περὶ σῶσιν. Id est: *Tunc Augustus viarum, quæ sunt circa Romam, curator constitutus, Milliarium aureum, quod vocant, statuit; quique viis muniendis præessent, pretorios viros, qui binis licτόribus uterentur, designavit.* Sic igitur Plinius dicto lib. iii cap. v, *Lattum*, inquit, ubi Tiberina ostia, & Roma, terrarum caput, xvi millium passuum intervallo à mari. Et sub ipso Augusto scribens
- 50 Dionysius, initio statim libri: ἡ τὴν Ῥώμης πόλις ἀπέχεται τὴν Τυρρηνικῆς θαλάσσης ἑκατὸν ἑξήκοντα σταδίων. Id est: *Urbs Roma abest à Tusco mari stadia cxx.* Hoc est, millia passuum xv. Hodieque sanè xv haud amplius deprehenduntur esse millia ab urbis Romæ medio ad Tiberina ostia. Sed plerique auctores, quos sequehti capito citabo, xvi computarunt millia cum Plinio. De cætero ad *Ariciam* quoque, viâ *Appiâ* itineraria Romana, ut infra videbimus, xv i habent millia passuum; quæ hodie non nisi in medium urbis Romæ conveniunt. Sic eodem respondent e stadia Dionysii, quæ lib. x ab Urbe ad *Tusculum* numerat; id est, millia xii, passus 10:

sic idem Dionysius lib. 1111 *Gabios* Prænestinâ viâ totidem stadia ab Vrbe distare dixit: Appianus verò Civil. bellor. lib. v, medio itinere id opidum ait esse Romam inter & *Præneste*: Strabo etiam lib. v æquis utrimque intervallis circiter stadia adscribit: pro quibus Tabula itineraria ab Vrbe ad *Gabios* xii millia, hinc verò unâ cum Antonino xi ad Præneste usque habet. at hodiè vix xxi millia effeceris inter Præneste & medium urbis Romæ. Sic item, quum nunc ex medio Urbis ad *Tibur* usque xviii haud ampliùs dignosci possint justa millia, Antoninus eo intervallo posuit xx millia: & Tabula itineraria ab Vrbe ad *Albulas aquas*, quæ 1111 fermè millia à Tibure absunt, xvi refert millia. Sic eiusdem Tabulæ auctor ex Urbis medio viâ Nomentanâ ad *Nomentum*, & item viâ Salariâ ad *Eretum*, 10 x1111 numeravit millia. Et ut hodiè, sic jam olim ab Vrbe ad Fidenas viâ Salariâ numerabantur v millia; ad Anienem verò fluvium millia 111; quod suprâ lib. 11 cap. viiii in Sabinis ostensum. Sic item viâ Flaminiâ ad *Rubra Saxa* jam olim v1111 tantum numerata sunt millia; & ad vicinum opidum Veios, quod nunc est *Scrofanò*, xii millia; ut suprâ lib. 11 cap. 11 docui. denique Tabula itineraria 11 habet millia ab Vrbe ad *Milvium pontem*; qui hodiè vulgò dicitur *Ponte Molle*, duobus exiguis admodum ab Vrbe distans. Verum tamen haud disimulaverim hoc loco, ista milliaria, quæ viâ Flaminiâ & Salariâ traduntur magis ad hodiernos urbis muros usque respondere, quàm in mediam urbem. proinde etiam, ubi antiquiores auctores, qui res à regibus Romanorum contra Fidenates, tum Gallorum & Han- 20 nibalis contra Romanos gestas narrant, 111 tantum millia ab Vrbe ad Anienem referunt, posteriores ævi scriptores 1111 milliaria eo spacio pronunciarunt; ut dicto lib. 11 cap. v1111 ostensum est. Vnde fanè suspicio haud levis nascitur, non in Forum usque Romanum, sed ad muros tantum Urbis terminata fuisse Italiæ itinera antiquam milliariam auream Augustus statuerit. Muros autem intelligo, non amplissimos illos, quorum ambitum Dionysius vult jam sub rege Ser. Tullio Athenarum magnitudinem, id est, millia passuum circiter xx111 implevisse: sed antiquissimi cuiusdam pomerii; cuius circuitus haud maior fuisse videtur, quàm quo nunc cingitur Romana urbs: quo & ipso v11 colles, qui in antiquâ urbe auctoribus 30 narrantur, includuntur. quidpe & *Milvius pons* extra urbem censetur auctoribus, & *Almo fluvius*; qui ipsa propemodum mœnia nunc abluit. Ovidius Factor. lib. 1111:

Est locus, in Tiberim quâ lubricus influit Almo

Et nomen magno perdit in amne minor.

Illic purpureâ canus cum veste sacerdos

Almonis Dominam sacraque lavit aquis.

Paullo post:

Ipsa sedens plastro portâ est in vecta Capenâ.

Martialis lib. 111 epigram. x111:

Capena grandi porta quâ pluit guttâ;

Phrygiaque Matris Almo quâ lavat ferrum.

40

Statius Silvar. lib. v, carm. 1:

Est locus ante Urbem, quâ primùm nascitur ingens

Appia; quâque Italo gemitus Almone Cybele

Ponit.

Tacitus Annal. lib. x111: *Pons Milvius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat. ventitabatque illuc Nero; quò solutiùs Urbem extra lascivires.* Historiar. lib. 11: *Ipse Vitellius, à ponte Milvio, insigni equo, paludatus adcinctusque, senatum ante se agens, quò minus ut captam Urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus.* Historiar. lib. 111: *Tentavit tamen Antonius vocatus ad concionem legiones mitigare; us, castris juxta 50 pontem Milvium positus, postera die urbem ingrederentur.* Huc adde, quòd non nisi in hodiernum urbis ambitum convenit illud vii stadiorum, id est, mille fermè passuum spacium, quòd Dionysius dicto lib. viiii ponit inter *Collinam* & *Esquilinamque portas*; quæ hodiè sunt vulgò *Salaria* & *Divi Laurentii*. Et, ne mendum Dionysii exemplaribus inesse suspiceris; en ita scriptum est de eadem re apud Strabonem lib. v: *Ἡ λεγέται δὲ Σερούτι πλὴν ἐκ τῆς ἀντιπληρώσεως γὰρ περὶ τοὺς τὴν πρὸς τοὺς Ἰουλιανοὺς λόφους οὐκ ὀνομαζομένην. καὶ ταῦτα δὲ ἐξ Ἰσοδοῦ τοῦ ἐξ Ἰωνίου ἐστὶ. διότι περὶ τοῦ βασιλείου ἀρτίστατος, εἰς τὸ ἔπος ἐδίξαστο*

ἰδέσθαι τὴν γλῶσσαν, ἢ ἐξήραν ὅσον ἐξασπιδιον χῶμα ἔστι τῆ ἐν τῆς ὀφύς τῆ Ἐφρε, καὶ ἐπίβαλον τῆς καὶ πύργου ἀπὸ τῆς Καλλινας πύλης μέχρι τῆ Ἐσουλίας. Hoc est: Defectum hunc Servius animadvertit, atque implevit; adjectis Esquilino & Viminali collibus. qua loca quum facile extrinsecus capi possent; fossâ altâ egestâ, terram intro receperunt; adgereque vi circiter stadiorum interiore fossâ margine factâ, muros & turreis in eo statuerunt à Col-
linâ portâ usque ad Esquilinam. Nescio igitur, an hic quoque ambitus & hi muri intelligendi sint in Lege 11 tituli de Verborum significatione; ubi sic scriptum: Urbis adpellatio muris, Roma autem continentibus adificiis finitur: quod latius patet. Id est; omnia illa quidem continentia adificia, seu latè expansiantia tecta, sub Roma ad-
pellatione comprehendebantur; ita, ut si quis in his esset, Romæ esse diceretur. at Urbis adpellatione id tantum intelligebatur, quod muris clausum erat. Sed de magnitudine urbis Romæ, de ambitu, & variis amplificationibus, satis hæcenus disertum. Ipsa quia in VII sita erat collibus; horum adpellatione frequenter poë-
tis indicatur. Plutarchus in Quæstionibus Romanis: τὸ ἢ Σεπτιμούνιον ἄγασιν ἔστι τῶ τῆ Ἐδομον λόφον τῆ πόλις περιεκατανεμηθῆναι, καὶ τὴν Ἐὐμω ἐπιτολοφον ἡμῶν. Id est: Septimontium feria instituta sunt propter adjectum septimum Roma collem: quod facta est Septicollis. Virgilii & Martialis supra audivimus. Staius Silvar. lib. 1 carm. 11:

Quis septemgemina posuisset mœnia Roma.

Eodem libro carm. v:

10 *Vos mihi, qua Latium septenaque culmina nympha
Incolitis.*

Silvar. lib. 11 carm. 1111:

*————— Dum per juga septem
Errat, Aventinaque legit vestigia terra.*

Eodem libro carm. VII1:

*Non tu flumina nec greges ferarum
Nec pleetro Geticas movebis ornos:
Sed septem juga Martiumque Tybrim
Et doctos equites, & eloquente
Cantu purpureum irabes senatum.*

30 Silvar. lib. 1111 carm. 111:

*Gaudens Euboica domum Sibylla
Gauranosque sinus & astuanteis
Septem montibus admovere Baias.*

Eodem libro carm. v:

*Quis non in omni vertice Romuli
Reptasse dulcem Septimum patet?*

Huc sanè quadrabit expositio Servii, quam adscripsit Virgilii verbis, quæ hic Ae-
neid. lib. vi: Anchisen fingit Aeneæ filio apud inferos dixisse de posteris eius hos

40 modo: *Quin & ævo comitem sese Mavortius addet
Romulus.*

*En, huius, nate, auspiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos equabit Olympo;
Septemque una sibi muro circumdabit arceis.*

Ad quæ ita Servius: Benè urbem Romam dicit VII inclusisse monteis: & medium tenuit. nam grandis est inde dubitatio, & alii dicunt, brevis VII colliculos à Romulo inclusos: qui tamen aliis nominibus adpellabantur. alii volunt, hos ipsos, qui nunc sunt, à Romulo in-
clusos: id est, Palatinum, Quirinalem, Aventinum, Caelium, Viminalem, Esquilinum, & Ianicularem. alii verò volunt, hos quidem fuisse; aliis tamen nominibus adpellatos. Ca-
pitulinum heic à septenario montium numero exclusum, miror. Verùm ita sanè est, ut sæpius jam antè dixi: numquam convenit inter ipsos Romanos super aliquâ anti-
quitatum suarum vel minimâ parte. An verò isthæc sententia non directò spectat ad verum nostrum Romulum. id est, Euandrum? quem jam inde ab initio cum Latinis sive Quiritibus suis omnes istos VII colleis, ejectis inde Siculis, occupasse, supra ostendi. Apud Pompeium Festum ita scriptum est: Septimontio, ut ait Antistius La-
beo, hæc montibus feria: Palatio; cui sacrificium quod fit, Palatuar dicitur: Velie; cui hæc sacrificium: Fagutali, Subura Cermalò, Oppio, Cælio monti, Cispio monti. Oppius

ansem adpellatus est, ut ait Varro Rer. humanar. lib. VIII ab Opitâ Oppio Tusculano; qui, cum presidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullus Hostilius Veios oppugnaret, confederat in Carinis, & ibi castra habuerat. similiter Cispus, à Lavo Cispio Anagnino; qui eiusdem rei causâ eam partem Esquiliarum, quæ jacet ad vicum Patricium, ruitus est. Montes, qui in septenario illo numero censebantur, ut ex suprâ relatis variorum auctorum verbis patuit, fuere isti: Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Cælius, & Aventinus. Verba igitur Festi uti rectâ intelligentur, Varronis audiantur verba, quæ Lingvæ Latinæ lib. IIII perscripsit huiusmodi: Sunt & nomina ab tot montibus, quot postea urbs muris comprehendit. è queis Capitolium & Aventinus. Reliqua urbis olim discreta. è queis prima est scripta regio Suburana; secunda, Esquilina; tertia, Collina; quarta, Palatina. In Suburana regionis parte princeps est Cælius mons, à Cælio Vibennio Tusco, qui cum suâ manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. cum Cælio conjuncta Carina. Secunda regio Esquilina ab Esquilis. Esquilina duo montes habiti: quod pars Cispus mons suo antiquo nomine etiam nunc in sacris adpellatur. In sacris Argeorum scriptum est sic: Oppius mons princeps lucum Esquilinum, lucum Fagutalem sinistra, quæ sub mærum est. Oppius mons bicepsos simplex. Oppius mons tricepsos lucum Esquilinum, dexterior via in cabernola est. Oppius mons quadicepsos lucum Esquilinum, via dexterior in figlinis. Septimius mons quinticepsos lucum Petilium. Esquilinus sexticepsos. Cispus mons septicepsos. Tertia regionis colles ab v deorum fanis adpellati. è queis nobiles duo colles: Viminalis, Quirinalis. quod vocabulum conjunctarum regionum nomina obliteravit. dictos enim colles plures, adparet ex Argeorum sacrificiis; in quibus sic scriptum est: Collis Salutaris quarticepsos, adem Quirino. collis Salutaris quarticepsos; adversum est Pila Naris; adem Saluris. collis Mutialis quinticepsos, apud edem Dii Fidi. collis Latiaris sexticepsos, in vico Mutstellario. Quarta regionis Palatium. huic Germalum & Velias conjunxerunt. Igitur Oppius & Cispus colles partes tantum fuere Esquilini montis; ut Quirinalis montis partes fuere, Salutaris & Mutialis ac Latiaris, colles. Atque hæcenus de urbe Româ hoc in opere diseruisse sufficiebat; nisi præcipuæ eius quoque indicandæ forent portæ, ex quibus via militares sive consulares in varias Italiæ partes ferebant. his quidpe cognitis, commodius posthinc faciliusque reliquorum Latii opidorum situs investigare poterimus. Verum nomine heic tantum ac situs portarum nudè indicabimus. auctorum testimoniis ea post ad calcem huius operis adferemus; ubi peculiaris nobis de viis Italiæ erit disertatio. Ad Ostiam igitur opidum, apud Tiberina ostia, lævo amne, sita, ferebat via Ostiensis, ex portâ Trigeminâ; quæ nunc divi Pauli cognominatur. Appia via initium ducebat à portâ Capenâ; quæ nunc est Divi Sebastiani. In hanc viam uti apud Casilinum, Companiæ opidum, incidebat via Latina, ita ab eadem initium sumebat apud ipsam mox portam Capenam. Inde Labicanam emittebat porta Esquilina; quæ nunc cognominatur Divi Laurentii. eadem & Prænestina via exibat. Hinc Tiburtinâ via initium ferebat à portâ Viminali; quæ nunc est Diva Agnetis. Proxima inde Collina porta, vulgò nunc Salaria dicta emittebat viam Salariam. Ultima inde ab lævâ Tiberis ripâ erat porta Flumentana; à qua via Flaminia ducebat ad pontem Milvium: versus quem nunc exitur portâ Populi. Ab alterâ amnis ripâ viæ maximæ celebres erant duæ; Aurelia & Portuensis. illa ab eâ portâ initium ducebat, quæ nunc Divi Pancratii cognominatur; hæc ab eâ, quæ etiam nunc vulgò dicitur Porta Portuense. Medio sæculo portæ utræque communia nomina cum ipsi viis habuere. antiquiore ævo quæ eis fuerint adpellationes, parum constat.

PORTA præcipua urbis Romæ.

Abolutâ hæcenus ipsius urbis Romæ descriptione, antequam ad reliqua Prisci Latii opida pergam, pauca quædam dicenda erunt loca, sub ipsis fermè urbis mœnibus quondam sita.

CAMPVS MARTIVS.

Ac primùm quidem MARTIVS CAMPVS semper extra urbem habitus est. Livius lib. II: Ager Tarquiniorum, qui inter urbem & Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit. Et lib. XXI Hannibal ita ad milites suos: Itineris sinem sperent campum interjacentem Tiberi ac mœnibus Romanis. Dionysius lib. V: Καὶ τὸ ἀπὸ τῶν γῶν, ὅστω ἐκείνῳ τῷ πρὸς τὴν θάλασσαν, τῆς μηδὲν κληρὸν ἔχοντι διένεμα, ἐν μόνον ἐξελόμενοι πρὸς τὸν ὄρεον, ὃ καὶ τῶν μετὰ τὴν τῆς τε θαλάσσης καὶ τῆς θαλάσσης. τὸ τὸ Ἄρεος. ἡ ἀρχὴ τῆς ἱερῆς εὐφροσύνης, ἡ τῆς τε θαλάσσης, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν μετὰ τῶν γῶν. Id est: Atque agrum, quem illi possede-

- possederant, dividerunt civibus agro carentibus; excepto uno tantum campo, qui situs est inter urbem & amnem. hunc Marti sacrum esse voluerunt; aptissimum & equis pratum & juveni in armis exercendo gymnasium. Et lib. VII: Σωμὴ δὲ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πόλιν ἄρτον πείδιον. Id est: Conveniebat multitudo ante urbem in campum Martium. De eodem loquitur lib. VIII: Οἱ δὲ ὑπατοὶ προσελθόντες ἐξωτὴν πόλιν ἐν τῷ ἀρχαίῳ πεδίῳ, οὗ ἑξατηρικῶς διφρούς ἐθνηκὸν ἐνταῦθα, καὶ τὴν ἑξακλιτικὸν ἐπίειν κατέλαρον. Hoc est: Consules ex urbe in adjacentem campum egressi, positus ibi sellis imperatoris, delectum militum habebant. Et lib. XI: Κατὰ τὴν ἐξωτὴν πόλιν ἐξωτὴν πόλιν καὶ τὸν καλὸν ἄρτον πείδιον. Id est: Castra posuerunt extra urbem in campo Martio. De sua tempestate loquens M. Varro, lib. III de Lingvâ Latinâ, Tiberis amnis, inquit, qui ambit Martium campum & urbem. Cicero ad Atticum lib. XIII epist. XX: De urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sanè scire velim. Et epist. XXXIII: Sed casu sermo à Capitone de urbe augenda. à ponte Milvio Tiberim duci secundum monteis Vaticanos. campum Martium coedificari. illum autem campum Vaticanum fieri quasi Martium campum. Quidquid tunc inaedificatum fuerit, nomen tamen antiquum campus retinuit, & post hæc etiam extra urbem censitus est. Strabo lib. V; ubi de variis urbis ornamentis disertit: τῶν δὲ τὰ πλεῖστα ὁ Μάρτιος ἐστὶν κάμπος, ὡς τῆς φύσεως προσλαβὼν καὶ τὴν ἐν τῷ πεδίῳ κτισμὸν. καὶ γὰρ τὸ μέγαθόν τῆς πόλεως ἡνωμαστὸν ἄμα, καὶ τὰς ἀγαθοδρομίας, καὶ τὰ ἀλλὰ ἰσοπέδιον, ἀκρόλυτον παρέχων τῷ ποσέτω πλήθει, τῆς σφαιρῆς καὶ κίρκου καὶ παλαίστρας.
- 20 γυμναζομένων: καὶ ἀθλητικῶν ἔργων, ἐπὶ ἑδαφῶν πάσον διέτρεψεν, ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων, αἱ ὑπερῆς ἔπιταμῆς, μέγας δὲ ῥοιθῶν, σκυλογοσφυκῶν ἔπι ἀθλητικῶν, δισκοπύδικακτον παρέχον: τὴν ἴσιν ἑπιπέδων δὲ ἐστὶν ἡ πόλις τῆς καὶ ἄλλο πείδιον, ἐστὶν κύκλῳ παμπληθεῖς, καὶ ἄλλοι, ἐστὶν ἑπιπέδων, ἐστὶν ἀμφοτέρων, καὶ τὰς πολυπλάσι καὶ συνεχῆς ἀλλήλοισι: οἷς ἀποροροῖσιν αὐτὸς ἀποροροῖσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως. Διόπερ ἰσοπέδιον ἐστὶν νομισθεῖσιν τὸν τῶν, καὶ τὰ τῶν ἀθλητικῶν μνημάτων ἐσταῦθα κατὰ τὴν ἀσπίδα ἀνδρῶν ἐ γυμνασίων: ἀξιολογώτερον δὲ τὸ Μανσολέον καλὸν ἄρτον, ἡ δὲ κρημνιστὸν ὑψηλῆς λαοκαλιθῆς ὡς τῶν πολεμῶν χάμα, ἀρχὴ κρημνῆς τῆς ἀσπίδος: τὸ δὲ δένδρων σιμυρεφῆς. ἐπὶ ἀκρῶν ἰσοπέδιον ἐστὶν χαλκῆς ἡ Σεβαστῆς καίστρος: ἡ δὲ τῶν χαίματῶν ἡ δὲ ἐστὶν αὐτῶν, καὶ τὸ συνεχῆς καὶ οἰκίαιον. ὅπερ δὲ μέγα ἀλλῶν, ἀπὸ τῆς φύσεως ἡνωμαστὸν ἔχων: ἐν μέσῳ δὲ τῶν πεδίων ὁ τὸ καὶ τῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ ἄρτον λίθῳ λαοκαλιθῆς, κύκλῳ ἰσοπέδιον ἔχων σιμυρεφῆς.
- 30 δὲ τῶν ἀθλητικῶν, ἐστὶν δὲ ἀθλητικῶν κατέφυτον. Πάλιν δὲ εἰς τὴν ἀγορὴν παρελθὼν τὴν ἀθλητικῶν, ἀλλὰ ἐξ ἀλλῆς ἰδοὶ ἀθλητικῶν βλημῶν ταύτων, καὶ βασιλικῶν σοῦς καὶ ναῦς, ἰδοὶ δὲ τὸ καπυλίον, καὶ τὰ ἐνταῦθα ἔργων, καὶ τὰ ἐν τῷ Παλατίῳ καὶ τῷ τῆς Λιβίνης ἀπὸ τῆς πόλεως, ἰδοὶ τῶν ἀθλητικῶν. Hoc est: Horum pleraque habet Martius campus; cum naturâ tum hominum prudentiâ ornatus. nam & magnitudo eius miranda est: & curruum equorumque decursionibus liberè patet; tantæque multitudinî pilâ & circo ac palestrâ sese exercentium. tum opera circumjecta, solumque toto anno herbâ virens, tumulorumque corona supra amnem, usque ad alveum eius, scæna quamdam ostentant speciem: à cuius spectaculo difficulter quis avellatur. prope hunc campum alius est campus; porticusque circumcirca per multa: tum luci, tria theatra, amphitheatrum, templa magnifica, alterum alteri subinde contiguum. quarum rerum respectu reliqua urbs quasi additamentum quoddam videri possit. Itaque Romani hunc locum maxime sacrum ac venerabilem rati, illustrissimorum virorum monumenta ibi collocarunt ac matronarum. quorum omnium præclarissimum est Mausoleum; egger ad amnem supra sublimem albi lapidis fornicem congestus, & ad verticem usque semper virentibus arboribus coopertus. in fastigio statua est Augusti Casaris. sub aggere loculi eius & cognatorum familiariumque. à tergo locus magnus, ambulationes habens admirabileis. in medio autem campo est busti eius ambitus ex albo lapido, in orbem eiectus ferreâ sape; intus populis confitus. At rursus si quis, in forum progressus antiquum, basilicas; porticus templaque contueatur, una alteris idemidem conjuncta; tum Capitolium videat, & opera, quæ sunt ibi & in Palatio inque Livie ambulacro: is facile eorum, quæ sunt extra urbem, obliviscatur. Ergo ea pars hodiernæ urbis, quæ est inter Pincium montem ac Tiberim, ubi hodièque Mausoleum Augusti vilitur, item ipse mons Pincius, extra urbem olim fuerunt. Non autem hoc tantum spacio, quod nunc intra muros inter dictum montem Pincium & Tiberim protenditur, Martius campus finiebat; sed etiam totus reliquus campus, qui Tiberis lævâ ripâ & adjacentibus collibus ad pontem usque Milvium & sacellum S. Iuliani, apud ripam amnis in crepidine situm, includitur, sub eadem comprehendebatur appellatione. hinc enim est, quod Strabo ait magnitudinem eius fuisse mirandam. hinc item geminum

eum facit. quia medio spacio in angustas quasi fauceis arctatur Tiberi & collibus objacentibus. hinc item est, quod Cicero ait, à ponte Milvio Tiberim duci secundum monteis Vaticanos, campumque Martium illic coadificari. Eundem & TIBERINVM CAMPVM, dictum fuisse, testis est Agellius lib. VI cap. VII: ubi de C. Tarratiâ, quæ aliis dicebatur Fufetia, ita scribit: *Quod campum Tiberinum sive Martium populo Romano condonasset.*

CAMPVS VATICANVS.

At CAMPVS VATICANVS ex suprâ scriptâ Ciceronis descriptione is est, qui, Campo Martio oppositus, inter pontem Milvium & Ianiculum montem, dextrâ Tiberis ripâ & objacentibus collibus includitur.

VATICANVS MORS; & item AGEI.

Ipsi verò colles VATICANI appellabantur, teste eodem Cicerone, MONTES. Singulari quoque numero dictus est VATICANVS MONS, sive COLLIS. Festus: *Vaticanus collis adpellatus est, quod eo positus sit populus Romanus, vatum responso expulsis Etruscis. Quum ipse quoque circa hos colles ager dictus sit VATICANVS, paullo aliam adpellationis rationem adfert Agellius lib. XVI cap. XVII. Et agrum, inquit, Vaticanum, & eiusdem agri deum presidem, adpellatum acceperamus, à vaticiniis, quæ vi atque instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Sed, præter hanc causam, M. Varro in libris Divinarum aliam esse tradit istius nominis rationem. nam sicut Atus, inquit, deus adpellatus, araque ei statuta est, quæ est infimâ novâ viâ; ita Vaticanus deus nominatus, penes quem essent vocis humane initia. quoniam pueri, simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est. idcircoque vagire dicitur, exprimente verbo sonum vocis recentis. Meminere Vaticanæ agræ Livius quoque ac Plinius. Livius lib. X: *Alii duo exercitus hand procul Vrbe Etruriæ oppositi; unus in Falisco, alter in Vaticano agro. Plinius lib. III cap. V; ita de Tiberi loquens: Non procul Tiferno Perusiaque & Oriculo Etruriam ab Umbris ac Sabinis, mox citra XIII millia passuum Vrbeis vicentem agrum à Crustumino, dein Fidenatem Latinumque à Vaticano dirimit. Ergo ad V millia passuum ab Româ & Ianiculo monte in septemtriones versus iuxta dextram amnis ripam porrigebatur Vaticanus ager. namque Fidenæ, ut suprâ lib. II cap. VIII ostensum, V millia, Crustumium verò VI millia ab Vrbe abstruere. Idem Plinius lib. XVIII cap. III: *Aranti quatuor suo jugera in Vaticano, quæ PRATA QUINTIA adpellantur, Cincinnato viator attulit dictaturam: & quidem, ut traditur, nudo ple-***

PRATA QUINTIA.

noque pulveris etiamnum ore. Festus: *Quintia prata dicta sunt à Quintio Cincinnato, quod sibi, damnato filio, venditis omnibus, quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat. Livius lib. III, in consulatu L. Minucii Augurini & C. Nautii Rutili II, anno Vrbeis cxcvi, ante natum Iesum ccclvii: *Spes unica imperii populi Romani L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ Prata Quintia vocantur. Quosdam video hæc Prata Quintia interpretari eum campum, qui ultra pontem Milvium situs est ex adverso confluentis Anienis in Tiberim. verum, quænam heic circa Anienis confluentem esse potuerint Navalia illa, nondum ego dispicio: suspicorque, propius Urbem fuisse eum locum. Livius hoc post paullo addit: *Navis Quintio publice parata fuit, transvectamque tres obviam egressi filii excipiunt. En, transvexit tantum navis, non devexit flumine Quintium. ergo apud ipsam Urbem fuere hæc Prata Quintia; haud dubiè, ut quorundam doctorum virorum est sententia, in ipso campo Vaticano, inter vineam Medicæam, quæ vulgò dicitur *La Vigna di Madama*, & molem Hadriani sive castellum S. Angeli; ad flexum Tiberis, qui est inter portam Populi & ipsum castellum: qui campus hodièque vulgò vocatur *I Prati*. & in adversâ ripâ NAVALIA illa Livii, apud campum Martium, sub Mausoléo Augusti, hodièque frequentantur navibus, quæ supernè flumen descendunt ad Urbem, vulgari vocabulo *La Ripetta*; quemadmodum inferiori urbis parte in dextrâ amnis ripâ navale navium ex mari lubeuntium dicitur *La Ripa*.***

NAVALIA in campo Martio.

PRATA MUCIA.

Cæterum fuere etiam PRATA MUCIA trans Tiberim, contra Urbem itidem sita; quæ memorantur Dionysio, Livio, auctori de Viris illustribus, & Festo. quorum hic ita: *Mucia prata, trans Tiberim; dicta à Mucio; cui à populo data fuerant; pro eo, quod Porfenam, Etruscorum regem, suâ constantiâ ab Vrbe dimovit. Auctor libri de Illustribus viris, in C. Mucio Scævulâ: *Mucio prata trans Tiberim data, ab eo Mucia adpellata. Dionysius lib. V: βασιλεὺς δὲ τῶν κλισίων ὁ Παρσίναις, ἄγων τῶν εὐραίων, ἔπειθ' ἰακίλον ἐξ ἑφῶδε κατέλαμβανεν, κατὰ πηλὴν αὐτῶν ὄντων φυλάσσοντα αὐτὸν, καὶ φρεσὶν**

Τυρρλών ἐν αὐτῷ καὶ Σίσιον. Id est: Porfena Clusinarum rex cum exercitu adueniens, Ianiculum primo impetu capit, exterritis loci praesidiariis; suumque ibi praesidium collocat. Et deinde, ubi pugnam narravit, apud Tiberim sub Ianiculo pugnatum. *Μετὰ τὴν μάχην ἐκείνην, ὁ μὲν Τυρρλών βασιλεὺς ἐν τῷ πλησίον ὄρει κατέστρωσε τοὺς ἀσπίδας, ὅθεν ἔρωμαίων Φρεσὶν ἐξέβηκεν, ἔπειτα δὲ Τιβέριον πάλιν ἔκρινε ἀπὸ τοῦ ὄρους.* Id est: Post id praelium rex Etruscorum in proximo monte, unde praesidium Romanum eiecerat, castrum posuit, in potestate habebat, quidquid agri erat ultra Tiberim. Tandem finito bello: *Μάχιον δὲ τῷ ἀπελοιδῶν πατὴρ τὸν ποταμὸν ἀποθάνειν, αἰτιώμενος δόξαν γινώσκειν τῆς κατὰ δύσιν ἐπιπέρας, ἐψηφίσθη ἢ τὴν Ῥωμαίων βαλῆ, χαλεπὰ δὲ χεῖρα ἐκ τῆς δημοσίας πύργων ἐπὶ Τιβέριον πάλιν, ὅσῳ ἀνὰ δρόμον ἐπιλαβάνειν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνη.* *Ἐπὶ δὲ ὁ χῶρος ἔως τῆς κατὰ ἡμᾶς χεῖρας Μάχιον ἀφῆκεν καλεῖν.* Hoc est: Mucio autem, qui paratus fuerat pro patriâ mortem oppetere, quod visus esset fuisse finiendi belli causa praecipua, donarunt ex publico agrum trans Tiberim, quantum posset circumarare uno die. is meâ quoque aetate vocatur Prata Mucia. Livius lib. 11: Porfena primo conatu repulsus, consiliis ab oppugnandâ Urbe ad obsidendam versus, praesidio in Ianiculo locato, ipse in plano ripaeque Tiberis castra posuit; navitus undique adicitis; & ad custodiam, ne quid Romam frumenti subvehi sinebat; & ut praedatum milites trans flumen per occasiones aliis atque aliis locis trajicerent. brevique adeo infestum omnem Romanum agrum reddidit, ut non cetera solum ex agris, sed pecus quoque omne in urbem compelleretur. Ergo castra habuit Porfena inter Ianiculum montem & Tiberim; in ego campo, qui postea, unâ cum proximâ Ianiculi parte, universae urbis regio XIII, cognomine *Transiberina*, factus: milites infra urbem trajecerunt flumen. unde illud Dionysii eodem loco: *Ἐκ δὲ τῆς Πωμπελίνης πεδῆος Λαρκίος πρὸς Ἐρμίνιον, οἱ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς Πηλίου κρημίνου τὸν σίτον πρόσθεν, πολλὰς ἐπιπέρας ἐκείνης παρὰ τῆς τοῦ ποταμοῦ, ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς ἀνατὸς τῆς πόλεως, ἐν νυκτὶ ἀσπίδας λαθόντες ἐκ τῆς πόλεως, διέσωσαν.* Id est: Ex Pometino campo Larius & Herminius, frumentatum missi, multas scaphas, vario comaeatu oneratas, à mari per fluvium noctu, silente Lunâ, clam hostibus subveherunt. Pergit deinceps Livius: Obsidio erat nihilo minus. & frumenti cum summâ caritate inopia; sedendoque expugnaturum se urbem, spem Porfena habebat; quum C. Mucius, adolescens nobilis, cui indignum videbatur, populum Romanum fervientem. quum sub regibus esset nullo bello, nec ab hostibus ullis obsessum esse, liberum eundem populum ab iisdem Etruscis obsideri, quorum saepe exercitus fuderit; itaque magno audacique aliquo facinore eam indignitatem vindicandam ratus; primò suâ sponte penetrare in hostium castra constituit; dein metuens, ne, si consulum injussu & ignavis omnibus iret, forte deprehensus à custodibus Romanis retraheretur ut transfuga; fortunâ tum urbis crimen adfirmante; senatum adiit. Transire Tiberim, inquit, patres, & intrare, si possim, castra hostium volo; non prado, nec populationum invicem ultor. maius, si dicitur juvant, in animo est facinus. Adprobant patres. Abdito intra vestem ferro proficiscitur. Vbi eò venit; in consertissimâ turbâ prope regium tribunal constitit. ibi quum stipendium forte militibus daretur; & scriba, cum rege sedens, pari ferè ornatu, multa ageret, eumque milites vulgò adirent; timens sciscitari, uter Porfena esset; ne, ignorando regem, semet ipse aperiret, quis esset, quò temerè traxit fortuna facinus, scribam pro rege obruncat. Vadentem inde, quâ per trepidam turbam cruento mucrone sibi ipse fecerat viam, quum, concursu ad clamorem facto, comprehensum regii satellites retraxissent ante tribunal regis; non destitutus tum quoque inter tantas fortuna minas, metuendus magis quàm metuens; Romanus sum, inquit: cives C. Mucium vocant. hosti hostem occidere volui. nec ad mortem minus animi est, quàm ad cadem fuit. & facere & pati fortia Romanum est. nec minus in te ego hos animos gessi. longus post me ordo est idem petentium decus. proinde in hoc discrimen, si juvat, adcingere, ut in singulas horas capite dimices tuo; ferrum hostemque in vestibulo habeas regia. Hoc tibi juvenis Romana indicimus bellum. nullam aciem, nullum praelium timueris. uni tibi, & cum singulis res erit. Quum rex, simul irâ infensus periculoque conterritus, circumdari igneis minitabundus juberet, nisi expromeret properè, quas insidiarum sibi minas per ambages jaceret. En tibi, inquit, ut sentias, quam vile corpus sit iis, qui magnam gloriam petunt: dextramque accenso ad sacrificium foculo injicit. quam quum velut alienato ab sensu torreret animo; propè attonitus miraculo rex, quum, ab sede suâ profluisset, amoverique ab altaribus juvenem jussisset: Tu verò abi, inquit: in te magis, quàm in me hostilia ausus. juberem macete virtute esse, si pro meâ patriâ ista virtus staret. nunc jure belli liberum te intactum inviolatumque hinc dimitto. Tum Mucius;

quasi

quasi remunerans meritum; Quandoquidem, inquit, est apud te virtuti honos: ut beneficio tuleris à me, quod minis nequivisti; trecenti conjuravimus principes juventutis Romanae, ut in te hac grassaremur. mea prima fors fuit. ceteri, ut cuique ceciderit, primo, quoad te opportunum fortuna dederit, suo quisque tempore aderunt. Mucium dimissum (cui postea Scævola à clade dextra manus cognomen inditum) legati à Porsenâ Romam sequenti sunt. Mox: His condicionibus compositâ pace, exercitum ab Ianiculo deduxit Porsena, & agro Romano excessisset. Patres C. Mucio, virtutis causâ, trans Tiberim agrum dono dedere, quae postea sunt Mucia prata adpellata. Haud dubiè is ipse locus, in quo castra & tribunal suum habuerat Porsena rex, Mucio dono datus est. unde minimè errare videntur, qui hæc Mucia prata in Transtiberinâ regione apud inferiora urbis navalia, quem locum nunc vulgò La Ripa vocari dixi, collocant, circa divi Francisci templum. Apud Plinium lib. 11 cap. xcvi ita legitur in vulgatis exemplaribus: In agro Arpano frumentum satum non nascitur. Ad aras Martias in Veiente, & apud Tusculanum, & in silvâ Ciminiâ, loca sunt, in quibus in terram depacta non extrahantur. At heic pleraque exemplaria habent, Ad aras Mutias. quod falsò quidam trahunt ad prata Mucia, & in iis aram sive altaria, in quibus Mucium dextram adussisse tradunt Livius & auctor de Viris illustribus, præscriptis locis; & item Valerius Maximus lib. 111 cap. 111. Quid ipse scripserit Plinius, planè incertum est.

ARSIA SILVA.

Porro haud procul Ianiculo memoratur apud Livium ac Valerium Maximum ARSIA SILVA. sed cuius nomen controversum redditum à Dionysii Plutarchique exemplaribus, mirè & ipsis inter se dissentientibus. Apud Valer. Maximum lib. 1 cap. VIII ita scriptum: Valerio Poplicolâ consule, qui post exactos reges bellum cum Veientibus & Etruscis gessit; illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatam retinere cupientibus; Etruscis & Tarquinio, in cornu dextro prælio superioribus, tantus terror subito incescit, ut non solum victores ipsi profugerent; sed etiam pavoris sui consortes secum Veientes traherent. cui rei pro argumento miraculum adjicitur, ingens repente vox è proximâ silvâ Arsiâ; quæ ore Silviani in hunc penè modum missa traditur: Vno plus Etrusci cadent: Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadavera exhibuere. Gesta hæc anno antè, quàm Porsena urbem obsedit. Cæterum, quos heic Valerius, præter Veientes, adpellat Etruscos, Livius atque Dionysius Tarquinienfis fuisse testantur. Livius lib. 11: His incensus Tarquinus, non dolore solum tanta ad irritum cadentis spei, sed etiam odio iraque, postquam dolo viam obseptam vidit, bellum apertè molendum ratus, circumire supplex Etrurie urbis: orare maxime Veientes Tarquinienfisque, ne se, ortum eiusdem sanguinis, extorrem, egentem, ex tanto modo regno cum liberis adolescentibus ante oculos suos perire sinerent. Post aliquantulum: Postquam in agrum Romanum ventum est, obviam hosti consules eunt. Valerius quadrato agmine peditem ducit: Brutus ad explorandum cum equitatu accessit. Eodem modo primus eques hostium agminis fuit. Paulo post: Neque ita multo post & pedites superveniunt. ibi varia victoria: & velut aquo Marte pugnatum est. dextra utrimque cornua vicere, leva superata. Veientes, vincti ab Romano milite adsveti, fugati que sunt. Tarquinienfis, novus hostis, non stetit solum, sed etiam ab sua parte Romanum propulit. Ita quum pugnatum esset; tantus terror Tarquinium atque Etruscos incescit, ut, ommissâ irritâ re, nocte ambo exercitus, Veiens Tarquinienfisque, suas quisque abirent domos. Adjiunt miracula huius pugnae. silentio proxima noctis ex silvâ Arsiâ ingentem editam vocem. Silviani vocem eam creditam. hæc dicta: Vno plus Etruscorum cecidisse in acie: vincere bello Romanum. Ita certè inde abiire Romani, ut victores; Etrusci pro victis. nam postquam illuxit, nec quisquam hostium in conspectu erat; P. Valerius consul spolia legit: triumphansque inde Romam rediit. Dionysius prædicto lib. v: Πρωτόνομοι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐόντ' Φυλάδας ἐξ ἀπεισιῶν τῶν πλεον τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ ἀγείρειν ὅππ' ὀφθαλμοῖς ἑώραν, καὶ εἶς ἄλλο πῖλος ἐν τῷ Φαυερὸδ συλλαμβάνειν αὐτοῖς τὴν καθ' ἑαυτῶν, Ταρκυνίως τε καὶ Οὐείνταιας, ἐπιδημαστον ἐξελθούσας ἤδη τὰς πολεμίας, ἀπαντῶν αὐτοῖς ἔγγραφοι, ἔπειν σκηνίας διαβλῆσαι τὸ πλοῦμα, αὐτοῖς τὰς διωμάδας διαβιβάσαι, ἐχώραν πρὸς οὐρανὸν καὶ κατὰ στρατοπέδουσις πλησίον Τυρρηνῶν, ἐν λειμῶνι καλεσμένῳ Οὐνίῳ ὅπου δρυμὸν ἱερὸν ἦρα ὄρατος. Id est: Romani, audito, exsules ex omnibus Etruria urbibus exercitum contra se colligere: duosque populo, Veientes & Tarquinienfis, ex professo illos in obtinendo reditu & adiutare: ubi jam hostes adventare cognoverunt occurrendum rati, priores fluvium trajicere occupant: atque inde progressi, non procul ab Etruscis castra ponunt in prato Vinio, ad silvam heroi Orato sacram.

Oratio sacra. Plutarchus in Valerio Poplicola: Ἀντιεγγὼν δὲ τῶν Ῥωμαίων οἱ ὕπατοι, καὶ περιπέτεον ἐν χωρίοις ἱεροῖς, αὐτὸς τὸ ἴδιον οὐρανὸν ἄλλοθεν, καὶ τὴν Διοσκύριον λαμπρὰν περὶ ἀστρονομίαν. Hoc est: *Adversum eos consules Romanas legiones eduxerunt: aciemque instruxerunt in locis sacris, quorum alterum Arsum nemus, alterum Aesuvium pratum vocant.* Mirum sane dictum, quàm hæc inter se variant. nec dubium esse potest, quin ab exscriptoribus vitiata sint. quo autem pacto in genuinam auctorum scriptionem restitui queant, nondum satis dispicio. etenim pro vocabulo *Arsum* facit consensus inter Livii Valerique exemplaria. & hinc suspicio erat, Plutarchum quoque scripsisse, ἂν τὸ ἴδιον ἄστρον ἄλλοθεν, id est, quorum alterum *Arsum nemus*: nisi istud οὐρανὸν ad Dionysii Ὁραίων accedere videretur. Illi qui heic τὴν ἑνίαν λαμπρὰν, *Iunium pratum*, restituerent conantur, nil nisi claritudinem Iuniæ gentis sectantur. Nec tamen fortasse mea conjectatio certior fuerit, si legere, ἂν τὸ ἴδιον ἄστρον ἄλλοθεν, καὶ τὴν οὐρανίαν λαμπρὰν περὶ ἀστρονομίαν. id est: quorum alterum *Arsum nemus*, alterum *Arsum pratum* vocant. De cæteris nimis prope Urbem nec procul inde abfuisse hæc loca, ex Livii Dionysiique narratione patet. Circa Ianiculum fuisse, haud dubium est; quando hac rectè conveniebant, ab alterâ parte *Veientes*, ab alterâ *Tarquinientes*. Fucrit igitur is campus, qui, proximè trans Ianiculum inter Aureliam Claudiamque vias positus, medius ferè inter Ianiculum & vicum viæ Claudie *Borghetto*, planitie & fontibus conspicuus est. Atque hæc ferè sunt loca trans Tiberim circa Urbem au-

20 *cloribus memorata. nunc ea quoque indicanda sunt, quæ ab lævâ amnis fuere ripâ.*

Apud Pompeium festum sic scriptum est: *Lucaria festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam & Tiberim fuit, pro eo, quod, victi à Gallis, fugientes à prælio ibi se occultaverunt.* Grammaticum esse puto nugamentum, quod de re antiquâ, non quæ suo exstiterit tempore, tradidit. Livius de eâ pugna ad Alliam flumen ita scribit lib. v: *In Romanorum acie nihil simile Romanis, non apud duces non apud milites erat. pavor fugaque occupaverat animos, & tanta hominum oblivio, ut multo maior pars Veios in hostium urbem, quam Tiberis arceret, quam recto itinere Romam ad conjuges ac liberos fugerent.* Mox: *Circa ripam Tiberis, quo, armis abjectis, totum sinistrum cornu defugit, magna strages, facta est: multosque imperitos nandi, aut invalidos,*

30 *graveis loriceis aliisque tegminibus, hausere gurgites. maxima tamen pars incolumis Veios perfugit. Ab dextro cornu, quod procul à flumine & magis sub monte steterat, Romam omnes petiere: & ne clausis quidem portis urbis, in arcem confugerunt.* En, ut heic Livius de tertiis illis, qui in permagno isto luco se occultaverint, nihil meminit. Cæterum Martialis lib. iiii epigram LXIII ita canit:

Tulli jugera pauca Martialis

Longo Ianiculi jugo recumbunt,

Mox:

Hinc septem dominos videre monteis

Et totam licet aestimare Romam:

40 *Albanos quoque Tusculosque colleis,*

Et quodcumque jacet sub Vrbe frigus:

Fidenas veteres, brevesque Rubras;

Et, quod virgineo cruore gaudet,

Anna pomiferum nemus Peranna.

Illic Flaminia Salarique

Veſtator pavet, effedo tacente,

Ne blando rota sit molesta somno;

Quem nec rumpere nauticum celeuma

Nec clamor valet helciariorum:

50 *Quum sit tam propè Mulvius; sacrumque*

Lapsa per Tiberim volent carina.

Haud obscure innuit NEMVS HOC ANNAE PERANNAE, five, ut alii scribunt, PERENNAE, medio fuisse situ inter Anienis confluentem & Milvium pontem. hæc quidpe regione *Salaria Flaminiaque via* quàm proximè ad se invicem adcedunt. De festo huius deæ ita scribit Ovidius Factor. lib. III:

Idibus est Anna festum geniale Perenna,

Haud procul à ripis, advena Tybri, tuis.

Plin.

Plebs venit; ac, virideis passim disiecta per herbas,
 Potat; & adumbit cum pare quisque sua.
 Sub Iove pars durat; pauci tentoria ponunt.
 Sunt, quibus è ramis frondea facta casa est.
 Pars sibi pro rigidis calomos statuere columnis:
 Desuper extensus imposuere togas.
 Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
 Quot sumunt cyathos; ad numerumque bibunt.
 Invenies illic, qui Nestoris eibat annos:
 Quæ sit per calices facta Sibylla suos.
 Illic & cantant, quidquid didicere theatris;
 Et jactant facileis ad sua verba manus:
 Et ducunt posito duras cratera choreas:
 Cultaque diffusis saltat amica comis.
 Quum redeunt, titubant; & sunt spectacula vulgi:
 Et fortunatos obvia turba vocat.
 Occurrit: nuper visa est mihi, digna relata,
 Pompa. senem potum pota trahebat anus.

Adparet ex hac etiam narratione, prope Urbem fuisse celebratum hoc festum: unde factis deæ primùm, mox comotationibus multis longisque ac saltationibus peractis, eadem die sub vesperam poti in Urbem redire potuere. haud dubiè igitur celebratum fuit haud procul Milvio ponte, apud fanum ac pomiferum nemus deæ, Martiali memoratum; quod è Ianiculo conspici paterat: unde rami ad frondeas casas faciendas. Quia autem nullius Ovidius meminit pontis; neque Tiberim nec Anienem ista plebs transiit. fuitque is locus inter S. Iuliani sacellum, quod ultra Martium campum Tiberis ripæ è crepidine imminere supra dixi, & Anienem; hinc Tiberis lævâ ripâ, illinc monte seu colle claufus, qui vulgò dicitur Monte Pariolo. Atque hæc etiam præcipua sunt loca circa urbem Romam antiquis celebrata monumentis. Nunc reliqua Veteris Latii exsequar.

CAP. III.

De opidis PRISCI LATII maritimis.

Locus antiqui Latii fuisse à Tiberis ostiis ad Ardeam usque, quod opidum nomen hodièque retinet, superiori capite dictum est. Loca in eo describuntur Melæ lib. II cap. IIII ista: Ostia, Laurentum, Ardea. Sed hæc jam extra Prisci Latii fincis in Rutulorum fuit agro; ut post ostendetur. Ptolemæo hoc in litore una memoratur urbs Ὀστία, Ostia. Strabo lib. V hæc habet: πόλις δὲ Πρωμαλίτη καὶ εἰς τὴν Λατίνων, ἢ τε Ὀστία ἢ Ἄντιον, ἀπὸ μέσων δὲ τῶν Λατίνων, εἴτε Λαύρετον. Id est: Latinorum opida maritima sunt Ostia & Antium; & in medio horum Lavinium; tum Laurentum. Plurima omnium loca refert Plinius lib. I cap. V. In principio, inquit, est Ostia colonia, à Romanorum rege deducta. opidum Laurentum: lucus Iovis Indigetis; amnis Numicius: Ardea. Itineraria antiqua sic habent:

Tabulæ:

Roma	
Hostis	XVI.
Laurento	XVI.
Lavinium	V.
Antium	XVII.

Antonini;

Roma	
Hostis	XVI.
Laurento	XVI.
Lavinio	XVI.

OSTIA colonia.

Prima igitur à Tiberi in litore fuit OSTIA urbs. Huius situm & originem conditioremque complures adnotarunt auctores. Livius lib. I: Nec Urbis tantum Anno rege crevit; sed etiam ager finesque. silva Mæsia Veientibus adempta: usque ad mare imperium prolatus: & in ore Tiberis Ostia urbs condita; salina circa facta. Sex. Aurelius